

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
katedra geografie

Diplomová práce

Regionální diferenciace populačního vývoje
v Jihočeském kraji:
historickogeografická analýza

Vypracoval: Bc. Štěpán Klučka
Vedoucí práce: RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph.D.

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího práce a oponenta práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 18. 4. 2016

Štěpán Klučka

Poděkování

Chtěl bych touto formou poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu RNDr. et PhDr. Aleši Nováčkovi, Ph.D. za rady, trpělivost a cenné konzultace s připomínkami při tvorbě předkládaného díla. Poděkování za pomoc a inspiraci patří rovněž i Mgr. Aleši Pařilovi, který pomohl zodpovědět některé metodické otázky.

Anotace:

KLUČKA, Š. (2016): Regionální diferenciacie populačního vývoje v Jihočeském kraji: historickogeografická analýza. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie. 101 s.

Diplomová práce se zabývá historickým formováním regionální diferenciacie Jihočeského kraje z pohledu populačního vývoje. Sídelní systém kraje se nevyvíjel staticky a rovnoměrně, na jeho území vznikly mnohé mikroregionální disparity, na jejichž genezi se podílela celá řada různorodých determinant. Právě posouzení vlivu těchto faktorů, je stěžejním úkolem práce, a to ať už na úrovni jednotlivých obcí, tak na úrovni mikroregionů. Empirickým fundamentem jsou statistická data z jednotlivých censů, která jsou pravidelně zjišťována od roku 1869. Díky tomuto časovému omezení je hlavní pozornost věnována etapě industriální. Práce je strukturována do čtyř stěžejních částí. Analytické části předchází stručný výčet nejdůležitějších determinant a zasazení populačního vývoje kraje do širšího kontextu celého Česka. Samotné jádro práce pak spočívá v analýze klíčových faktorů na vzorku 103 vybraných obcí. Tato část je následována zhodnocením proměn v dynamice vývoje, tentokrát však na úrovni mikroregionů. Syntéza kategorizuje tyto mikroregiony do vývojových kategorií, vycházejících z konceptu jádro-periferie. Dále jsou zde generalizovány hlavní vývojové trendy, klíčové determinanty a nakonec je provedena i predikce populačního vývoje. Závěrečná část potvrzuje a vyvrací vstupní hypotézy výzkumu.

Klíčová slova: Jihočeský kraj, obyvatelstvo, populační vývoj, mikroregionální diferenciacie, historickogeografické determinanty, jádro, periferie

Abstract:

KLUČKA, Š. (2016): Regional differentiation in the population development of South Bohemia: historic-geographic analysis. Master's Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography. 101 p.

The master's thesis deals with the formation of territorial differentiation in South Bohemia region from the point of population development. The structure of the regional settlement system has undergone dynamic and uneven development that has been affected by a wide range of varied factors. As a result of their spatial interactions, numerous micro-regional disparities appeared. The primary purpose of this study is to determine the impact of these factors both at the level of individual municipalities and the level of micro-regions. Empirical data for this research were collected from the national population censuses, regularly gathered from 1869. Because of this time constraint, the main attention is paid to the industrial period that is also considered as the most important stage for urbanization processes. The study is divided into four significant parts: the crucial analytical part is preceded by a brief introduction of the most important possible determinants and the contextualization of regional population development in the context of nationwide trends. The third part is the core of the research that is based on the analysis of key factors on a sample of 103 selected South Bohemian municipalities. The second analytical part builds on the conclusions of the previous one and deals with an assessment of changes in the dynamics of population development at the micro-regional level. Within the final synthesis, the micro-regions are divided into categories based on the core-periphery concept. Furthermore, the generalization of the main trends and the prediction is implemented. Finally, all the research hypotheses are both confirmed or refused.

Keywords: South Bohemia region, population, population development, micro-regional differentiation, core, periphery

Obsah

1. ÚVOD	7
2. TEORETICKO-METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	11
2.1 Teoretické přístupy a diskuse s literaturou	11
2.2 Metodika.....	16
3. DETERMINANTY POPULAČNÍHO VÝVOJE JIHOČESKÉHO KRAJE	22
3.1 Fyzicko-geografické determinanty populačního vývoje.....	22
3.2 Sociálně-geografické determinanty populačního vývoje.....	24
4. POPULAČNÍ VÝVOJ JIHOČESKÉHO KRAJE.....	29
4.1 Populační vývoj kraje jako celku	29
4.2 Populační vývoj kraje v kontextu Česka	34
5. ANALÝZA MIKROREGIONÁLNÍ DIFERENCIACE POPULAČNÍHO VÝVOJE JIHOČESKÉHO KRAJE.....	37
5.1 Předindustriální období	37
5.2 Industriální období	41
5.2.1 Analýza vlivu hierarchického postavení sídel na jejich populační růst	43
5.2.2 Analýza vlivu železnice na populační růst.....	46
5.2.3 Analýza vlivu administrativní funkce na populační růst	49
5.3 Postindustriální období.....	55
5.4 Dynamika vývoje sídelního systému.....	58
5.5 Mikroregionální diference systému osídlení	67
6. SYNTÉZA POZNATKŮ	84
6.1 Kategorizace mikroregionů.....	86
6.2 Generalizace vývojových trendů.....	89
6.3 Hlavní determinanty populačního vývoje.....	92
6.4 Predikce populačního vývoje.....	94
7. ZÁVĚR	95
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	99
8.2 Seznam odborných časopisů	101
8.3 Seznam bakalářských a diplomových prací.....	102
8.4 Seznam internetových zdrojů.....	103
8.5 Seznam dalších zdrojů.....	104
9. SEZNAM TABULEK.....	105
10. SEZNAM GRAFŮ.....	106
11. SEZNAM MAP	107
12. SEZNAM PŘÍLOH.....	108

1. ÚVOD

Výzkum regionální prostorové diferenciacie českých zemí je pro geografii stále aktuálním tématem. Polarizaci území v historii podmiňovala celá řada obecných i specifických faktorů a jednotlivé regiony se od sebe začaly od samého počátku odlišovat jak charakterem hospodářství, tak právě i hustotou osídlení. Prohlubování rozdílů mezi jádrem a periferií probíhalo postupně, avšak rozhodně ne konstantním způsobem, každé období přineslo jiné rozhodující determinanty pro populační vývoj.

Na území jižních Čech sice již v paleolitu vznikaly četné osady zejména v okolí zlatonosné řeky Otavy, později je však region v rámci Čech až do současnosti znám spíše jako hospodářsky relativně méně rozvinutý a populačně periferní. Kromě dlouhodobě nejnižší hustoty zalidnění mezi kraji lze zmínit i historicky značně monocentrický sídelní systém s dominantním postavením Českých Budějovic, které téměř celou dobu od svého založení fungovaly jako hlavní středisko jižních Čech (Kubeš 2009, s. 28). Od počátku osidlování území hrály nezastupitelnou roli nejrůznější přírodní faktory, které determinovaly vznik prvních sídel. Tyto faktory nikdy neztratily na významu, avšak s nástupem industrializace a v důsledku vědecko-technického pokroku se začaly dostávat do pozadí za sociálně-geografické a ekonomické faktory. Posouzení míry vlivu vybraných faktorů je pro práci jedním ze stěžejních úkolů.

Sídelní systém Jihočeského kraje je rovněž charakteristický velkým počtem malých obcí, což rovněž koresponduje s periferností celého kraje v rámci Česka. Avšak i uvnitř takto periferního regionu lze nalézt velké rozdíly, tedy jak silně urbanizované, tak i periferní mikroregiony. Identifikace těchto oblastí na mikroregionální úrovni a analýza jejich historickogeografických determinantů je dalším cílem této práce.

Autor se již v minulosti zabýval analýzou aspektů populačního vývoje jihočeského města Strakonice, kde rovněž srovnával jeho vývoj s ostatními významnými centry v okolí (Klučka 2013). Analýza regionální diferenciacie Jihočeského kraje určitým způsobem navazuje na předchozí práci a zasazuje jí do širšího kontextu. Výběr tématu však nepramení pouze z úzké návaznosti na předchozí práci, ale především z autorova zájmu poznávat historické a geografické interakce v jeho rodném kraji a pochopit tak příčiny a specifika současného rozmístění obyvatel. Práce rovněž doplňuje sérii dosavadních prací podobného charakteru, které již v minulosti vznikly pro jiné kraje (Vysočina – Nováček 2004, Královehradecký kraj – Malý 2014 či Plzeňský kraj – Pařil 2014).

Stěžejním cílem práce je na základě analýzy jednak objasnit genezi prostorové diference, ale také identifikovat a zobecnit vývojové trendy napříč logicky vymezenými etapami. První takovou etapou pro analýzu je preindustriální (statické) období, kdy práce obsahuje hrubý nástin zejména hlavních fyzicko-geografických činitelů, které ovlivňovaly populační vývoj. Jelikož od roku 1869 jsou již k dispozici komplexní statistické údaje o obyvatelstvu, druhá (industriální) a třetí (postindustriální) perioda je již předmětem důkladné analýzy vybraných vlivů. Dosažení hlavního cíle bude podmíněno splněním následujících dílčích úkolů:

- Prvním dílčím úkolem je *zasazení populačního vývoje Jihočeského kraje do kontextu celého Česka*. Právě toto mezoregionální srovnání pomůže lépe pochopit jednotlivé vývojové etapy a oddělit specifika od obecných trendů. Na základě tohoto cíle pak bude možné objasnit původ periferního postavení kraje.
- Pro účely analýzy byl rovněž vybrán i vzorek několika obcí různých velikostí a hierarchického postavení. Cílem je tedy rovněž i *analýza na úrovni sídel*, kdy bude možné zjistit vývojové tendence v samotné hierarchické struktuře sídelního systému.
- Na základě analýzy bude možné *identifikovat hlavní i druhořadé determinanty populačního vývoje, generalizovat vývojové trendy a provést predikci vývoje Jihočeského kraje*. Tyto úkoly budou dalším dílčím cílem práce.

Realizováním cílů a dílčích úkolů by mělo zároveň dojít k ověření, popřípadě k vyvrácení následujících stanovených hypotéz:

- I. Vzhledem k existenci přirozeného centra Českých Budějovic a setrvačnosti urbanizace, probíhající zejména v industriálním období, se dá předpokládat prohlubující se polarizace mezi jádrovým mikroregionem České Budějovice a okolními mikroregiony, a to zejména do začátku socialistického období (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987). Českobudějovicko tedy do roku 1950 poroste na úkor sousedních mikroregionů.
- II. I přesto, že železniční doprava na území jižních Čech dlouho zaostávala, dá se předpokládat, že její zavedení do jihočeských obcí znamenalo stimul pro hospodářské aktivity, a tím se zvýšila urbanizace do těchto nově napojených oblastí (Hlavačka 1990). Rovněž by měla z obecného hlediska platit i přímá úměrnost dřívějšího zavedení železnice a silnějšího populačního růstu v rané fázi industrializace.

- III. Další hypotéza předpokládá prohloubení polarizace jihočeského prostoru po druhé světové válce v důsledku odsunu německého obyvatelstva. Všechny mikroregiony ve styku s hranicemi zřejmě zaznamenají prudké populační úbytky a upevní tak svoje periferní postavení v rámci regionu. Naopak u mikroregionů ve vnitrozemí se dá předpokládat strmý nárůst, co se relativní dynamiky růstu týká v kontrastu s postiženými oblastmi.
- IV. Čtvrtá hypotéza chronologicky navazuje na předchozí. Jestliže tržní hospodářství má svým charakterem tendenci prohlubovat územní diferenciaci, potom období centrálního plánování mělo opačné tendence (Nováček 2004) a v důsledku nivelizace docházelo ke snižování územní polarizace mezi regiony. Dá se předpokládat, že zejména po roce 1970 posilovaly nejvíce periferní mikroregiony, naopak dosavadní jádrové oblasti spíše stagnovaly.
- V. Urbanizační procesy ve východní Evropě za období socialismu měly dle Musila (2002, s. 45) několik charakteristických rysů. Jedním z nich byl i neobvykle velký růst středních a malých měst na úkor největších center. V důsledku tohoto tvrzení se dá předpokládat snížení dynamiky růstu Českých Budějovic na úkor ostatních „středně velkých“ měst, kterými jsou například bývalá okresní města.
- VI. Dle zjištění nedávné práce zkoumající sociálně populační stabilitu a periferní oblasti jižních Čech (Kubeš, Kraft 2011), bylo na základě analýzy dopravní dostupnosti identifikováno několik hraničních i vnitrokrajských periferií. Zmíněné periferie leží nejčastěji v mikroregionech Prachaticko, Milevsko, Vimpersko, Dačicko, Kaplicko a na některých místech na hranicích ostatních mikroregionů. Ze zjištění můžeme předpokládat depopulační tendence v postindustriálním období právě v obcích, které spadají do zmíněných periferních oblastí.
- VII. Poslední hypotéza vychází z prostorových aspektů suburbanizace (Sýkora 2002), jež se ve větší míře na území Česka objevila po roce 1989 v důsledku transformace společnosti na tržní hospodářství. Dá se předpokládat populační pokles u velkých center a naopak nárůst u jejich zázemí. Tento jev by mohl být patrný u mikroregionů České Budějovice nebo Tábor, kde dojde v poslední etapě k významnému nárůstu počtu obyvatel, přičemž jejich středisko zaznamená pokles.

Obsah práce je strukturován do osmi kapitol včetně této úvodní části. Po úvodní kapitole je představena teoretická základna práce, kde je diskutována související literatura a teoretické koncepty, z nichž práce vychází. Navazující metodická část pak popisuje

zdroje datové základny, objasnění klíče výběru 103 obcí, periodizaci vývoje a všechny použité početní operace, vývojové indexy atd. Samotné analytické části předchází obecné charakteristiky populačního vývoje Jihočeského kraje, kde je poukazováno na hlavní fyzicko-geografické a sociálně-geografické determinanty. Dále je toto regionální téma zasazeno do širšího kontextu v rámci celého Česka, kde nechybí srovnání s ostatními kraji České republiky. Šestá kapitola je pro práci stěžejní, neboť se zabývá analýzou dostupných dat v jednotlivých vývojových etapách (preindustriální, industriální a postindustriální). V rámci industriálního období je analyzováno několik vybraných klíčových faktorů, které ovlivňovaly regionální diferenciaci. Konkrétně se jedná o analýzu vlivu hierarchického postavení v sídelním systému, zavedení železnice a administrativní funkce sídel. Jak již bylo předesláno, při analýze vlivu vybraných faktorů pracuje se vzorkem 103 obcí. V poslední podkapitole analytické části se přesune zorné pole k mikroregionálním celkům a jejich polarizaci. Sedmou kapitolou je syntéza poznatků vyplývajících z předešlé analytické části. Kapitola obsahuje typologii regionů podle vývoje rozmístění obyvatelstva, generalizaci vývojových trendů, hlavní determinanty populačního vývoje a nakonec dojde i k predikci pravděpodobného vývoje regionální diferenciaci. Závěrečná kapitola hodnotí naplnění cílů a reflektuje potvrzení či vyvrácení vytyčených hypotéz.

Je zřejmé, že práce neposkytuje plně vyčerpávající studii regionální diferenciaci kraje v obecném slova smyslu napříč celou historií. Práce se drží pouze hlediska populačního vývoje a vzhledem k dostupnosti datové základny je největší váha kladena na analýzu industriálního období, kdy docházelo k nejrozsáhlejším změnám v rozmístění obyvatelstva. Preindustriální období by i navzdory své statické povaze zasloužilo podrobnější historickogeografickou studii.

2. TEORETICKO-METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Samotnému populačnímu vývoji a jeho strukturním prostorovým odlišnostem bylo již věnováno mnoho pozornosti, je tedy příhodné představit základní koncepty v pojetí regionální diferenciace a poukázat na zdroje inspirace pro metodickou základnu. První z následujících podkapitol je věnována právě odborné či regionální literatuře, ze které práce čerpá a v mnohém na ní navazuje. Smyslem druhé části je pak prezentace konkrétních klíčových kvalitativních a kvantitativních přístupů.

2.1 Teoretické přístupy a diskuse s literaturou

Na koncept regionální diferenciace se dá nahlížet z široké škály nejrůznějších pohledů, populační vývoj je sice jenom jedním z nich, i přesto si jeho poznání žádá teoretické znalosti mnoha průřezových témat. Multidisciplinární charakter práce vychází především z historické geografie, tedy potažmo ze sociálně-geografické a historické odborné literatury, která práci teoreticky i metodologicky zastřešuje. Z geografických subdisciplín práce jednoznačně zasahuje do geografie sídel, urbánní geografie, geografie obyvatelstva, ale úzce souvisí například i s geografii dopravy. Z dalších společenských oborů lze zmínit především demografii či urbanismus. Primární empirické údaje vychází z datové základny o počtu obyvatel z příslušných sčítacích cenů.

Územní polarizace v sídelním systému nutně vede k vymezení jádra a periferie v regionu. Chronologicky prvním důležitým konceptem, zabývající se hierarchickým uspořádáním sídel, je *Christallerova Teorie centrálních míst* (1933). Autor zde definuje jádrové oblasti, nevychází však z populační velikosti, nýbrž z tzv. *centrality*, která je determinována rozsahem nabídky služeb. Nejde však o první podobný počin, zkoumající sociálně-geografické nerovnoměrnosti a pravidelnosti. Okrajově lze zmínit, že prostorovými nerovnoměrnostmi ekonomických aktivit se již zabýval von Thünen (1826), který představil koncentrický prostorový model hospodářství, objasňující zákonitosti ve využívání zemědělské půdy. Klíčovým autorem pro výzkum polarizace prostoru se stal Friedmann, který ve své obecné teorii polarizovaného rozvoje (1966), ustálil pojmy *jádro* a *periferie* v dnešním slova smyslu. Tato teorie komplexně pokryla hned několik problémových oblastí regionálního rozvoje, autor například přikládá váhu i politickému, společenskému nebo kulturnímu rozvoji (Vystoupil 2003). Friedmann již ve své teorii intenzivně pracuje s populační „sílou“ sídel, avšak dále navrhuje 6 skupin kumulativních mechanismů, které spoluvytváří dominanci jádrových oblastí oproti periferiím. Jedná se například o potenciál výměny informací, viditelnější příležitosti pro vytváření inovací,

výrobní efekt atd. Na základě působení míry polarity a kombinace těchto faktorů vymezuje 4 vývojové fáze modelu společnosti, přičemž v poslední fázi předpokládá růst vzájemné propojenosti regionů a snižování disparit. V návaznosti na teorii jádro-periferie lze zmínit i další zahraniční autory, jako je například Gottmann (1980), který vymezuje determinační faktory pro vznik periferie, jimiž jsou fyzicko-geografické podmínky, historický vývoj, politická organizace a dále síla ekonomických funkcí. Kriticky se k tomuto přístupu staví Reynaud (1981), který odmítá přílišný determinační vliv vnějších podmínek a naopak vyzdvihuje roli sociálního uspořádání a lidských aktivit. Výzkumem do problematiky jádra a periferie dále přispívají například autoři Schuler a Nef (1983), Brunett (1993), Schmidt (1998), nebo Heintel (1998). Pro výzkum sídelních systémů je možné uplatnit i následující dynamické teorie geografických pravidelností v prostu. První je *Zákon vedoucího města* (Jefferson 1939), který předpokládá rychlejší růst vedoucího města v určitém regionu v rané fázi vývoje sídelního systému. Tím vzniká velká regionální diference mezi vedoucím městem a ostatními mikroregiony daného celku. Toto pravidlo je však patrně výlučně u národnostně homogenních států či regionů (Herbert, Thomas 1997). S modifikací tohoto zákona přichází Zipf (1949), jenž svou teorií *Rank-size rule*, určuje vztah mezi velikostí města a jeho pořadím v určitém systému osídlení pomocí jednoduchého matematického vzorce. Posledním, pro práci užitečným, teoretickým konceptem hierarchického rozložení sídel je *Zákon proporčního růstu* (Gibrat 1931), který předpokládá, „že počáteční malé nerovnosti (např. populační rozdíly či kumulace určitých funkcí) v sídelním systému s odstupem poměrně dlouhého času (v horizontu stovek let) generují současné hierarchicky odstupňované rozložení sídelního systému.“ (Bolek 2013, s. 28).

Jedním z hlavních zdrojů inspirace pro výzkum geografické organizace společnosti Česka, jsou publikace profesora Hampla, jenž pro práci zároveň představuje značnou metodickou oporu. Již před revolucí vznikla kniha komplexně pojednávající o pravidelnostech územní organizace sídel, „přičemž jejich primární podmíněnost spočívá v interakci společnosti a jejího vnějšího prostředí“ (Hampl, Gardovský, Kühnl 1987, s. 16). Autoři se v publikaci z velké části věnují sociálně-geografické regionalizaci Česka, přičemž pracují s regionální působností středisek. Pro práci je však důležitější koncept *koncentračních areálů*, na který autoři v mnohém navazují svoji modifikací na starší práci Korčáka (1966), kde autor definoval koncentrační areály jako oblasti maximálního zalidnění z hlediska hustoty populace. V novějších publikacích (např. 1996 a 2005) se Hampl intenzivně zabývá geografickými aspekty transformačních

procesů ve společnosti po roce 1989. Z hlediska utváření sídelní struktury Hampl ve zpětné reflexi chápe období socialismu jako „zvláštní případ poruchy vývoje společnosti a její sociálně-geografické organizace“ (Hampl 2005, s. 13). Náhlé transformační procesy jsou pak brány jako historický unikát hodný podrobnému geografickému výzkumu. Zatímco většina výše zmiňovaných autorů se zabývala převážně vznikem jádrových oblastí a obecnými trendy ve struktuře osídlení, autoři Blažek a Uhlíř, se ve své Teorii regionálního rozvoje (2002) zabývají vznikem periferií v souvislosti s *push a pull efekty* a rozdílností konvergenčních a divergenčních konceptů regionálního rozvoje. Například pro vyrovnávání regionálních rozdílností je dle autorů potřeba mnohem delší časové periody než pro jejich vytváření (Blažek, Uhlíř 2002). Výzkumu samotných periferií v Česku je od přelomu tisíciletí věnována značná pozornost. Lze poukázat především na práce Havlíček, Chromý, Jančák (2005), nebo Nováček (2006), jenž svou pozornost upřel na regionální diferenciaci a vznik periferií v kraji Vysočina. Právě na tuto práci metodicky navazují další studie zaměřené na regionální diferenciaci krajů Česka (Plzeňský kraj – Pařil 2015; Královehradecký kraj – Malý 2014). Problémy a vymezení periferních oblastí v Jihočeském kraji se zabývají Kubeš, Kraft (2011), kde pracují s konceptem *sociální exkluze*, jenž slouží k vymezení periferních obcí. Ze zjištění studie například vyplývá, že vnitřní periferie čelí větší sociální nestabilitě a tím i depopulačním tendencím (Kubeš, Kraft 2011).

Pro studium regionálních disparit populačního vývoje je zcela klíčový pojem *urbanizace*, který je často mylně spojován s pouhou změnou v systému osídlení a s dynamickým růstem měst. Urbanizace však má bezesporu širší kulturní a sociální dosah (Musil 2002). Urbanizací se ve svém díle zabývá například Horská, Maur, Musil 2002, jenž se věnují jak vymezení pojmu urbanizace, tak specifickými vývojovými trendy urbanizace v Českých zemích. Velká pozornost je zde věnována rozdílnostem a kauzalitám vývoje uměle řízené socialistické urbanizace a urbanizace kapitalistické, ovlivňované tržními mechanismy. „Specifické znaky urbanizace v socialistických zemích: pomalejší růst hlavních měst, rychlejší růst středně velkých a menších měst, zpomalení či zastavení suburbanizace“ (Horská, Maur, Musil 2002, s. 45-46). Autoři se také pozastavují například nad pozoruhodnou absencí velkých průmyslových aglomerací v porovnání se západoevropskými sídelními systémy. Postsocialistický vývoj měst je objektem zájmu Sýkory (2002), který se ve své publikaci podrobněji věnuje *suburbanizaci* a jejími důsledky na společnost. V kontextu Jihočeského kraje práce čerpá především z Kubeše 2009, kde je pozornost upřena na urbanistický vývoj Českých Budějovic a okolí.

Podle Kubeše je například zřejmé, že prakticky po celou existenci figurují České Budějovice jako jediné výrazné středisko jižních Čech.

Urbanizační procesy jdou ruku v ruce s přechodem společnosti z předindustriální do industriální fáze vývoje. Pojem *industrializace* je často ztotožňován s dalším klíčovým pojmem, a tím je *průmyslová revoluce*. Rozdílnost však tkví v odlišné délce trvání, přičemž první z těchto pojmů je proces spíše kontinuální, jde o komplexní proměnu v moderní industrializovanou společnost (Jakubec, Jindra 2006). Proces industrializace podléhá několika různým modifikacím *teorie stádií*, jež vznikla na základě ekonomických a sociálních charakteristik společnosti (viz Rostow 1960, Bell 1973). Z předních českých autorů, zabývajících se průmyslovou revolucí, lze zmínit Purše, jenž je ve své práci čerpá s výše zmíněných autorů a rovněž pohlíží na průmyslovou revoluci jako na vnitřně diferencovaný proces. „V českých zemích začala průmyslová revoluce na přelomu 18. a 19. století a byla ukončena na počátku 70. let 19. století.“ (Purš 1973, s. 27). Pohled na společenské a krajinné změny v důsledku industrializace, a to i na regionální úrovni kraje, reflektuje Matoušek (2010).

Hnacím motorem industrializace, a potažmo také územní koncentrace obyvatel a urbanizace, byla bezpochyby *železnice*, která stimulovala hospodářské aktivity a podnítila masovou migraci obyvatelstva (Hlavačka 1990). Hlavačka se ve své knize zabývá historií výstavby železnice v českých zemích a poukazuje na tehdejší schizofrenní politiku Rakousko-Uherské monarchie ve způsobu jejich financování. „Do poloviny 19. století přešla většina výstavby nových železnic do rukou soukromníků“ (Hlavačka 1990, s. 72). Silně determinující vliv budování železnice na prohlubování územní koncentrace potvrzuje i statistik Auerhan (1934).

Ze zjištění Nováčka (2006) je rovněž až na výjimky potvrzena premisa, že hierarchicky vyšší správní celky *administrativního členění* kraje Vysočina zaznamenávají dynamičtější populační nárůsty. Metodicky diplomová práce vychází právě z této studie. Jako přehlednou publikaci vývoje administrativního členění Česka lze zmínit práci autorů Janák, Hledíková, Dobeš (2007).

Již bylo zmíněno, že neoddělitelnou součástí teoretických východisek pro práci představuje *historická geografie*, potažmo *historická demografie*. Jako odrazový můstek v tomto ohledu posloužil Akademický atlas českých dějin (Semotanová, Cajthaml 2014), který poskytuje přehled jednotlivých historických etap a celou řadu tematických map, využitelných pro účely předkládané práce (například samostatné kartodiagramy mapující urbanizaci v českých zemích na přelomu 19. a 20. století). Významnou osobností v oblasti

historické demografie je Kárníková, jenž obor obohatila svým netradičním pojetím demografie a zasazením do širšího společenského kontextu. Její dílo je však důležité zejména pro analýzu vývoje obyvatelstva v předindustriálním období. Ve své práci totiž autorka pracuje s odhady počtu obyvatelstva v období již před prvním oficiálním sčítáním lidu (Kárníková 1965). Jednou z nejpřehlednějších publikací je dílo Fialové (1996), kde autorka na základě odhadů a později statistik podrobně sleduje vývojové trendy populačních změn od počátku osídlení Česka. Autorka například dochází k závěru, že „lidé se rodí nezávisle na politické či sociální situaci“. Mezi další autory přispívající teoreticko-metodologickému základu historické geografie lze zařadit například práce Jelečka (1999) nebo Chromého (2001). Na úrovni jednotlivých sídel pak nesmí být opomenut ani lexikon Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Karla Kuči (1999-2011).

Završení hrubého nástinu teoretických a metodických publikací dovršuje soubor *regionální literatury*. I zde bylo nutné obsáhlou literaturu podrobit značné selekci, proto je následující výčet pouze orientačním teoretickým přehledem nejcitovanějších publikací regionálního charakteru. Prvním počinem obecnějšího charakteru je rozsáhlé dílo Albrechta (2003). Hlavní oblastí zájmu této publikace jsou sice převážně přírodní poměry a chráněná území kraje či například rybníkářství, nicméně jsou zde i samostatné kapitoly charakterizující osídlení krajiny a obecné charakteristiky bývalých okresů. Pro populační vývoj je důležitým mezníkem odsun německého obyvatelstva a dřívější soužití s českou populací. Touto tematikou se zajímavým sociologickým přístupem zabývá dílo Rogalla, Koschmala a Nekuly (2001). Značná pozornost je věnována právě Šumavě, jež byla historicky brána jako přirozená překážka pro potenciální vpád nepřátel, ale i jako těžko civilizované území. Do 19. stol. Šumava byla osídlena převážně německým obyvatelstvem (Rogall, Koschmal, Nekula 2001, s. 340). Oblasti Českého pohraničí se dále věnují například Jeřábek, Dokoupil, Havlíček (2004), jež konstatují, že teprve rokem 1945 dochází ke splynutí politických hranic s kulturními (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček 2004, s. 38). Dále například poukazují na nivelizační aspekty socialistické politiky. Důležitý zdroj informací o kraji poskytuje *Jihočeský sborník historický*, ze kterého bylo rovněž čerpáno, např. Klučka, Nováček (2014), Haas (1958), nebo Fröhlich (1996). Za zmínku stojí i dílo Zwettlera (1984), jenž poskytuje historicko-geografický obraz jižních Čech v období před první světovou válkou. Podobným spíše statistickým přehledem pro rané období socialismu v Česku je pak Bezpálce (1970). Cenné jsou pro práci samozřejmě i internetové stránky jednotlivých obcí či charakteristiky Českého

statistického úřadu. Na závěr lze poukázat na nedávné články v Geografických rozhledech, zabývající se mimo jiné i populačním vývojem kraje a diferenciací osídlení, viz Popjaková (2013) nebo Nováček (2011).

2.2 Metodika

Heuristika výše zmíněné literatury a nastudování jednotlivých historicko-geografických přístupů k populačnímu vývoji, bylo prvním krokem před samotnou prací s datovou základnou. Empirický fundament vychází ze statistických údajů o počtu obyvatel jednotlivých územních celků. Primární statistickou publikací při čerpání dat se stal *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005*, jehož data bylo nutné doplnit o aktuálnější údaje z posledního sčítacího období roku 2011. Spodní časová hranice, tedy rok 1869, je ohraničena prvním moderním sčítáním lidu, jež je vhodné jednak svou přenosí, tak zejména stejným administrativním vymezením obcí, které se shoduje s dnešním stavem. Horní hranice je sice lehce zastaralá, avšak použití novějších dat opírajících se o průběžnou evidenci, by nebylo metodicky správné a navíc by údaj nekorespondoval s dílčí periodizací práce. Nejnovějším datům a statistickým odhadům však bude věnována pozornost syntetické části této práce při provádění predikace populačního vývoje. Dalším, spíše však orientačním a doplňkovým zdrojem dat pro starší období, byly hodnoty Retrospektivního lexikonu obcí ČSSR 1850 – 1970 a dále erudované odhady uváděné Kárníkovou (1965), Boháčem (1987) či Fialovou (1996).

Jak bylo již zmíněno v úvodní kapitole, práce nahlíží na regionální diferenciaci ze dvou hierarchických úrovní. Komparativní analýza *na úrovni mikroregionů*, tedy správních obvodů obcí s rozšířenou působností, sice poskytuje komplexní a zajímavé informace, čímž dává prostor k interpretaci hlavních charakteristik osídlení kraje, avšak u vybraných faktorů práce pracuje i na úrovni jednotlivých obcí. Jelikož však Jihočeský kraj eviduje 623 obcí, bylo nutné zejména kvůli přehlednosti a praktičnosti stanovit kritérium výběru vhodného generalizovaného vzorku. Klíčem k výběru obce se stala jeho populační velikost - sídlo musí alespoň dvakrát v rozmezí sčítacích období od 1869 až 2011 přesáhnout hodnotu 2 tisíce obyvatel (obdobně jako Malý 2014, s. 19). Na základě tohoto kritéria bylo vybráno *103 obcí Jihočeského kraje* (viz mapa č. 1 na následující straně). O reprezentativnosti vzorku svědčí i nadpoloviční podíl obyvatel vybraných obcí ve všech sčítacích obdobích (např. 1869 = 55,1 %; 2011 = 73,5 %).

Pro přehlednost a ohraničení jednotlivých etap s různými klíčovými determinanty pro vývoj osídlení, byla na základě socioekonomického vývoje společnosti použita periodizační metoda vycházející z *teorie vývojových stádií* (viz Rostow 1960, cit. v Hampl 1998, s. 78). Z tohoto pohledu se vývoj společnosti dělí na *předindustriální, industriální a postindustriální etapu*.

Mapa 1: Vybraný vzorek obcí Jihočeského kraje

Předindustriální období je někdy také nazývána jako statická, či jako *fáze městských jader* (Toušek, Kunc, Vystoupil 2008, s. 105). Sídlní systém je v této etapě charakteristický svou rozdrobeností a nízkou urbanizací a hierarchizací. Rozmístění obyvatel je silně determinováno fyzicko-geografickými podmínkami a z hlediska hospodářství převažuje primární sektor. V práci je předindustriální epocha završena a ohraničena prvním moderním sčítáním roku 1869, tudíž její analýza vychází pouze z odhadů již zmíněných autorů.

Industriální období je naopak charakteristické dynamickým pohybem obyvatelstva a vysokou urbanizací. Ke vzniku koncentračních areálů v rané fázi této epochy dochází především v místech nalezišť nerostných surovin a následné lokalizaci průmyslových aktivit. Z ekonomického hlediska převažuje sekundární sektor a přírodní determinismus je překonáván. Pro práci je toto období klíčové, protože v něm docházelo k nejvýraznějším změnám v uspořádání obyvatelstva a nechyběla zde ani statisticky přesná datová základna

o počtu obyvatel. Pozornost je v analytické části této etapy upřena na tři hlavní determinanty, kterými jsou *vliv stávajícího hierarchického postavení sídel, vliv železnice a administrativní funkce*. Pro lepší orientaci v politicky a společensky pestrém a proměnlivém industriálním období je etapa rozdělena na několik dílčích period.

Prvním periodou je *období od roku 1869 – 1890*. I přes značné zpoždění regionálního vývoje se i v této etapě do Jihočeského kraje dostávají první zárodky industrializace a to především ve větších městech a v administrativním centru kraje. Na území vzniká na počátku etapy i první páteřní železnice spojující České Budějovice s Plzní. Přesto se však zásadněji sídelní systém v důsledku urbanizace nemění.

Druhé období je ohraničeno roky *1890 – 1910*. V druhé etapě dochází k prohlubování územní nerovnoměrnosti, jelikož se rozrůstá průmyslová základna kraje. Na druhé straně jsou zde charakteristické i migrační úbytky v důsledku stěhování lidí „za lepším životem“ do Spojených států amerických. Tento fenomén je však charakteristický i pro první období, specifická je však stagnace textilního průmyslu a kolísání pracovních příležitostí.

Následuje vnitřně diferenciované období let *1910 – 1930*, kdy musela česká společnost překonat 1. světovou válku, dále zažila období konjunktury v souvislosti se vznikem Československé republiky a na samotném konci období si protrpěla Velkou hospodářskou krizi, která se rovněž podepsala i na propadu hospodářství Jihočeského kraje. Tato etapa uzavírá i výstavbu železniční sítě, která se v dalších etapách již nerozšiřovala.

Další období je rovněž dvacetileté (*1930 – 1950*), specifikem je však absence vnitřního desetiletého sčítacího mezníku, sčítání se neuskutečnilo kvůli 2. světové válce, která je rovněž významným specifikem. Pro vývoj počtu obyvatel v kraji jsou však ještě důležitější její společenské důsledky, zejména vysídlení německého obyvatelstva dominujícího v pohraničních oblastech.

Etapa let *1950 – 1970* je charakteristická dalším prohlubováním urbanizačních procesů, a to v důsledku socialistické industrializace, která restrukturalizovala stávající průmyslovou základnu a soustřeďovala výrobní kapacity zejména do okresních měst, kde vznikala první panelová sídliště.

Následující perioda let *1970 – 1991* pokračuje v duchu socialistické urbanizace, avšak její charakter je změněn centrálně plánovanou snahou podporovat periferní oblasti a střediskové obce. Dochází tedy spíše k dekoncentraci obyvatelstva a k nivelizačním tendencím. Podporovány jsou stávající populačně slabší a periferní regiony. Toto období lze rovněž považovat za konečnou periodu rozsáhlé industrializační epochy.

Postindustriální období je započato rokem 1991 a ukončeno doposud posledním sčítáním lidu v roce 2011. Období se také nazývá jako *organické*, je zde totiž obnoven přirozený hospodářský systém na bázi volného trhu, dochází k demografickým změnám v chování obyvatel, zejména poklesem natality a v prostoru jsou patrné nové jevy, pozorovatelné již dříve v západní Evropě, např. suburbanizace. Ve struktuře ekonomiky pak převažuje terciérní sektor.

Při posuzování vlivů zvolených faktorů je zapotřebí vycházet z několika základních demografických indexů. *Index změny*, či potažmo index růstu, patří mezi nejpoužívanější demografické indexy vyjadřující relativní růst počtu obyvatel. Hodnota počátečního sledovaného roku je vyjádřena relativním číslem 100, pokud je hodnota v dalším roce vyšší, zaznamenává územní celek populační nárůst, v opačném případě úbytek. Výpočet indexu se provede následovně:

Index změny počtu obyvatel územního celku

$$IZ = \frac{K_o}{P_o} * 100$$

K_o = počet obyvatel územního celku v roce konečného sčítání

P_o = počet obyvatel územního celku v roce počátečního sčítání

Tento index je používán zejména při posuzování vlivu jednotlivých zvolených faktorů na úrovni obcí, stejně tak ale i ve srovnání růstu celých krajů při komparaci Jihočeského kraje s kraji Česka. Dalším indexem, který poskytuje srovnání dynamiky růstu územního celku se svým nadřazeným regionem je *Relativní index změny*. Jedná se o komplexnější ukazatel, který je v práci využit zejména na úrovni mikroregionů. Hodnota 1,00 vyjadřuje průměrný růst nadřazeného celku. Pokud je tedy hodnota sledovaného celku vyšší, došlo zde v období k dynamičtějšímú růstu než v nadřazeném regionu. Výpočet indexu se provede následujícím způsobem:

Relativní index změny počtu obyvatel územního celku

$$RIZ = \frac{K_m/P_m}{K_k/P_k}$$

K_m = počet obyvatel mikroregionu v roce konečného sčítání

P_m = počet obyvatel mikroregionu v roce počátečního sčítání

K_k = počet obyvatel kraje v roce konečného sčítání

P_k = počet obyvatel kraje v roce počátečního sčítání

Na základě výpočtu dynamiky růstu je možné provést kategorizaci pro celkové cenzální období, nebo pro jednotlivé dílčí etapy. Při této kategorizaci je možné vycházet z práce Nováčka (2004, s. 19), odkud se práce inspiruje pro kumulativní hodnotu RIZ mikroregionů pro celkové sčítací rozmezí i v jednotlivých periodách (také např. Pařil 2014, s. 59 – 73). Převzatá stratifikace RIZ je následující: *výrazně vyšší růst/nížší pokles* = 1,151 a více; *mírně vyšší růst/nížší pokles* = 1,051 – 1,150; *průměrný růst/pokles* = 0,951 – 1,050; *mírně nižší růst/vyšší pokles* = 0,851 – 0,950; *výrazně nižší růst/vyšší pokles* = 0,851 a méně.

Dalším použitým ukazatelem, jehož výpočet netřeba představovat, je *hustota zalidnění*, která je i pro tento případ vymezena klasicky na kilometry čtverečné. Tentokrát se práce kvůli srovnatelnosti výsledků drží této již definované typologie převzaté z Nováček 2004 (in Pařil 2014, s. 15): *„jádrový mikroregion* = odchylka od průměru kraje o více než + 15 %; *spíše jádrový mikroregion* = odchylka mezi +5,1 až +15,0 %; *neutrální mikroregion* = odchylka mezi -0,5 až 5,0 %; *spíše periferní mikroregion* = odchylka mezi -15,0 až -5,1 %; *periferní mikroregion*: odchylka o více než -15,0 %.

Jednotlivé analytické části jsou metodicky inspirovány jednak už zmíněnou prací Nováček (2004), tak i Hampl, Gardavský, Kühnl (1987). Pro *analýzu vlivu hierarchického postavení sídel* je použito podobné rozřazení měst do velikostních kategorií jako ve zmíněné práci Hampl, Gardavský, Kühnl (1987, s. 51), avšak kvůli vyššímu počtu sledovaných obcí jsou kategorie menších sídel takto modifikovány: 1., 2. – 4., 5. – 12, 13. – 34., 35. – 103. Podle takto zvolených kategorií je dále na základě indexu růstu proveden výpočet relativní populační velikosti. Tato část analýzy se rovněž opírá o *index velikostní strukturalizace*, kdy jsou obce pro jednotlivá období rozděleny dle jejich populační velikosti do pěti kategorií. Bližší způsob výpočtu je představen v příslušné kapitole, popřípadě v Hampl, Gardavský, Kühnl 1987, s. 46-47.

Analýza vlivu železničního napojení se opírá jednak o časové hledisko napojení příslušného sídla s železnicí, dále pak o hledisko důležitosti železničního spojení. Jelikož poslední železnice regionálního významu byla v kraji dostavěna v roce 1911, končí sledované období pro vliv železnice sčítacím rokem 1930. Pokud jde o hledisko důležitosti postavení v rámci železniční sítě, je metodika převzata z práce Auerhan (1934), na níž navazuje i Nováček (2004). Sídla jsou zde rozdělena do šesti kategorií podle postavení v rámci železnice: sídla s vícenásobným železničním uzlem, sídla se

čtyřnásobným uzlem, dále s trojnásobným uzlem, sídla s průjezdem železnice (s tolerancí do 3km) a sídla bez železničního napojení. Sídla jsou na základě obou hledisek komparovány pomocí indexu změny.

Analýza vlivu administrativní funkce musela reflektovat vývoj reformou správních celků. Proto byly vytvořeny následující čtyři etapy vývoje administrativních celků (v závorce je napsaný rok uplatnění správní reformy): 1. 1869 (1868) – 1950; 2. 1950 (1949) – 1961; 3. 1961 (1960) – 2001; 4. 2001 (2002) – 2011. Jednotlivá sídla jsou rozdělena podle aktuálního administrativního statusu odpovídající dané době (viz kapitola 5.2.3). V této analytické podkapitole se počítá s indexem změny, průměrným ročním růstem, ale i s podílem průměrného tempa růstu. Metodicky zastřešuje tuto část rovněž práce Nováčka (2004, s. 87 – 90).

Syntetická část pracuje s pojmem *míra polarizace*, která se počítá na základě údajů hustoty zalidnění. Jedná se o klíčový koncept pro posouzení regionální diferenciaci populačního vývoje, vycházející z Hampl (2003). Na základě výpočtu je pak možné rozdělit mikroregiony následovně: *typ růstový* (dlouhodobý a relativně plynulý populační růst), *typ stabilizovaný* (prohlubuje se vnitřní polarizace, avšak zachovává si svůj podíl na populaci), *typ nových periferií* (do 2. světové války povětšinou stabilizované regiony, které zaznamenaly úpadek vlivem poválečného vylidnění) a *typ klasických periferií* (rurální, ekonomicky slabé depopulační oblasti). Míra polarizace se vypočte následujícím způsobem:

Míra polarizace územních celků

$$MP = \frac{HZ M_{min}}{HZ M_{max}} * 100$$

HZ M_{min} = hustota zalidnění nejřidčeji osídleného územního celku (mikroregionu)

HZ M_{max} = hustota zalidnění nejhustěji osídleného územního celku (mikroregionu)

Všechny další dílčí koncepty a výpočty jsou představeny v následujících příslušných kapitolách. V práci jsou rovněž použity grafové a mapové výstupy pro lepší přehlednost a interpretaci vypočtených dat. Mapové výstupy jsou vytvořeny v programu ArcGIS 9.1 s databází ArcCr 500.

3. DETERMINANTY POPULAČNÍHO VÝVOJE JIHOČESKÉHO KRAJE

Druhý největší kraj České republiky zabírající 12,8 % její rozlohy, tvoří pouze poloviční hodnotu, co se relativního zastoupení obyvatelstva týká. Stejně tak jako na území celého Česka, tak i v Jihočeském kraji je prostorová diferenciacie organizace společnosti výsledkem široké škály působících faktorů, jenž může být rozděleno na fyzicko-geografické a sociálně-geografické determinanty. Míra působení poměru těchto faktorů byla závislá především na technologické a sociální vyspělosti společnosti. Zatímco v době předindustriální byla územní polarita regionu ovlivňována zejména přírodním prostředím, do kterého lze zařadit zejména klima, vodní zdroje, nadmořskou výšku, úrodnost půd, nerostné bohatství či nejrůznější fyzicko-geografické bariery, industrializace a revoluce v dopravě tyto faktory odsunula do pozadí ve prospěch faktorů socioekonomických (Nováček 2015). Pro samotnou industrializaci přírodní faktory znamenaly hlavní determinanty pro její vznik, tedy pro lokalizaci prvních průmyslových podniků. Následující podkapitoly poukazují na nejdůležitější podmínky vzniku územních nerovnoměrností v sídelním systému Jihočeského kraje, a to jak na podmínky přírodní, tak i socioekonomické.

3.1 Fyzicko-geografické determinanty populačního vývoje

Jihočeský kraj tvoří poměrně uzavřený prostor, v jehož středu se rozprostírá Budějovická a Třeboňská pánev, společně tvořící jihočeskou kotlinu. Jihovýchodní část regionu je ohraničena Novohradskými horami, severovýchodní hranice zasahuje do Českomoravské vrchoviny a sever regionu uzavírá jižní část Středočeské žulové vrchoviny. Směrem na západ po severní hranici vyčnívají menší výběžky Brd. Geomorfologicky nejčlenitější je jihozápadní oblast regionu, kde se nachází Šumava, jakožto největší horstvo v kraji.

První determinant samotného vzniku prvních sídel je *relief* v souvislosti s možností *zemědělského využití* krajiny. Relativně vyšší průměrná nadmořská výška v rozmezí 400 – 500 m n. m. a přirozené geomorfologické bariery v okrajových částech jižních Čech limitovaly už samotné počátky osídlení. Dle prvních archeologických nálezů je možné soudit, že se zde první člověk vyskytoval již v období mladšího paleolitu. Svědčí o tom například objevení kamenných nástrojů z jeskynního systému nedaleko obce Holubov nebo Dobrkovická jeskyně na Českokrumlovsku. Souvislejší osídlení oblasti však vznikalo až později v období mezolitu v západní oblasti Českobudějovické pánve a v okolí řek Vltavy a Malše (Novotný 2006). Archeologické doklady mezolitického

osídlení jsou i v oblasti dnešní vodní nádrže Lipno (Albrecht a kol. 2003, s. 77). Je tedy zřejmé, že již před uplatňováním prvních zemědělských aktivit v neolitu hrála z fyziko-geografických faktorů nezastupitelnou roli *nadmořská výška* a existence vodních toků. Geomorfologická členitost již od počátků populačně znevýhodňovala především území Šumavy: „Šumava byla vnímána jako přirozená překážka, chránící zemi před vpádem nepřátelských vojsk, i jako nedotčené, těžko civilizované území“ (Rogall, Koschmal, Nekula 2001, s. 213).

Klíčovým determinantem pro období neolitu se také stala *půda* a *klimatické podmínky*, které podmiňují možnost využívání zemědělství. Území osídlené v tomto přelomovém období, kam pouze sporadicky patřily i klimaticky a geomorfologicky příznivější oblasti jižních Čech, se popisuje jako *stará klasická sídelní oblast* (Fialová 1996, s. 23). Nehostinné území hornaté Šumavy a Novohradských hor byly ze začátku pouze tranzitními oblastmi obchodních stezek. Ve středověké feudální společnosti obecně platilo, že hustota osídlení byla přímo úměrná vhodnosti krajiny pro zemědělství. Tato úměrnost byla jen ojediněle narušována výskytem a těžbou vzácných, nebo barevných kovů (Fialová 1996, s. 143). Zajímavým klimatickým jevem, který ovlivnil hospodářské aktivity 17. století, může být i tzv. *malá doba ledová*, kdy došlo k dočasně výraznému ochlazení planety.

Jedním z nejdůležitějších fyziko-geografických determinantů jsou hydrologické poměry, především pak existence *řiční sítě*. Území jižních Čech spadá do povodí řeky Vltavy (Labe). Řeka byla pro obyvatelstvo vždy důležitým zdrojem pitné a zavlažovací vody. Rovněž mohla plnit i obranou funkci, proto spoustu hradů i měst leží na strategicky výhodném soutoku řek či v meandru (například Strakonice nebo Český Krumlov). Sídla také vznikala podél obchodních cest při styku s vodním tokem, které byly závislé na existenci různých brodů či přemostění.

Při formování páteře prvního osídlení, ale ani v současnosti nelze opomenout *naleziště nerostných surovin*, jež byla pro obyvatelstvo mnohdy impulzem k pronikání do méně klimaticky příznivějších oblastí. Mezi suroviny, které motivovaly vznik nových sídel lze zařadit například ložiska stříbra, olova a tuhy v okolí Vltavy v době železné. Později v 16. století pak za zmínku stojí těžba křemičitého písku nezbytného pro sklářskou výrobu, která dala vzniknout novým sídlům na Šumavě a to i díky dostatečnému množství topného materiálu. Těžba zlata koncentrovala obyvatelstvo v oblastech Pootaví (například historické Modlešovice, nebo přímo rýžování zlata na Otavě a Volyňce), na Vodňansku, Písecku, Blatensku, nebo na Šumavě v Kašperských

horách (Albrecht a kol. 2013, s. 82). Z hlediska výskytu palivoenergetických surovin je region spíše deficitní, což je i hlavní příčina opožděné a méně intenzivní industrializace. Mezi surovinové zdroje, které se staly lokalizačním faktorem pro vznik průmyslových podniků lze kromě dřeva a sklářského písku zařadit také grafit, vápenec, kaolín nebo různé stavební suroviny.

Kolem desátého století se čím dál častěji začalo strategicky využívat nejrůznějších *geografických bariér* ke stavbě opevněných hradů, například hrad v Netolicích či hradiště Prácheň. Období 12. až 14. století je proslulé vznikem nových pošumavských měst a vesnic, kdy se jako lokalizační faktor opět uplatňovaly nejrůznější vodní toky a možnost pěstování zemědělských plodin. Vedle měst vznikaly také kláštery, které významně měnily krajinný ráz (Albrecht a kol. 2013, s. 81).

K výrazné změně území přispělo pro kraj charakteristické *rybníkářství*, které zpočátku vznikalo zejména v oblasti Třeboňské pánve. Rozsáhlé nehostinné mokřady se tak postupně stávaly kulturní krajinou a obživu mohlo v regionu nalézt stále více lidí. Tento fenomén je otázkou zejména 14. až 16. století přičemž svůj zlatý věk prochází v 15. století. Významnými šlechtici podnikající v rybníkářství byli Štěpánek Netolický nebo Jakub Krčín z Jelčan. Rybníky se tedy staly dalším důležitým přírodním determinanem, který má základ v antropogenním působení na krajinu.

V souvislosti s přeměnou přírody na kulturní krajinu je nutné zmínit další determinant, a to je *využívání lesa*. Lesnictvím je znám především rod Schwarzenbergů. Dodnes patří Jihočeský kraj k významným producentům topného dřeva a jeho lesnatost je 37 %, což je republikový nadprůměr. Dřevozpracující průmysl dále podmiňoval další ekonomické aktivity v regionu, například sklářský nebo papírenský průmysl.

3.2 Sociálně-geografické determinanty populačního vývoje

Základní kámen sídelní struktury byl tedy determinován jednoznačně přírodními faktory, neboť klíčovou roli v dobývání prostoru hrály nejrůznější fyzicko-geografické bariery. Již bylo zmíněno, že s postupným pronikáním do méně hostinných oblastí, a společně s technickým a kulturním rozvojem se do popředí dostávají faktory socioekonomické či sociálně-geografické. Tyto faktory lze chronologicky seřadit například v tomto pořadí (dle Toušek, Kunc 2008, s. 53): „Zemědělská výroba, doprava, obchod, manufakturní a tovární průmyslová výroba, provázanost obchodu, cestovní ruch a provázanost průmyslové i nevýrobní základny“. Jelikož zájmovou oblastí práce je

administrativně vymezené území kraje, pořadí je modifikováno a jsou přidány další faktory koncentrace obyvatelstva, například administrativní členění, míra nezaměstnanosti, vliv hraničního postavení kraje, stávající sídelní struktura, demografické charakteristiky či složení hospodářské struktury regionu.

Právě rozmístění a struktura *hospodářských aktivit*, jako lokalizace pracovních příležitostí, hraje v současnosti nejdůležitější úlohu v systému osídlení. Jihočeský kraj je z tohoto hlediska stále regionem s vysokým podílem zaměstnanosti v primárním sektoru, tedy převážně v *zemědělství*. Téměř 11 % celkové zemědělské produkce Česka připadá právě na Jihočeský kraj. Živočišná produkce v minulosti převažovala nad produkcí rostlinnou, avšak v posledních letech dochází ke změně tohoto trendu a do popředí se dostává rostlinná výroba, zejména pak pěstování obilovin, olejnin a píce. Zemědělství je silně determinováno přírodními faktory, proto lze zjednodušeně říci, že i na území kraje roste podíl živočišné výroby s nadmořskou výškou. Pro nížinné pánevní oblasti je kromě obilnářství charakteristické i zmíněné rybníkářství, které nechalo zkultivovat dříve nehostinné mokřady. Naopak *průmysl*, i přes značný přísun investic v posledních letech, tvoří pouze necelých 5 % na tržbách průmyslových podniků v celém Česku. Tento fakt je historicky determinován celou řadou faktorů, avšak mezi nejdůležitější patří zejména absence energetických nerostných surovin a historicky mnohdy nepříliš příznivá geografická poloha. Největší průmyslové zóny se nachází v aglomeraci Českých Budějovic, na Tábořsku, Písecku, nebo Strakonicku či Blatensku (Risy 2014). Z hlediska odvětví převažuje zpracovatelský průmysl, zejména strojírenství a dřevařský nebo potravinářský průmysl. Důležité průmyslové odvětví v kraji je také stavebnictví. V minulosti hrál dominantní úlohu také textilní průmysl, navazující na místní tradice. Dnes jsou největšími průmyslovými podniky v kraji podle tržeb například firma Robert Bosch, spol. s r. o.; Jihočeská energetika, a. s.; MADETA, a. s., nebo strakonická DURA automotive CZ, a. s.; či budějovická LIBRA Electronics, spol. s r. o. (Finance 2003). Sektor služeb zde má ve srovnání se strukturou hrubé předané hodnoty Česka nižší podíl než ve většině krajů ostatních. V tomto ohledu je významným zdrojem pracovních příležitostí cestovní ruch, který se realizuje, jak v horských oblastech během zimních a letních měsíců, tak v historicky a architektonicky významných městech, jako jsou České Budějovice, Tábor nebo Český Krumlov. Koncentraci mladšího obyvatelstva do regionálního centra stimuluje rovněž například Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích či Vysoká škola technická a ekonomická.

V souvislosti s migrací obyvatelstva je nezbytné sledovat i podíl nezaměstnaných, který k roku 2015 dosáhl v kraji 4,29 %, což je ve srovnání s republikovým průměrem poměrně nízká hodnota. V mikroregionálním srovnání nezaměstnanosti dominuje ORP Český Krumlov, Dačice, Vodňany nebo Kaplice. Naopak nejnižší míru nezaměstnanosti lze sledovat tradičně v populačně největším ORP Český Budějovice nebo na Písecku. Překvapivě pozitivní hodnotu vykazuje i periferní mikroregion Vimperk (ČSÚ 2014). Trend vývoje nezaměstnanosti v kraji je v současné době mírně klesající.

Administrativní členění je další z determinantů populačního vývoje, důležitý především v období socialismu, kdy docházelo k plánovitému řízení urbanizačních procesů. O územním rozmístování výrobních kapacit tehdy nerozhodoval trh, ale „plánovači pracující v institucích státního centrálního plánování“ (Horská, Maur, Musil 2002, s. 45), které se řídilo právě administrativním členěním kraje. Ani dnes v době tržního hospodářství však faktor administrativního členění a center mikroregionů nelze opomíjet, jelikož právě na tomto základě dochází k lokalizaci nezbytných veřejných služeb. Jihočeský kraj společně s krajem Plzeňským tvoří region soudružnosti Jihozápad na úrovni NUTS 2, jako samostatný region tvoří dle evropského členění celek na úrovni NUTS 3. Pro práci je však nejdůležitější správní členění na 17 mikroregionů obcí s rozšířenou působností (ORP), viz mapa č. 1. Toto administrativní správní členění nahradilo systém okresů v roce 2003, protože dle Jánák, Hledíková, Dobeš (2005, s. 450): „staré členění nerespektovalo přirozená centra a vžitě vazby“. Členění na ORP se navíc převážně shoduje s Hamplovou regionalizací mikroregionálních středisek.

Další sociálně-geografický determinant je *hraniční poloha* regionu s Německem a Rakouskem. V současnosti lze brát oba sousedící státy jako příležitost k oboustranně výhodné přeshraniční spolupráci a navazování obchodních vztahů. Některé hraniční mikroregiony této výhody náležitě využívají. V minulosti však tato poloha znamenala spíše bariéru pro další investice do regionu a západní hranice železné opony vytvářely jakousi závětrnou oblast dalšího rozvoje.

Hraniční poloha souvisí s dalším klíčovým determinantem regionální diferenciací populačního vývoje a to je *dopravní síť*. Jižní Čechy jsou sice známy první koněspřežní železnicí z Českých Budějovic do Lince, avšak tento historický počín rozhodně žádný dynamický rozmach dopravy v regionu neodstartoval. Naopak, stavba *železniční sítě* v porovnání s ostatními kraji probíhá v pozdějších etapách industrializace. V současné době je území Jihočeského kraje protkáno 932 km železnice. Nejdůležitějším železničním uzlem je jednoznačně krajské město České Budějovice, které je tratí napojeno na všechna

okresní města v kraji. Dalšími významnými uzly jsou například Veselí nad Lužnicí, Tábor, nebo Strakonice. Kvalitní a rychlá *silniční doprava* je v současnosti jedna z dalších determinant lokalizace pracovních příležitostí a potažmo tedy i koncentrace obyvatelstva. Zatímco však železniční doprava měla v tomto smyslu převážně dostředivé účinky zvyšující územní koncentraci obyvatelstva, individuální automobilová doprava působila naopak (Horská, Maur, Musil 2002, s. 32). Silniční doprava se jako významný lokalizační faktor v současnosti uplatňuje zejména v ORP České Budějovice, Písek nebo Tábor. Páteřními silnicemi kraje jsou evropské mezinárodní silnice E55 (protínající Tábor, Soběslav, České Budějovice - Linec) a E49 (Písek, České Budějovice, Třeboň – Vídeň). Plánovaná dálnice D3, která má propojit České Budějovice s hlavním městem, je stále nedostavěná a zprovozněn je pouze úsek 42 km z Miličína do Veselí nad Lužnicí. Silnice I. třídy v kraji čítají 715 km a protínají většinu okresních měst.

Jelikož se práce zabývá vývojem obyvatelstva, rozhodně by neměla být opomenuta ani obecná *demografická charakteristika* jako jeden z dalších důležitých determinantů. Počet obyvatel kraje zaznamenává v poslední době mírný nárůst a to zejména díky pozitivnímu migračnímu saldu (přírůstek 1,1 %). Meziročně se počet obyvatel za rok 2014 zvýšil o 593 osob, přičemž počet imigrantů čítal téměř pět tisíc lidí, z čehož 16 % byli občané cizí národnosti. Jihočeský kraj se řadí mezi národnostně homogenní regiony s nejnižším podílem cizinců. Z hlediska přirozené změny obyvatelstva byl oproti roku 2013 i zde patrný mírný nárůst, jelikož porodnost převýšila počet úmrtí v kraji. Největší porodnost byla zaznamenána v ORP České Budějovice a Český Krumlov, naopak nejnižší v ORP Tábor. Stárnutí populace v kraji potvrzuje zvyšující se průměrný věk jihočeského občana, který byl vyčíslen na 41,9 let, což je v porovnání například s rokem 1994 vyšší hodnota o 5,3 let. Mladší populace žije zejména v příhraničních periferních regionech, což je možné brát jako potenciál pro budoucí rozvoj (Kubeš, Kraft 2011). Poslední důležitou demografickou charakteristikou je průměrný věk dožití, který soustavně roste. Za rok 2014 byla tato hodnota vyčíslena na 81,2 let (ČSÚ 2014b).

Kombinace výše zmíněných determinantů s historicko-politickými a společenskými změnami dala vzniknout dnešní podobě sídelní struktury kraje. Kvůli setrvačnosti koncentračních procesů je třeba okomentovat i současný stav sídelní struktury jako jeden z determinantů budoucího vývoje. Z hlediska hustoty zalidnění jsou dominantní mikroregiony největších okresních sídel, jako jsou Tábor, Písek, Jindřichův Hradec a samozřejmě krajské středisko České Budějovice s hustě urbanizovaným zázemím. Nejnižší hustota v kraji je k začátku roku 2015 na Vimpersku = 33 obyv./km² a

Českokrumlovsku = 37 obyv./km² (Risy 2015) . Extrémní hodnotu vykazuje například oblast Kvildsko, kde je hustota zalidnění necelých 5 obyv./km². V souvislosti s hustotou zalidnění lze konstatovat, že kraj je stále poměrně málo urbanizován. Dominantním centrem regionu jsou České Budějovice, na které lze uplatnit pravidlo *zákonu vedoucího města*, jakožto na sídlo nepoměrně větší velikosti než kterého dosahují ostatní sídla regionu. Ze sídelně-geografických modelů lze na region uplatnit i *Zipfovo pravidlo*, které se snaží podle statistické ideální křivky modelovat velikostní pořadí sídel v systému osídlení (viz Toušek, Kunc, Vystoupil 2008, s. 101 - 102). Kraj je z tohoto pohledu jednoznačně monocentrický. Z hlediska struktury sídel je kraj charakteristický velkým počtem malých obcí do 200 obyvatel, které však představují pouze 4,1 % populace (ČSÚ 2015). Největší počet takto populačně malých obcí je v ORP Strakonice. V zázemí největších jihočeských měst (České Budějovice, Tábor, Písek, Strakonice) jsou pak patrné *suburbanizační procesy*. Posledním důležitým determinantem v souvislosti se systémem osídlení je existence několika vnitřních i vnějších periferií, které podléhají sociální exkluzi a tím i depopulačním tendencím (podrobněji pro Jihočeský kraj zpracováno ve studii Kubeš, Kraft 2011).

4. POPULAČNÍ VÝVOJ JIHOČESKÉHO KRAJE

Stručný vhled do historických milníků ve vývoji obyvatelstva kraje je smyslem následujících podkapitol. Ani samotná páteří struktura dnešního osídlení by v minulosti nemohla vzniknout pouze na základě přirozeného výběru vhodných fyzicko-geografických a sociálně-geografických podmínek, které byly představeny v předchozí kapitole. Klíčovou roli ve vytváření územní nerovnoměrnosti hrála bezesporu také nejrůznější politická rozhodnutí panovníků či státních institucí. Vždyť i samotné zakládání měst mělo mnohdy ryze strategický význam pro vyšší vládnoucí instance. Historickými milníky ve vývoji obyvatelstva jsou například válečné konflikty, správní reformy, vznik řemeslné či průmyslové tradice, změny státní podpory rodin a další. První podkapitola se tedy bude věnovat výčtu nejvýznamnějších historických událostí, které se podepsaly na struktuře osídlení. Druhá podkapitola pak provede komparaci vývojových trendů Jihočeského kraje se zbytkem Česka.

4.1 Populační vývoj kraje jako celku

Historie obyvatelstva na území kraje se na podkladě archeologických nálezů datuje do *mladší doby kamenné*, kdy vznikalo první osídlení keltského obyvatelstva. Keltská oppida se vyskytovala na dostupnějších místech v blízkosti vodních toků a obchodních cest. Nejvýznamnější pozůstatky osídlení byly nalezeny například u obce Třisov, nedaleko Holubova, dále v místě dnešního hradu Zvíkov, nebo nad levým břehem vodní nádrže Orlík – Oppidum Nevězice (Čtverák 2003). U prvního osídlení je i z hlediska lokality zřejmé, že hlavní úlohu při výběru polohy mělo fyzicko-geografické zázemí. K determinativnímu vlivu fyzicko-geografických faktorů je možné v tomto období přičíst i pozitivní vliv výskytu zlata. V souvislosti s rýžováním lze zmínit vůbec první sídlo, které založilo svou existenci právě díky tomuto vzácnému kovu, a tím byla osada na území dnešních Modlešovic (v zázemí Strakonice).

Raný středověk již patřil slovanským osadníkům, kteří na území Čech začínali pronikat v 6. století, přičemž pronikli i do vzdálenějších nehostinných oblastí podhůří Šumavy. Nejstarší slovanské mohyly v kraji jsou soustředěny kolem levého břehu Lužnice, říčky Smutné a přilehlé části Vltavy (Šmahel 1990). Doposavad se však nedalo mluvit o souvislém sídelním uspořádání, opírajícím se o dochované písemné důkazy. „Úplnější představu o proměnách krajiny regionu získáváme až po 13. století. V té době především vrcholila kolonizace venkova, při níž docházelo k osidlování dosud nevyužitých území a zároveň k reorganizaci starších osad na základě tzv. zákupního

práva“ (Kovář 2012, s. 8). Páteř sídelní sítě kraje byla dokončena do poloviny 14. století, kdy je již datována existence většiny z dnešních nejvýznamnějších krajských center. Výrazný hospodářský a urbanistický stimul oblasti přinesla konkurence krále Přemysla Otakara II. a Vítkovců, nejmocnějšího rodu v regionu. Nevraživost a snaha obou stran upevnit si své postavení vyústila v diplomatické střety, ale i v zakládání strategických opěrných bodů, kterými byly například královská a poddanská města. Snaha krále propojit svá území s německými koloniemi a ubránit se vlivu Vítkovců – Rožmberků, byla tehdy klíčový politický determinant v budování nových sídel. K výběru sídla bylo však stále rovněž nutné využít výhodného postavení říčních toků. V polovině 13. století se tak stalo, že z neúrodných mokřad na soutoku Vltavy a Malše vyrostlo královské město České Budějovice, čímž král Přemysl Otakar II. významně posílil nejenom svůj vliv, ale také dal regionu obchodní a řemeslné centrum. Nově vzniklé město České Budějovice koncentrovalo především německé obyvatelstvo, které přispělo k rozvoji svou znalostí řemesel (Kubeš 2009a). Z dalších významných královských měst lze zmínit například Písek, z poddanských měst jsou to například Strakonice, Třeboň či významný Jindřichův Hradec a Český Krumlov patřící Vítkovcům.

15. století a husitská revoluce je sice dodnes spíše pozitivně vnímaným historickým počinem, celkově se však na obyvatelstvu podepsala spíše negativně, mnohá města byla výrazně poničena drancováním (např. České Budějovice, Strakonice nebo Trhové Sviny) jiná menší sídla zanikla úplně. Destruktivní činnost je ale možné kompenzovat výstavbou dnešního 2. největšího centra kraje, tedy městem Tábor, který vznikl právě jako kališnická bašta roku 1420.

16. století je naopak obdobím hospodářského rozvoje kraje, z ekonomických aktivit je na vzestupu například pivovarnictví nebo klasické rybníkářství. Vznikají však i sídla v souvislosti s těžbou nerostných surovin, např. Rudolfovo – těžba stříbra, nebo Železná Ruda (se stejnojmennou komoditou těžby). Rovněž vzestup textilní výroby se pozitivně podepsal na rozvoji měst. V tomto období můžeme zaznamenat například rozvoji Jindřichova Hradce s četnými soukenickými cechy od 13. století, nebo Tábora, který rovněž vzkvétal i díky těžbě stříbra (Kuča 2008, s. 406).

17. století je obecně vnímáno jako období hlubokého populačního regresu v důsledku Tricetileté války. Odvod vojáků a ztráty na životech v důsledku bojů však tvoří jenom menší část populačních úbytků. Fatální ztráty na životech způsobily zejména infekční onemocnění, např. mor či neštovice a hladomor. I přes nedostatečnou zdrojovou základnu se však dá předpokládat významný vliv vnější i vnitřní náboženské emigrace. Tato vnitřní

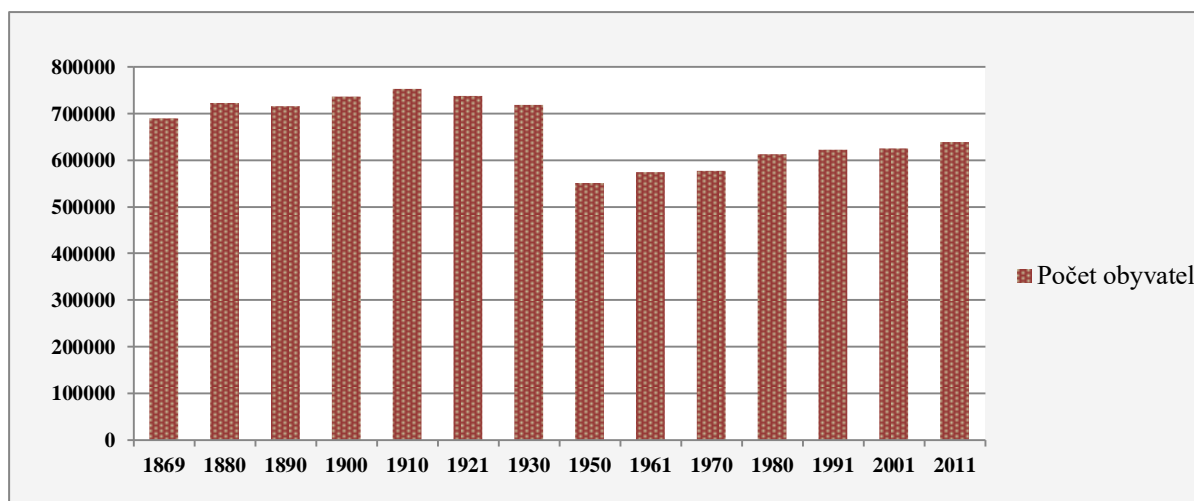
migrace se mohla projevit částečně i pozitivně. Jelikož oblast jižních Čech patřila mezi regiony relativně méně postižené válkou, mohli zde najít útočiště náboženští přistěhovalci z postiženějších oblastí, např. z Polabí (Fialová 1996, s. 102-103). Na konci 17. století už dochází ke stabilizování zoufalé hospodářské situace a dochází k rekonstrukci sídelní sítě. Některá města, např. Prachatice, však ztratila svůj výhodný administrativní statut a docházelo k jejich úpadku.

18. století bylo pro jižní Čechy klidné období postupného rozvoje. Tradiční venkovská krajina byla doplněna o nová venkovská sídla a menší podniky zřizované vrchností. Jednalo se například o cihelny či vápenky v zázemí větších měst. Toto století je také charakteristické rozvojem sklářství zejména v horských oblastech Šumavy a Novohradských hor (Fröhlich 1996). Rovněž zhušťování silniční sítě podpořilo vzájemné hospodářské propojení a dělbu práce, která se začala více uplatňovat až v 19. století. Významnou roli pro pozdější období také měly městské textilní cechy, které vytvořily tradiční základnu k pozdějšímu budování textilního průmyslu (z nejznámějších např. Jindřichův Hradec, Písek, Strakonice, Tábor nebo České Budějovice). Jsou však i města, která spíše hospodářsky i populačně upadala, například postavení Jindřichova Hradce se nadále zhoršovalo, a to i přes svou bohatou textilní tradici. Úpadku města pak nepomohl ani rozsáhlý požár v roce 1801. Naopak České Budějovice se v roce 1751 staly administrativním střediskem nově zřízeného Budějovického kraje, což městu zvedlo na důležitosti a přivedlo nové důležité silniční komunikace (Kubeš 2009a). Počátky urbanizace podnítilo zrušení nevolnictví v roce 1781, jež umožňovalo venkovskému obyvatelstvu pozvolnou migraci do měst za prací (Fialová 1996).

19. století je obdobím společenských změn a nástupem nového kapitalistického řádu, projevujícím se i v sídelní struktuře. Začátek zlomového století však neznamenal pro kraj výraznější změny, vznik průmyslových podniků byl zaznamenán v menší míře a jednalo se spíše o menší podniky (zejména v Českých Budějovicích, Táboru a Jindřichově Hradci). Mezi prvními významnějšími průmyslovými podniky lze zmínit např. továrnu na výrobu tužek a kameninových výrobků rodiny Hardtmuthů v Českých Budějovicích v roce 1846. Pracovní sílu do hlavního města také soustřeďovala výroba lodí (V. Lanna – 1832), tabáková továrna, sirkárna či strojírna a plynárna, produkující svítíplyn (Kubeš 2009a). Textilní průmysl, jakožto startér industrializace, se začínal objevovat ve většině mikroregionálních center (např. Fezko Strakonice již od roku 1812 atd.). Rozvoj dopravy, zejména pak železnice, zapůsobil pro mnohá sídla rovněž koncentračními tendencemi (podrobná analýza viz kapitola 5.2.2). „Strmý“ nárůst v důsledku industrializace, potažmo

druhé fáze demografické revoluce, zpomalovalo záporné migrační saldo. Lidé emigrovali jednak do silnějších jádrových regionů Rakouska-Uherska, například do velkých měst (Brno, Praha či Vídeň), tak i do dalekého zahraničí, zejména pak do USA, díky mnohdy klamavé kampani nabízející finančně zajímavé pracovní příležitosti (Horská, Maur, Musil 2003). I přes výraznou emigraci však přirozený přírůstek obyvatelstva zabezpečil populační nárůst regionu. V průmyslové struktuře hospodářství převažoval textil, potravinářství, dřevozpracující průmysl a stále více upadající sklářský průmysl. Strojírenství bylo díky nedostatku palivoenergetických surovin zastoupeno jen marginálně. Na grafu 1 je možné vidět slabý populační nárůst v druhé polovině 19. století i navzdory záporné migraci (viz graf 1).

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel v Jihočeském kraji v letech 1869 – 2011

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 až 1970, Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, Města a obce 2016

Z grafu je rovněž patrné, že nejvyšší populační hodnotu Jihočeský kraj za dobu své existence vykazoval ve sčítacím roce 1910. První světová válka se projevila na území kraje jednak populačními úbytky v důsledku ztrát na životech, tak také nižší porodností během války. Co bylo však z dlouhodobějšího hlediska zásadnější, je poválečné zpretrhání svazků s Rakouskem a ztráta tržního odbytiště pro velké množství jihočeských podnikatelů. Jihočeský prostor proto zaznamenal hospodářský i populační úpadek (Kubeš 2009a). Ztrátu pracovních příležitostí zejména v textilním průmyslu přinesla ekonomická krize v roce 1929, jež zasáhla zejména velké firmy (např. Fezko Strakonice).

Druhá světová válka českému obyvatelstvu nepřinesla velké ztráty z bitevních polí, avšak podepsala se na likvidaci nemalé židovské a romské komunity. Stagnaci vývoje dále umocnila nízká porodnost charakteristická pro válečné období. Nejvýznamnější politický

determinant, dobře patrný i z grafu 1, byl odsun německého obyvatelstva. Přibližně 180 tisíc německy mluvících obyvatel bylo vyhoštěno z pohraničí Jihočeského kraje. Rok 1950 tedy zaznamenal vůbec nejnižší hodnotu populačního stavu kraje v dějinách moderního sčítání. Například krajské město České Budějovice ztratilo za války nejprve cca 900 místních židů a následně přibližně 6 000 Němců (Kubeš 2009a).

V prvním období po nástupu socialismu do 70. let je pro kraj charakteristická snaha doosídlit vylidněné hraniční oblasti. „Noví osídlenci pocházeli jak z jihočeského vnitrozemí, tak z ostatních částí republiky. V letech 1946 – 1948 probíhal i nábor migrantů z Bulharska, Rumunska a Maďarska“ (Bezpečec 1970). Dalším charakteristickým jevem bylo posilování středně velkých okresních měst, kde se začalo s rozsáhlou výstavbou průmyslové základny a panelových sídlišť. V menší míře protichůdně působil plošně schválený zákon o umělém přerušení těhotenství, který měl za následek nižší porodnost.

Urbanizace byla patrná i v druhém období socialistické éry. Od 70. let však byla centrálně podporovaná menší města, zejména v dosud periferních oblastech. Nivelizační efekt je vidět zejména u růstu populačních hodnot hraničních okresních měst jako jsou Prachatice a Český Krumlov. Z hlediska struktury osídlení je pak důležité slučování obcí do vyšších celků (střediskové obce). Po demografické stránce v 70. letech dominuje vysoká porodnost v důsledku pronatalitních opatření státu (patrné též z grafu 1). Hlavní centrum kraje vykazuje v tomto období spíše podprůměrnou hodnotu dynamiky růstu, jelikož se důležitost jeho podpory (investic) od státu přesunula do oblasti periferií (Horská, Maur, Musil 2002).

Jevem, který probíhal v Česku v období socialismu jen sporadicky, je suburbanizace, která se hlásí o slovo po pádu železné opony. Obraz jihočeského prostoru se v 90. letech zásadně měnil vlivem transformačních procesů a z regionu se stal jeden z nejméně postižených krajů z hlediska nezaměstnanosti. Rovněž situace v nárazníkové části periferních oblastí u hranic s Rakouskem a Německem se zlepšuje v důsledku investiční činnosti. Vyvrcholení třetí fáze demografické revoluce a nástup fáze čtvrté signalizuje stagnace až regrese populačního růstu v devadesátých a nultých letech. Pozitivní migrace v důsledku lepších životních podmínek v posledním sčítání mírně zvedá křivku grafu 1 v roce 2011. V současnosti kraj vykazuje mírné migrační přírůstky.

4.2 Populační vývoj kraje v kontextu Česka

Z hlediska formování regionální diferenciace jihočeský prostor nikdy nebyl považován za jádrovou oblast. Jeho důležitost se ale v kontextu Česka dosti měnila a region nelze považovat po celou svou existenci za silně periferní. Například dle Hampla (in Kubeš 2009b) krajské město České Budějovice bylo v historii nejen jedním z největších středisek země, ale také mělo po celou svou existenci výjimečně stabilizovanou střediskovou působnost.

Archeologické nálezy značí, že první člověk v porovnání s ostatními kraji pronikl na území jižních Čech relativně brzy, nicméně je rovněž patrné, že útočiště mohl naleznout jen v omezené míře ve snadno dostupných lokalitách podél vodních toků. Pro jihočeské osídlení je důležité zejména třinácté a čtrnácté století, kdy vznikala největší města regionu a rovněž se budovala obchodní síť navazující kontakty s německým obyvatelstvem přes nehostinnou Šumavu. Během tohoto období konkurence krále a vlivného rodu Vítkovců, potažmo Rožmberků, mohla být vnitřní část pánevních oblastí považována za stabilizované území s velkým hospodářským potenciálem. Ve 13. a 14. století kraj také těžil z německé kolonizace, jejíž aktéři se zabydleli jednak v královských městech, ale také ve vyšších partiích Šumavy (Semotanová, Cajthaml 2014). Naopak v období husitských válek byly právě nejvíce postiženy jižní a střední Čechy. Třicetiletá válka zpusťovala Česko značně nerovnoměrně. Největší ztráty vykazovaly oblasti středních Čech, naopak německy mluvící periferie horských oblastí byly pustošení více ušetřeny, což je do značné míry i případ příhraničního pásma dnešního kraje (Fialová 1996). V následujících obdobích se pomalu, ale jistě začaly roztahovat pomyslné nůžky polarizace Česka. V tabulce 1 můžeme vidět konstantně klesající význam kraje v podílu obyvatelstva.

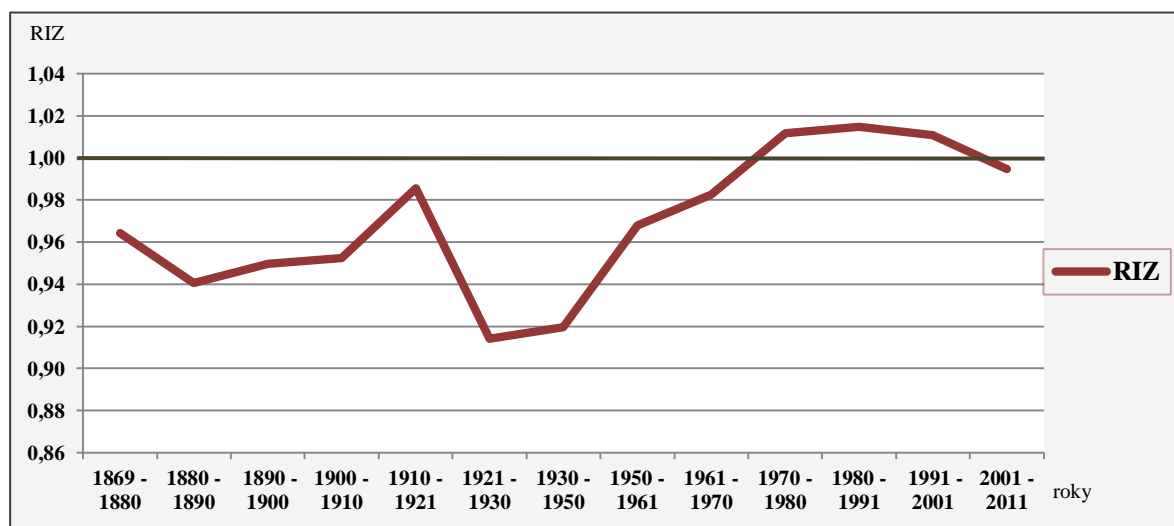
Tabulka 1: Podíl obyvatelstva Jihočeského kraje na populaci Česka (%)

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Česko	7 565 463	8 223 227	8 666 456	9 374 028	10 076 727	10 009 480	10 674 240
Jihočeský kraj	689 119	722 344	716 015	735 502	753 025	737 328	718 820
%	9,1	8,8	8,3	7,8	7,5	7,4	6,7
<i>Pokračování</i>							
Rok	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Česko	8 896 086	9 571 531	9 807 697	10 291 927	10 302 215	10 230 060	10 436 560
Jihočeský kraj	550 911	573 713	577 543	613 171	622 889	625 267	628 336
%	6,2	6,0	5,9	6,0	6,0	6,1	6,0

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Na začátku 19. století dochází ke vzniku koncentračních areálů v místech nalezišť palivoenergetických zdrojů, zejména v severních Čechách. Jelikož jsou jižní Čechy na strategické suroviny deficitní, nedošlo do poloviny 19. století k žádným výrazným populačním změnám. V druhé polovině 19. století dochází k prudkému rozmachu například Plzně v důsledku industrializace. Jak píše Fialová (in Semotanová, Cajthaml 2014): „Naopak nejpomaleji rostla tradiční významná správní centra ležící v zemědělských oblastech (České Budějovice, Hradec Králové, Jihlava, nebo Znojmo)“. Navíc se negativně podepsal na vývoji i nerovnoměrný rozvoj železnice: „Parní železnice prohloubila rozdíly (vyspělý sever – periferní jih)“ (Matoušek 2010). Pomalý vývoj hospodářství Jihočeského kraje měl za důsledek odliv obyvatel za pracovními příležitostmi, kterých bylo v regionu nedostatek. Z tabulky 1 je rovněž patrný největší relativní úbytek na podílu obyvatelstva Česka v období 1890 – 1910, kdy vrcholila emigrace z regionu do velkých hospodářských center (viz srovnání s výrazným růstem Prahy). Přesto však populace kraje v absolutních číslech stagnovala nebo mírně rostla. Nejkomplexnějším ukazatelem relativní dynamiky vývoje obyvatelstva je RIZ, přičemž hodnota 1 značí de facto průměrnou dynamiku populačního vývoje územně nadřazeného celku (viz graf 2).

Graf 2: Relativní index změny Jihočeského kraje

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 až 1970, Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ, vlastní šetření. Převzato z Klučka 2013.

Křivka RIZ, indikující relativní dynamiku růstu kraje ke vztahu k celému Česku, ukazuje relativní podprůměrnost regionálního vývoje počtu obyvatel až do 70. let 20. století. Prvorepubliková industrializace pouze prohloubila perifernost regionu, neboť zde nebyla vybudována ve větší míře strojírenská základna, která se stala hlavním hnacím

motorem hospodářství a obecně koncentrovala velké množství pracovních příležitostí. 2. světová válka a odsun německého obyvatelstva křivku grafu stále držela v hluboké podprůměrnosti dynamiky vývoje, avšak fenomén odsunu se zdaleka netýkal pouze Jihočeského kraje, proto zde nedochází k dalšímu výraznějšímu propadu. Éra socialismu, zejména pak druhá část po 70. letech je charakteristická nivelizačními tendencemi centrálního vyrovnávání rozdílů jádra a periferie. I tak centrální plánování ze začátku podporovalo spíše vyspělejší regiony a hraniční oblasti se dostávaly do investičního stínu. I přes počáteční umělé doosidlování pohraničí zde později po 50. letech působila záporná migrace z regionu až do konce 60. let (Bezpalec 1970). Plánovité řízení urbanizačních procesů v 70. a 80. letech mělo za důsledek nadprůměrný růst počtu obyvatel v porovnání s českým průměrem, jak můžeme vidět i na grafu 2. Nové pracovní příležitosti se vytvářely v dosud nejvíce vyloučených oblastech.

Setrvačnost dynamičtějšího růstu přetrvala i v 90. letech, kdy se stal dříve zaostalý region strukturálně méně postiženým, tudíž nedošlo v rámci Česka k výraznějšímu propadu zaměstnanosti. Zaostávání v minulosti se tak stalo paradoxní výhodou (Hampel in Kubeš 2009b, s. 25). V posledním období dochází opět k mírnému poklesu dynamiky růstu pod průměrné hodnoty Česka. Důvodem je zejména dostředivá síla středočeského kraje, potažmo tedy pracovních příležitostí v hlavním městě.

5. ANALÝZA MIKROREGIONÁLNÍ DIFERENCIACE POPULAČNÍHO VÝVOJE JIHOČESKÉHO KRAJE

Předchozí kapitoly nastínily jednak obecné charakteristiky populačního vývoje kraje, tak i celého Česka. Rovněž představily několik pravděpodobných determinačních faktorů podílejících se na formování polarizace v prostoru z hlediska vývoje osídlení. Pátá kapitola si již klade za úkol reflektovat populační změny a formování diference na základě empirických údajů o počtu obyvatelstva, a to nejen na úrovni mikroregionů, ale i na úrovni jednotlivých sídel. Již v metodice byl představen soubor 103 nejvýznamnějších obcí Jihočeského kraje, se kterými se v kapitole pracuje při posuzování vlivu tří vybraných faktorů, kterými jsou výchozí hierarchické postavení sídel, vliv zavedení železnice a administrativní postavení. Komparativní analýza se však dotkne i mikroregionálních celků ORP, kdy bude následně možné hlouběji pochopit vznik jejich vzájemné diference, vyplývající právě z analýzy vývoje na úrovni jednotlivých obcí. Vnitřní rozdělení kapitoly do etap je nezbytné díky zcela odlišnému charakteru koncentračních procesů v jednotlivých částech a díky rozdílné spolehlivosti statistických nebo čistě odhadovaných údajů. Rozdíl je významný u předindustriálního období, kde analýza vychází z dat různorodé spolehlivosti, tudíž je nutné brát tuto nejdelší historickou etapu pouze za orientační. Mezi industriálním a postindustriálním obdobím už není ve spolehlivosti dat žádný rozdíl, ten je pouze v odlišnosti sídelních procesů. Objasnění konkrétních příčin u populačních změn na základě údajů o obyvatelstvu a analytických výpočtů je smyslem následujících podkapitol.

5.1 Předindustriální období

Počet obyvatel je v této zdrojově problematické kapitole nahrazován odhadovanou možnou hustotou osídlení, přičemž se dá zjednodušeně říct, že její spolehlivost roste přímo úměrně s časovou osou. Zatímco podkladem pro odhadovaný počet obyvatel pro paleografa jsou pouze archeologické nálezy kostí, hrobů a pozůstatků sídlišť, ve středověku od začátku 13. století je možné se částečně spolehnout na nejrůznější písemné dokumenty (např. městské knihy či berní ruly, viz Fialová 1996). Od začátku 18. století je již možné vycházet s větší přesností z uskutečněných, avšak nedokonalých sčítání.

Historicky nejstarší sídelní areály lze hledat v širokých údolích podél velkých vodních toků s vyšší bonitou půd a příznivějším klimatem. Archeologické nálezy paleolitického stáří jsou lokalizovány zejména podél středního a dolního toku Otavy. Z období neolitu

jsou rovněž dostupné četné nálezy z Písecka a Strakonicka, ale je prokázáno i osidlování méně úrodných oblastí s vysokou nadmořskou výškou, např. Javoří Pila nedaleko toku Vydra (Gajda in Semotanová, Cajthaml 2014). V pozdějších obdobích až do začátku středověku je osídlení jižních Čech pouze sporadické a roztroušené s nevelkým významem. Obyvatelstvo závislé na zemědělství sestěhovalo spíše do úrodnějších nížin mimo Jihočeský kraj.

Od 10. století existuje na území Česka správní systém hradeckých center, který zasahuje do úrodnějších oblastí jihočeského regionu. Celkově žilo na území Česka v polovině 11. století kolem 680 tisíc obyvatel, přičemž o 150 let déle to již bylo 1,2 milionu (Boháč 1987). V polovině 13. století je doloženo pásmo souvislého osídlení v pánevních oblastech a okolo hradeckých center Prácheň, Netolice, Doudleby či Zvíkov (Žemlička in Semotanová, Cajthaml 2014, s. 54). Tento pás dosahoval dle Boháče (in Fialová 1996, s. 45-46) hustoty zalidnění v rozmezí od 10 – 25 obyv./km². Oblasti Šumavy a Novohradských hor dosahovala velice nízkých hodnot kolem 5 obyv./km². V 13. až 15. století sehrála v jihočeském regionu významnou roli německá kolonizace, která se soustředila právě do oblastí periferní Šumavy a do velkých měst (Fialová 2007). Kolonizace periferních oblastí zpřístupnila obchodní cesty a zprostředkovala navazování obchodních vztahů se západními sousedy.

Ve 14. století vrcholí proces zakládání měst „na zelené louce“, kam patří například města České Budějovice (s cca 3,5 – 5 tisíci obyvateli) či Písek s odhadovaným počtem 2,5 – 3,5 tisíc obyvatel (Fialová 1996, s. 50). Vzniká také spousta menších městeček či venkovských usedlostí, které dotváří základní sídelní síť, jenž se bude v budoucnu měnit spíše strukturně na bázi hierarchické organizace. 14. – 15. století je charakteristické populačním nárůstem stávajících jádrových oblastí a pozvolným pronikáním obyvatelstva do periferií. Z odhadů vyplývá, že v pánevních oblastech a v okolí měst Strakonice, Písek, Vodňany, České Budějovice až s přesahem do Českého Krumlova byla hustota osídlení v rozmezí 45 – 55 obyv./km². Stejná hustota je odhadována i podél celého toku Lužnice. Šumava byla osídlena jen sporadicky v okolí dnešní Lipenské přehrady. 15. století je jinak obdobím regrese a populačních úbytků v kraji silně postiženým husitskou revolucí v kombinaci s lokálními morovými epidemiemi (Fialová 1996). „Růst měst v předindustriální době nebyl lineární. V 15. století byly České země postiženy silným demografickým poklesem (Horská, Maur, Musil 2002 s. 66). Válečné konflikty v tomto období zasáhly silně největší jihočeská politická centra a hospodářská centra. Janáček (1968) odhaduje počet obyvatel v Česku v roce 1562 na 1,5 až 1,8 milionu, což je zhruba

polovina odhadu Boháče (1987) z roku 1400. Dá se tedy předpokládat, že v jižních Čechách došlo k podobné relativní ztrátě na populaci.

V 16. století dochází patrně k oživení populačního růstu, město České Budějovice si dle odhadů připisovalo 4350 obyvatel (Honner, Grulich 2006). Relativní prosperita a populační růst trval až do začátku Třicetileté války, která měla silně depopulační účinek společně s další vlnou nakažlivých onemocnění. Válečné období je charakteristické i nedostatečnou datovou základnou k monitorování válečných ztrát. Je však pravděpodobné, že nejvíce postižené byly severnější oblasti sousedící s dnešním Středočeským krajem, kde válečná vřava udeřila nejintenzivněji. Naopak např. Český Krumlov byl válkou téměř nedotčen a počet domů naopak mírně vzrostl (Č. Krumlov 2006). Dle písemných dokumentů je však rovněž zřejmé, že v souvislosti s morem silně Český Krumlov utrpěl, neboť zde epidemie propukla v krátkém čase hned desetkrát (Fialová 1996, s. 88). Poslední morová epidemie zachvátila Česko v roce 1715.

Po Třicetileté válce jsou již k dispozici poměrně komplexní demografické údaje (berní rula z roku 1651 či soupis obyvatelstva dle víry) s různorodou mírou spolehlivosti, je však patrné, že dochází k populačním nárůstům. Důležité je také upozornit na fakt, že královská města se v období po Třicetileté válce vyvíjela mnohem pomaleji kvůli svému zadlužení. Důsledkem byl například dočasný neobvyklý relativní růst poddanského Jindřichova Hradce, který ovšem následně na významu spíše ztrácel. Migrační bilance byla v 17. i 18. století záporná, důvody k vystěhování byly nábožensky a politicky motivované (Hladký in Semotanová, Cajthaml 2014, s. 337-338). Rovněž nejružnější antisemitské nálady způsobovaly odchod židovského obyvatelstva z jihočeských měst.

Na konci 18. století lze poměrně přesně odhadovat počet obyvatel v Česku na 3,2 milionů (Fialová 1996). Erudované odhady z roku 1702 odkrývají prohlubování polarizačních tendencí mezi hustě osídleným severem a zaostávajícím jihem. K přechodu od manufakturní výroby na průmyslovou zde docházelo s velkým zpožděním. Prácheňsko a Bechyňsko patřilo na začátku 18. století k nejrůdněji osídleným regionům Čech (Prácheňsko – 23,5 obyv./km², Bechyňsko – 24,9 obyv./km²), viz Fialová (1996). Celé Českobudějovicko bylo tvořeno pouze rozdrobenou sítí menších obcí s několika málo většími centry, která svou hospodářskou aktivitu opírala o tradiční řemesla. V letech 1771 až 1772 přirozený přírůstek obyvatelstva silně zasáhl hladomor, který se nevyhnul ani území jižních Čech, kde pravděpodobně došlo k celkovému populačnímu úbytku. V roce 1783 byl počet obyvatel v Česku vyčíslen na 4,175 milionu. Tento počet zprostředkovávaly vojenské soupisy, které postupně nabývaly na přesnosti a zmíněný údaj

již lze považovat za spolehlivý (Fialová 1996, s. 138 – 139). V hospodářsky stagnujících jižních Čechách byla v průběhu 18. století rovněž sledována nižší porodnost, která mohla souviset s horšími životními podmínkami umocněnými nedostatkem pracovních příležitostí a zápornou migrační bilancí. Pokles obyvatel se týkal i jihočeského venkova a to včetně obcí v úrodnějších oblastech. Většina měst v Jihočeském kraji se snažila čelit hospodářskému úpadku výstavbou závodu na zpracovávání zemědělských výrobků nebo orientací na textil. Například město Písek svůj status udrželo netradičně vybudováním prestižní střední školy (Fialová 1996, s. 149).

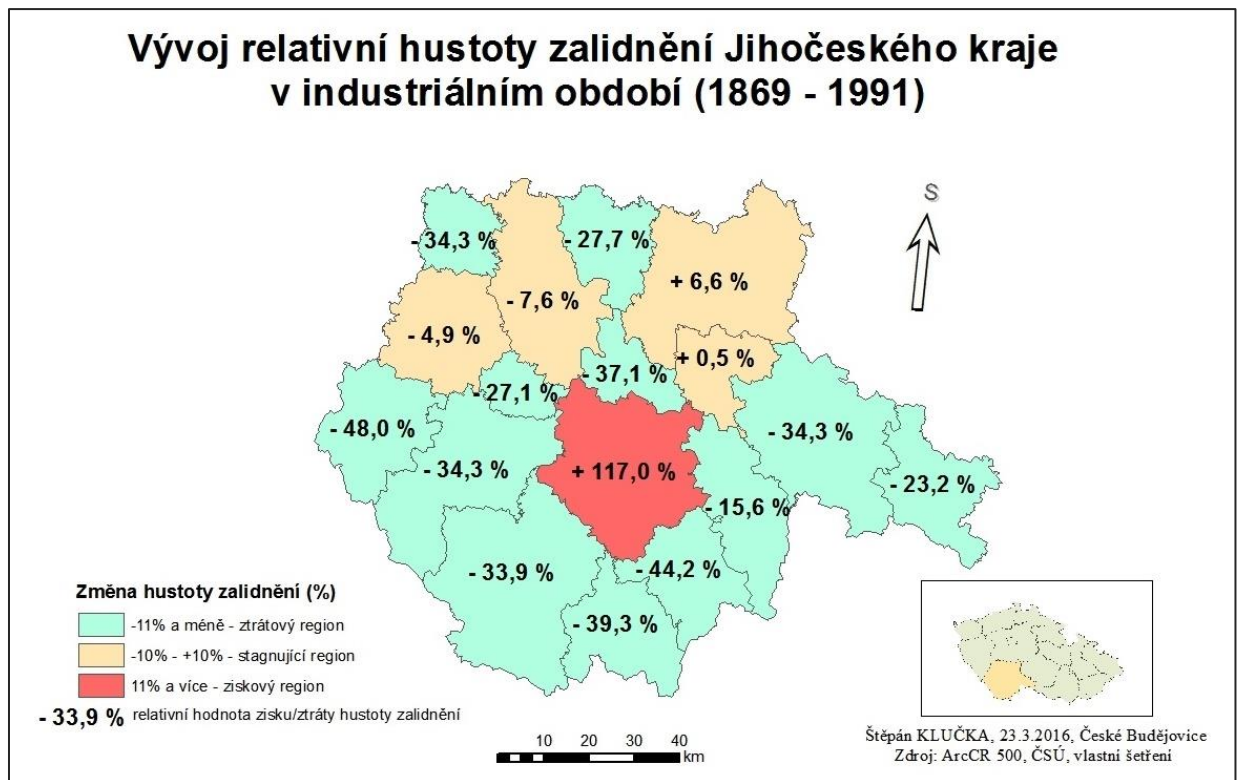
Roku 1820 počet obyvatel Česka přesáhl hodnotu 5 milionů obyvatel. Z roku 1830 jsou k dispozici od té samé autorky počty obyvatel všech obcí Česka přesahující 30 tisíc obyvatel v roce 1991 (Fialová 1996, s. 397). Ze 44 obcí splňující toto kritérium byly pouze dvě města na území Jihočeského kraje (v roce 1830 mělo město České Budějovice cca 8 tisíc obyvatel a Tábor cca přes 3 tisíce). Mnoho měst se na konci 18. století a na začátku 19. století muselo vypořádat s přebytečným městským opevněním, které ztratilo na významu a spíše bránilo dalšímu rozvoji. Například krajské město strhlo své barokní opevnění v roce 1920 (Kuča 1996). Ještě na začátku 19. století byly České Budějovice populačně srovnatelné s ostatními většími městy Jihočeského kraje (Tábor, Písek, Jindřichův Hradec), což se následující roky rychle změnilo díky rostoucím obchodním aktivitám krajského města, a to i v návaznosti na vybudování první koněspřežné dráhy v roce 1825. V roce 1830 mělo město České Budějovice 7 450 obyvatel (Kuča 1996, tabulka 1) Poslední léta do prvního moderního sčítání obyvatelstva v roce 1869, potažmo v roce 1850, jsou charakteristická prvními zárodky celkově opožděné industrializace, která prozatím probíhala výhradně v krajském městě, které tak prohlubovalo své jádrové postavení a polarizaci celého jihočeského prostoru. Celkový charakter jihočeského osídlení však lze považovat i na konci období „před statistikou“ za silně venkovský a málo urbanizovaný, o čemž svědčí i fakt, že podíl vybraného vzorku 103 největších obcí kraje činil první rok moderního sčítání pouze 55,1 %. Vymezená předindustriální etapa tak příhodně končí, s výjimkou Českých Budějovic, v dosud neindustriálním duchu.

5.2 Industriální období

Délka industriálního období je v porovnání s předchozí statickou etapou sice zanedbatelná, přesto se však během této dynamické etapy realizovaly dalekosáhlé prostorové změny v uspořádání sídelního systému, dobře patrné dodnes. Rovněž se jedná o období vnitřně velmi heterogenní z hlediska hospodářských, politických, ale i kulturních aspektů. V industriální epoše vývoje obyvatelstvo čelilo hospodářské stagnaci, dvěma světovým válkám, hospodářské krizi, odsunu německého obyvatelstva a nakonec i dlouhému období socialismu. Změny se týkaly jak čistě změn kvantitativních, například výrazný nárůst územní koncentrace, tak kvalitativních, zejména urbanizace, či celková proměna kulturních hodnot a politické moci. Na území celého Česka se tvořily rozsáhlé koncentrační areály už od konce 18. století (Hamppl, Gardavský, Kühnl 1987). Měnil se ale i celkový charakter krajiny, která se začala široce využívat pro průmyslové účely a postupně klesala i její determinačně limitační úloha v koncentračních procesech. Měnily se také životní podmínky obyvatelstva, u kterého sice klesala úmrtnost v souvislosti s vědecko-technickým pokrokem a rozvojem zdravotnictví, avšak o to více přibývalo problémů sociálních a politických. V průběhu celého industriálního období kraj oproti počátečnímu roku na populaci ztratil, a to téměř o 10 % svého původního stavu.

Prostorové změny v industriálním období mají velké množství hybatelů, kteří vycházeli především ze změn politických a hospodářských. I ze samotného názvu období je zřejmý rostoucí význam sekundárního ekonomického sektoru. Do 1. světové války je však nutné zmínit také další faktor, který byl charakteristický právě pro jihočeský prostor, a tím je záporná migrace do USA, ale i do Horního a Dolního Rakouska (např. Kárníková 1965). Do výčtu obecných determinantů v industriálním období dále patří dvě světové války, odsun německého obyvatelstva, ale i čtyřicetiletá doba socialismu plná specifík, z nichž lze zmínit snahu o centralizované plánování urbanizačních procesů (Horská, Maur, Musil 2002), či přímé ovlivňování demografického chování. Významným prostorově diferencovaným faktorem, jako je zavedení železnice, vliv výchozího hierarchického postavení sídel a vliv administrativní funkce, jsou věnovány následující podkapitoly, kde je na základě statistických údajů a analytických výpočtů sledována míra jejich vlivu na populační vývoj vybraných obcí. Kombinace výše zmíněných obecných faktorů industriálního období má bezpochyby z velké části na svědomí dnešní počet obyvatel i podobu mikroregionální diference.

Mapa 2: Vývoj hustoty zalidnění v mikroregionech Jihočeského kraje v industriálním období

Kartogram ukazuje relativní kumulativní změny v hustotě osídlení během celého industriálního období vztažené k prvnímu roku sčítání (1869). Většina mikroregionů vykazuje populační ztráty, což lze obecně přičíst intenzivnímu vystěhovalectví do průmyslovějších regionů Česka, či v důsledku vysídlení německého obyvatelstva. Výrazný růst českobudějovického mikroregionu svědčí o dostředivém charakteru koncentračního areálu Českých Budějovic. Dalšími ziskovými mikroregiony jsou také Soběslavsko a Tábořsko, které rostly především v důsledku socialistické industrializace v první fázi. Všechny regiony hraničící s územím cizího státu vykazují poměrně vysoké ztráty. Nejlépe si v tomto ohledu vedlo Třeboňsko, kde žilo i před odsunem poměrně homogenní obyvatelstvo české národnosti. Naopak nejvíce byly negativně postihnuty z tohoto hlediska mikroregiony Vimperk a Trhové Sviny. Zajímavé také je, že mikroregiony menší rozlohy (Týn nad Vltavou, Milevsko, Blatná, Vodňany a Kaplice) vykazovaly větší relativní úbytky v hustotě zalidnění než celky větší. Tento fakt může být však snadno vysvětlen absencí většího koncentračního areálu. V důsledku toho tyto mikroregiony v industriálním období podléhaly depopulačním tendencím. Detailní analýza populačního vývoje na úrovni mikroregionů následuje v podkapitole 5.5.

5.2.1 Analýza vlivu hierarchického postavení sídel na jejich populační růst

Již v průběhu předindustriální fáze vývoje vznikla v regionu diferencovaná struktura osídlení, byť ještě s ne tak velkými disparitami. Již tehdy střediska vyšší úrovně koncentrovala větší množství obchodních aktivit, služeb a pracovních příležitostí a tím poskytovala lepší podmínky k budoucímu rozvoji. Rovněž se už tehdy pomalu začala vytvářet středisková sídla přetrvávající dodnes. Vstupní teze kapitoly vychází z obecného přesvědčení, že nejlidnatější města na konci předindustriálního období porostou dynamičtěji i v průběhu industriální fáze vývoje (Tato domněnka hledá metodickou i teoretickou oporu ve studiích Hampl, Gardavský, Kühnl (1987) a Nováček (2004). Rovněž je zřejmé, že se autoři inspirovali Zákonem proporčního růstu, viz podkapitola 2.1).

Při hodnocení výchozího hierarchického postavení obcí lze provést rozdělení sídel do množin jednotlivých velikostních kategorií a relativně vyjádřit jejich populační velikost. Pravidlo velikostní kategorie měst vychází z práce Hampla, Gardavského, Kühnla (1987, s. 50-51), dále viz Metodika (s. 20). Je zapotřebí však zmínit výrazně odlišné vymezení poslední kategorie sídel, která zahrnuje rozsáhlou množinu 67 obcí a obsahuje tedy všechny zbývající obce menšího významu. Tabulka 2 znázorňuje populační velikost zvolených kategorií ve vztahu k největšímu středisku regionu.

Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje ve vybraných obcích ve velikostních kategoriích

Velikostní kategorie	Relativní populační velikost dle vybraných kategorií (1. největší město = index 100)							
	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
1.	100	100	100	100	100	100	100	100
2. - 4.	173	116	96	87	101	89	93	92
5. - 12.	298	190	127	105	96	89	93	92
13. - 34.	530	328	202	174	137	113	105	112
35 - 103.	892	543	321	273	189	128	94	98

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

Z relativních hodnot je zřejmý dynamický růst hierarchizace do roku 1910, kdy výrazně klesal podíl obcí nejmenší velikostní kategorie obcí. Pozoruhodný je také propad kategorie 2. – 4. sídla do roku 1890, kdy jasně dominoval silný populační vzestup krajského centra. Od roku 1910 se populační diferenciace skupin vyrovnává pomaleji a např. odsun německého obyvatelstva se výrazně na celkové hierarchizaci neprojevil, neboť byly zasaženy všechny velikostní kategorie včetně krajského města srovnatelně.

Ke konci industriálního období je vidět vyrovnaná bilance všech skupin s nevýraznou dominancí měst 5. – 12. velikostní kategorie. Ve srovnání se sousedními kraji mají hodnoty poměrně specifický charakter. Např. Plzeňský kraj vykazuje mnohem větší monocentritu a velice slabou střediskovou působnost druhé a čtvrté velikostní kategorie, kde je však nutné poukázat na menší měřenou množinu obcí (Pařil 2014, s. 51-52). Naopak u kraje Vysočina by graf znázornil značně vyrovnanou bilanci po celé industriální období, zejména díky slabší střediskové působnosti Jihlavy (Nováček 2004, s. 90-31).

Tabulka 3: Vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje ve vybraných obcích bez krajského centra

Velikostní kategorie	Relativní populační velikost dle vybraných kategorií (2.- 4. největší město = index 100)							
	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
2. - 4.	100	100	100	100	100	100	100	100
5. - 12.	172	164	132	120	95	100	100	100
13. - 34.	307	283	209	199	136	127	113	121
35 - 103.	517	469	333	312	187	144	101	106

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

Tabulka 3 obdobně jako tabulka 2 sleduje vývoj obyvatelstva ve velikostních kategoriích, je zde však vypuštěna, podobně jako u dalších autorů, první kategorie s krajským centrem. Pro lepší citlivost relativních údajů hierarchizace jsou v tabulce 3 údaje vztaženy k velikostní kategorii 2. – 4. sídla. I zde je vidět strmý klesající vliv kategorie nejmenších sídel do roku 1910. Naopak v rozmezí let 1910 – 1930 je vidět stagnace koncentračních procesů. Hodnoty také potvrzují celkový agrární charakter regionu, poněvadž až do roku 1991 dominovaly nejmenší velikostní kategorie. Z obou tabulek je patrné, že *vliv hierarchického postavení sídel hraje velkou roli, přičemž míra tohoto vlivu je nejpatrnější v rané fázi industrializace.*

Proces koncentrace obyvatelstva lze sledovat i pomocí indexu velikostní strukturalizace (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987, s. 46-47). Nejprve je nutné identifikovat počet sídel v jednotlivých velikostních kategoriích. Výpočet se poté provede následujícím způsobem: Počet sídel v kategorii nad 50 000 se vynásobí 5x, kategorie 49 999 – 20 000 se vynásobí 4x, 19 999 – 10 000 se vynásobí 3x, 9 999 – 5 000 2x a poslední kategorie 4 999 – 2 000 zůstane nezměněna. Následný součet těchto hodnot je vydělen celkovým počtem obcí nad 2 000 obyvatel (viz Nováček 2004, s. 91).

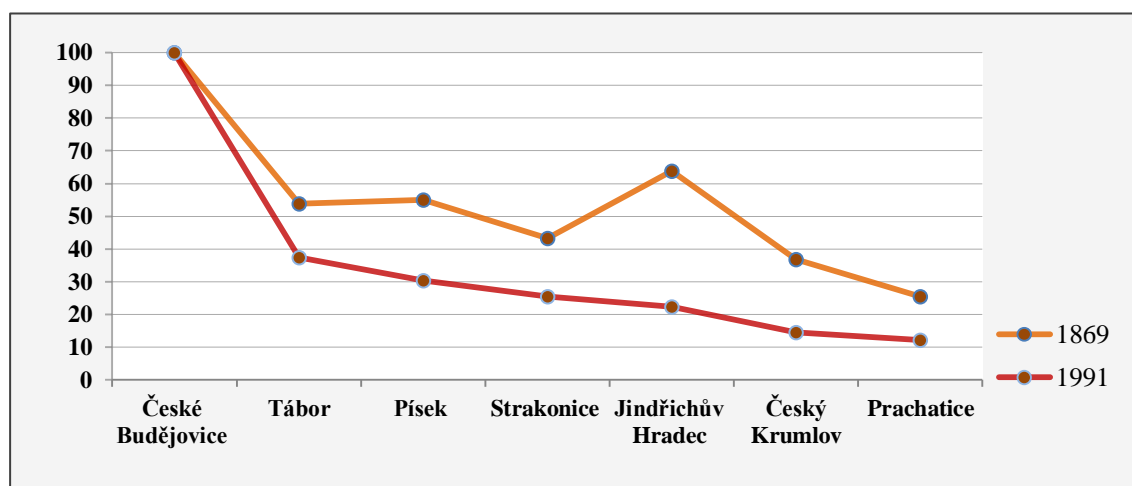
Tabulka 4: Vývoj indexu velikostní strukturalizace obcí v Jihočeském kraji

Rok	Počet obcí v jednotlivých kategoriích					Kumulativní součet sídel nad 2 000 obyv.	Index velikostní strukturalizace sídel
	2 - 4 999	5 - 9 999	10 - 19 999	20 - 49 999	50 a více		
1869	76	12	4	0	0	92	1,22
1890	70	17	3	1	0	91	1,29
1910	66	18	4	0	1	89	1,34
1930	64	12	4	0	1	81	1,30
1950	39	7	2	2	1	51	1,41
1970	30	11	3	2	1	47	1,57
1991	30	12	2	4	1	49	1,65
2011	29	12	2	4	1	48	1,67

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

Tabulka 4 zcela jasně deklaruje soustavný úbytek obcí v první kategorii nejmenších sídel. Celkový kumulativní součet obcí do roku 1950 v důsledku toho výrazně klesá. Zajímavý je výrazný skok krajského centra z třetí velikostní skupiny do páté v rozmezí let 1869 – 1910. Rostoucí index strukturalizace potvrzuje významný vliv výchozího hierarchického postavení sídel a vznik střediskových areálů. V porovnání s krajem Vysočina jsou hodnoty v druhé polovině industrializace o poznání nižší (Nováček 2004, s. 91). Pozoruhodný je celkový úbytek počtu obcí v nižších velikostních kategoriích do 19 999, což je jednoznačně způsobeno odsunem německého obyvatelstva.

Graf 3: Srovnání vývoje hierarchizace sedmi největších měst Jihočeského kraje v letech 1869 a 1991*

*1. největší město = index 100 (%)

Zdroj: Příloha 15: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

V grafu 3 je možné posoudit celkový vývoj hierarchizace sedmi nejlidnatějších měst od začátku do konce industriálního období. Jak se dalo předpokládat, sídelní systém je v roce 1869 spíše polycentrický a odklání se od geografické pravidelnosti Rank-size rule (Zipfovo pravidlo). Naopak na konci industriálního období je jasně patrný hierarchický odstup od druhého největšího města Tábor a krajského střediskového sídla České Budějovice. Ostatní zvolená města mezi sebou již takové rozestupy nemají, tudíž je zde opět potírána ideální křivka Zipfova pravidla (viz Toušek, Kunc Vystoupil 2008, s. 101-102). Za zmínku zde stojí i jasný hierarchický propad Jindřichova Hradce, který byl v roce 1869 druhým největším sídlem a na svém významu během industrializace výrazně ztratil. Podobně tomu bylo i v menší míře u města Písek.

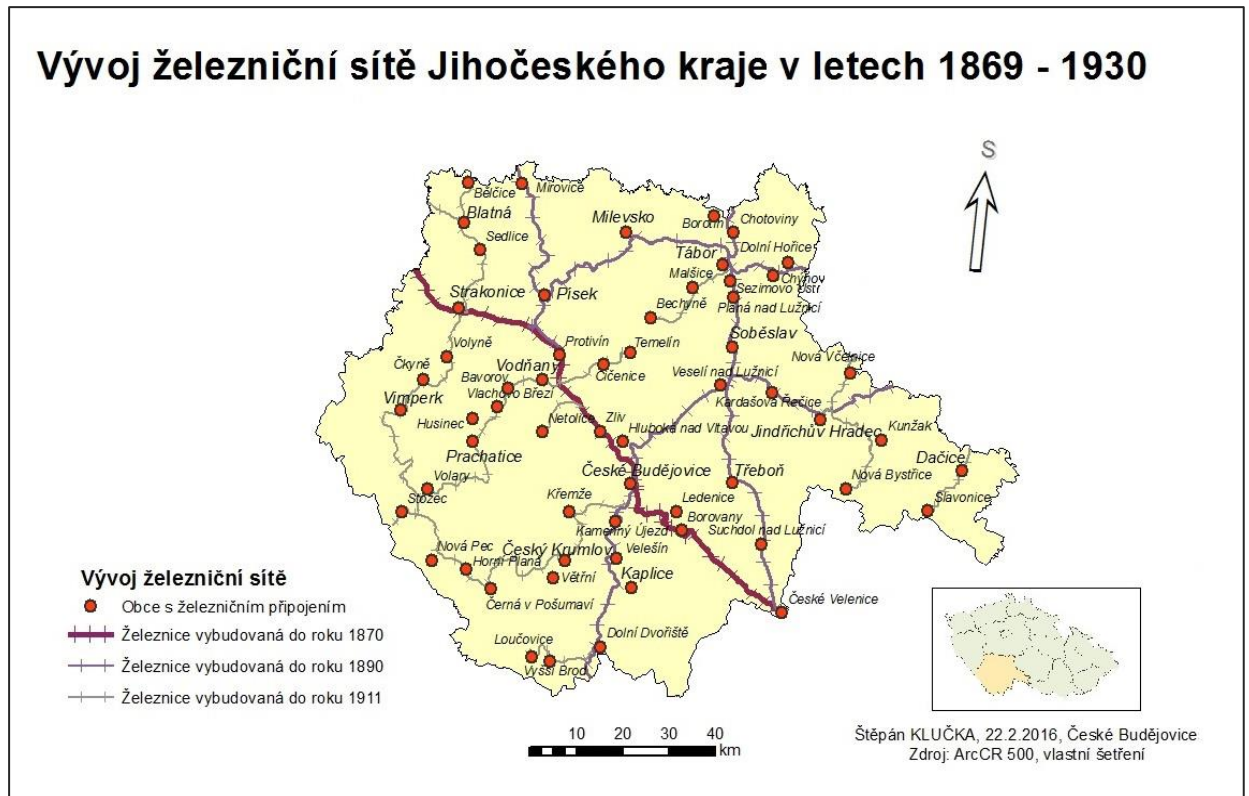
5.2.2 Analýza vlivu železnice na populační růst

Budování železniční infrastruktury v Česku mělo poměrně specifický charakter, poněvadž zde na rozdíl od některých západoevropských zemí (zejména Anglie) mnohdy výstavba tratě předbíhala samotný rozvoj průmyslu. Dělo se tak díky častým zásahům státu do procesu výstavby (Matoušek 2010, s. 117). I přesto, že zpočátku Rakousko-uherská monarchie neměla ambice podporovat rozšiřování železniční sítě, její úloha v procesu industrializace se stala natolik determinací pro rozvoj státu i jednotlivých regionů, že se vládnoucí garnitura brzy chytla otěže. „Železnice stimulovala hospodářské aktivity a svými nároky na koncentraci pracovní síly podnítila masovou migraci a urychlila proces urbanizace“ (Hlavačka 1990, s. 21). Zajímavostí je, že na počátku 40. let se nacházelo na území Česka cca 44 % veškeré železniční sítě v monarchii. Tato skutečnost se však nijak nedotýkala Jihočeského kraje, neboť v regionu se nacházela do roku 1867 pouze koněspřežná dráha, spojující krajské město s Lincem.

Dlouholetá absence železnice ve svých důsledcích prohloubila dosavadní periferní postavení kraje. V roce 1869 byla postavena první parní dráha spojující České Budějovice a Plzeň, která dále protínala např. města Strakonice nebo Protivín. Do roku 1890 se dočkala dráhy města Písek, Tábor, Jindřichův Hradec, Sezimovo ústí, Soběslav, Třeboň, nebo Veselí nad Lužnicí, které se brzy stalo důležitým železničním uzlem. I přesto, že do roku 1900 byla již dovršena výstavba naprosté většiny železničních tratí v celém Česku, jihočeský region se ještě dočkal dostavby několika lokálních tratí, které napojily na síť dalších 32 obcí z vybraného vzorku (viz mapa 2). Posledním počín v budování nových železnic byl realizován v roce 1911, kdy byla dráha zavedena do Vyššího Brodu,

Loučovic, či Rožmberku nad Vltavou. Jednalo se o jednu z vůbec posledních železnic vystavěnou na území českého státu.

Mapa 3: Vývoj železniční sítě Jihočeského kraje v letech 1869 - 1930

Mapa 3 vychází z periodizace do tří skupin dle vzniku železničních tratí (podrobněji příloha 18). Kromě výše zmíněné páteřní železnice vybudované do roku 1970 (trať č. 190 a 199), lze zmínit ještě následující:

1871: České Budějovice – Tábor (přes sídla Veselí nad Lužnicí, Soběslav nebo Sezimovo Ústí). Dále byla v ten samý rok zprovozněna dráha České Velenice – Veselí nad Lužnicí (přes Třeboň a Suchdol nad Lužnicí) a České Budějovice – Horní Dvořiště (se zastávkou v Kaplici a kamenným Újezdu).

1875: Protivín – Zdice (napojení města Písek a Mirovic)

1887: Veselí nad Lužnicí – Havlíčkův Brod (dostavba již existující tratě z Havlíčkova Brodu do Jihlavy, připojení Jindřichova Hradce, Kardašovy Řečice s ukončením ve Veselí nad Lužnicí).

1888: Tábor – Horní Cerekev

1889: Písek – Tábor (přes Milevsko)

Z poslední zvolené etapy, tedy do roku 1911, jsou důležité tratě postavené v letech:

1891: České Budějovice – Kájov s dokončením v roce 1892 Kájov – Černý Kříž (přes Novou Pec).

1893: Strakonice – Volary a Čičenice – Prachatice (v roce 1899 s prodloužením do Volar)

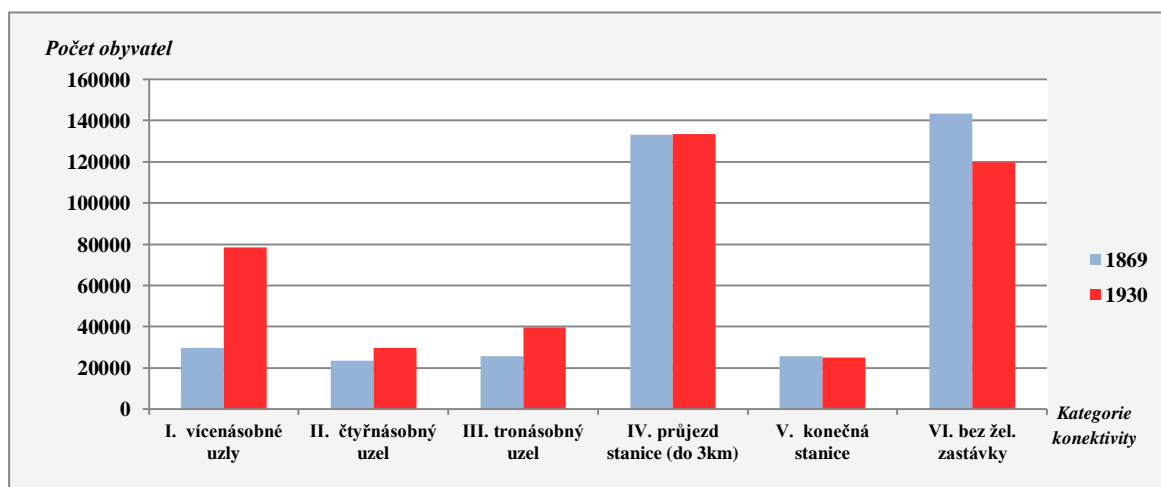
1902: Kostelec u Jihlavy – Slavonice (přes Dačice)

1903: Tábor – Bechyně

Poslední dostavěná dráha v Jihočeském kraji a zároveň také v celém Česku je trasa Rybník – Lipno nad Vltavou, která vede přes vybraná sídla Loučovice a Vyšší Brod.

Analýza vlivu železničního faktoru je provedena na základě stratifikace použité v práci Nováček (2004), který metodicky vychází ze starší studie Auerhana (1934). Analyticky hodnocené období vlivu tohoto faktoru končí v roce 1930, poněvadž v této době už téměř 20 let nedošlo k žádným změnám v železniční infrastruktuře a jeho vliv začínal být pomalu stírán rozvojem dopravy silniční. Vybraný vzorek sídel je rozdělen do šesti kategorií na základě konektivity v podobě počtu železničních uzlů. Poslední kategorii tvoří sídla, jež nemají svoji zastávku ani do vzdálenosti 3km (viz příloha 17).

Graf 4: Vývoj počtu obyvatel v letech 1869 – 1930 ve vybraných sídlech Jihočeského kraje podle postavení v rámci železniční sítě

Zdroj: Příloha 17: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

Graf víceméně potvrzuje pozitivně determinační vliv železnice ve většině kategorií. Vícenásobné uzly, kterými jsou v tomto případě pouze České Budějovice a Tábor, zaznamenaly za zvolené období největší absolutní přírůstky obyvatel s průměrným ročním růstem 3,9 %. Zavedení železnice v těchto městech výrazně podpořilo urbanizační procesy v důsledku nových pracovních příležitostí v průmyslu. U krajského města byl nárůst mnohem dynamičtější, a to i díky tomu, že se zde dopravní uzel začal formovat podstatně

dříve. Při komparaci II. a třetí III. kategorie však pozitivní vliv potvrzen není, jelikož sídla čtyřnásobného dopravního uzlu (Jindřichův Hradec, Strakonice a Veselí nad Lužnicí) svojí dynamikou růstu nepředčívají města s uzlem trojnásobným (České Velenice, Písek, Protivín, Volary a Blatná). Města s trojnásobným železničním uzlem vykazují průměrný roční růst vyšší o 0,4 %. Doba zavedení železnice zde rovněž nepotvrzuje pozitivní vliv, neboť v případě Strakonice došlo ke zprovoznění dráhy na samotném počátku vývoje a Jindřichův Hradec s Veselím nad Lužnicí spadají do druhé etapy. U kategorie obcí s trojnásobným uzlem spadají pouze dvě sídla do první etapy napojení, a tím jsou České Velenice a Protivín, u kterých lze ve zkoumaném období pozorovat výrazné populační přírůstky (České Velenice zaznamenaly téměř čtyřnásobný nárůst). Sídla kategorií s průjezdovou a konečnou stanicí již opět potvrzují klesající trend dynamiky růstu s nepatrným vzájemným rozdílem (0,1 % průměrného ročního růstu) Obce s konečnou stanicí v několika případech zaznamenaly dokonce i populační poklesy, stalo se tak např. v Bechyni či Nové Bystřici. Z grafu 4 je dále na první pohled patrný i úbytek počtu obyvatel ve vybraných sídlech bez železničního připojení, což rovněž potvrzuje vstupní tezi této kapitoly.

Celkově lze tedy hodnotit vliv železnice jako převážně determinační, avšak díky odchylkám II. a III. kategorie nelze toto pravidlo plně generalizovat. U některých sídel se projevilo zavedení železnice jako výrazný stimul hospodářských aktivit a souvisejícího populačního růstu. Mezi nejcharakterističtější obce tohoto typu lze zařadit Veselí nad Lužnicí, České Velenice, Tábor a Protivín. V případě Strakonice se výrazný vliv železnice nepotvrdil a to i přes fakt, že město leží na první vybudované trati spojující dvě krajská města (viz Klučka 2013). Jindřichův Hradec je také charakteristický svojí nízkou dynamikou růstu v tomto období, ale to díky poměrně pozdnímu napojení na železnici.

5.2.3 Analýza vlivu administrativní funkce na populační růst

Prostorové změny v sídelním systému významně v polovině 19. století ovlivnila jednak zmiňovaná reforma o zrušení poddanství, tak také územně správní reforma z roku 1848, která nahradila stávající neefektivní patrimoniální rozdělení správy do dominií. Od roku 1850 bylo zřízeno nové správní členění země na kraje tvořené politickými okresy. Politické okresy vznikaly na základě podobnosti v rozloze a počtu obyvatel. Rovněž zde platila zásada, že do každého politického okresu mohly náležet maximálně tři podřazené soudní okresy (Janák, Hledíková, Dobeš 2005, s. 273). Základní jednotkou samosprávy se stala obec. Rovněž formování správního systému začalo více respektovat

vnitřní prostorové interakce vznikající v důsledku industrializace. Charakteristickým rysem byla centralizace správy do menšího počtu takto zvýhodněných sídel. Vstupní teze této analytické části vychází z přesvědčení, že administrativně povýšená sídla budou populačně růst dynamičtěji a to zejména díky migračnímu přírůstku (podobně jako ve studiích Nováček 2004, Pařil 2014 a Malý 2014). Argumentem by mohl být také například fakt, že administrativní povýšení mnohdy stimulovalo rozvoj dopravní infrastruktury obce.

Území Jihočeského kraje bylo roku 1850 rozděleno do dvou krajů s přesahem do Markrabství Moravského v případě dnešního mikroregionu Dačice. Písecko, Strakonicko, Blatensko, Vimpersko, ale i Vodňansko náleželo do kraje Plzeňského. Zbytek obcí dnešního kraje kromě zmiňovaných Dačic spadal do krajského celku Českobudějovicko (správní hranice tohoto celku zahrnovala i dnešní mikroregiony Pelhřimov nebo Benešov). V roce 1855 došlo k další změně a jihočeský prostor byl přeorganizován do tří krajů s krajskými sídly České Budějovice (kraj Českobudějovický), Tábor (kraj Tábořský) a Písek (kraj Prácheňský). I v tomto případě přesahovaly Dačice mimo území Čech do kraje Jihlavského. Po roce 1855 došlo také k propojení soudní a politické moci, kdy se každý soudní okres stal zároveň i politickým (Janák, Hledíková, Dobeš 2005).

Pro analýzu je klíčové období správní reformy počínaje rokem 1868, kdy dochází k decentralizaci správních kompetencí od krajů k sídlům okresních hejtmanství (sídla středních okresů¹). Tato sídla jsou svým počtem téměř totožná s dnešními mikroregionálními středisky. Pouze obce Vimperk, Vodňany, Soběslav a Trhové Sviny do roku 1918 působily jako sídla okresních soudů (viz Janák, Hledíková, Dobeš 2005, s. 520 – 521). Meziválečné období si vyžádalo některé menší změny ve správním členění, například byly zřízeny okresní úřady. Tato dílčí změna se však v analýze nezohledňuje. „Období nacistické okupace také krátkodobě narušilo kontinuitu stávajícího správního členění a zavedlo správní systém založený na vůdcovském principu“ (Janák, Hledíková, Dobeš 2005, s. 402).

V roce 1949 dochází k obnovení krajské správní působnosti a zavádí se systém okresů, který do jisté míry kopíruje vymezení bývalých středních (soudních) sídel². Tehdejší vymezení Českobudějovického kraje bylo téměř totožné s dnešním krajem Jihočeským,

¹ Blatná, Milevsko, Strakonice, Volyně, Prachatice, Č. Krumlov, Kaplice, Třeboň, Týn nad Vltavou, Jindřichův Hradec + České Budějovice, Písek, Tábor (bývalá krajská města z roku 1855)

² Vimperk, Strakonice, Písek, Milevsko, Tábor, Týn nad Vltavou, Vodňany, Prachatice, Český Krumlov, Kaplice, Trhové Sviny, Třeboň, Jindřichův Hradec, Soběslav + České Budějovice

až na některé výjimky: například Blatná se stala okresním sídlem spadajícím do kraje Plzeňského, Dačice pak do kraje Jihlavského. V roce 1960 došlo k dalším změnám, tedy centralizaci krajské správy do menšího počtu krajů (7 + hlavní město Praha). V tento okamžik se do Jihočeského kraje konečně dostalo i Dačicko a rovněž k už tehdy Jihočeskému kraji, příslušelo Pelhřimovsko. V roce 1990 došlo opět k dalším zásahům do územní samosprávy. Realizovala se reforma veřejné správy, v důsledku které byly zrušeny národní výbory a byl obnoven systém okresů až do roku 2005 (v Jihočeském kraji 6 + krajské město), kdy došlo ke zřízení ORP³. Kromě ORP byly zřízeny i obce s pověřeným obecním úřadem⁴ a došlo tak k celkové decentralizaci správy. Podle Hampla (2005) současné mikroregionální rozdělení na regiony ORP nejlépe reflektuje realitu respektující spádovost sídel.

Následující analýza je ohraničena počátečním rokem fáze industrializace a rokem 2011, je tedy provedena s přesahem do postindustriálního období. Jednotlivé analyzované podetapy se vztahují k době trvání platnosti administrativního uspořádání (podrobněji viz metodika, s. 21). Tabulka 5 se vztahuje k první vymezené podetapě relativně dlouho trvajících správních uspořádání, v němž hrály klíčovou úlohu sídla středních a soudních („malých“) okresů.

Tabulka 5: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1869 – 1950

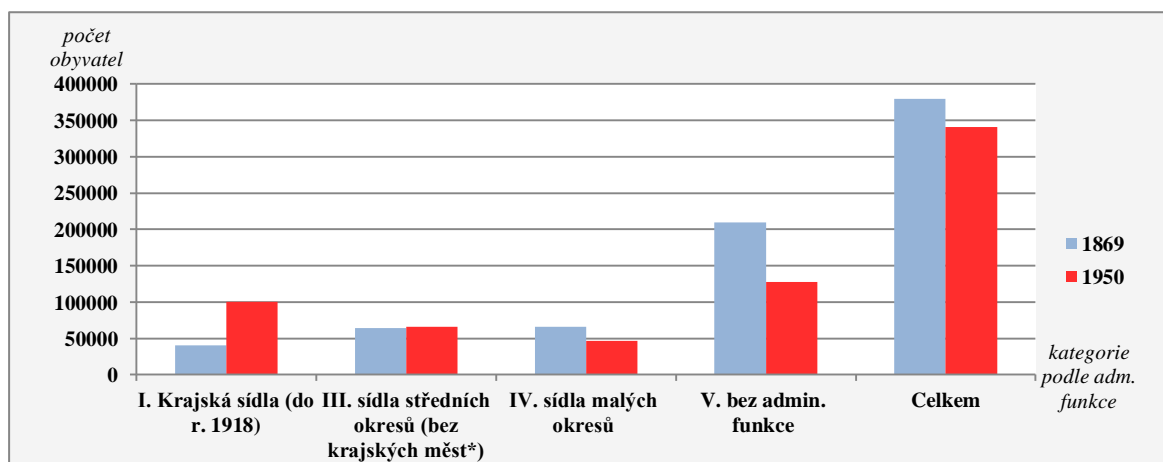
Kategorie	Počet sídel	Počet obyvatel v roce 1869	Počet obyvatel v roce 1950	Index růstu 1869-1950 (1869=100)	Podíl průměrného tempa růstu (%)	Průměrný roční růst (%)
I. Krajská sídla (do r. 1918)	3	40136	99965	249,1	277,6	1,84
III. sídla středních okresů (bez krajských měst*)	10	64100	65835	102,7	114,5	0,03
IV. sídla malých okresů	15	65656	47009	71,6	79,8	-0,35
V. bez administrativní funkce	75	209674	127687	60,9	67,9	-0,48
Celkem	103	379566	340496	89,7	100,0	-0,13
Jihočeský kraj celkem		689119	550911	79,9	89,1	-0,25

Zdroj: Janák, Hledíková, Dobeš 2005; Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005; ČSÚ

³ Blatná, Strakonice, Vimperk, Prachatice, Vodňany, Písek, Milevsko, Tábor, Týn nad Vltavou, Český Krumlov, Kaplice, Trhové Sviny, Třeboň, Soběslav, Jindřichův Hradec, Dačice

⁴ Volyně, Volary, Mirovice, Mírotice, Protivín, Netolice, Horní Planá, Zliv, Vyšší Brod, Nové Hrady, České Velenice, Suchdol nad Lužnicí, Lišov, Hluboká nad Vltavou, Bechyně, Sezimovo Ústí, Mladá Vožice, Veselí nad Lužnicí, Nová Bystřice, Slavonice

Graf 5: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1869 – 1950

Zdroj: Tabulka 5 (Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ, Města a obce 2016, vlastní šetření)

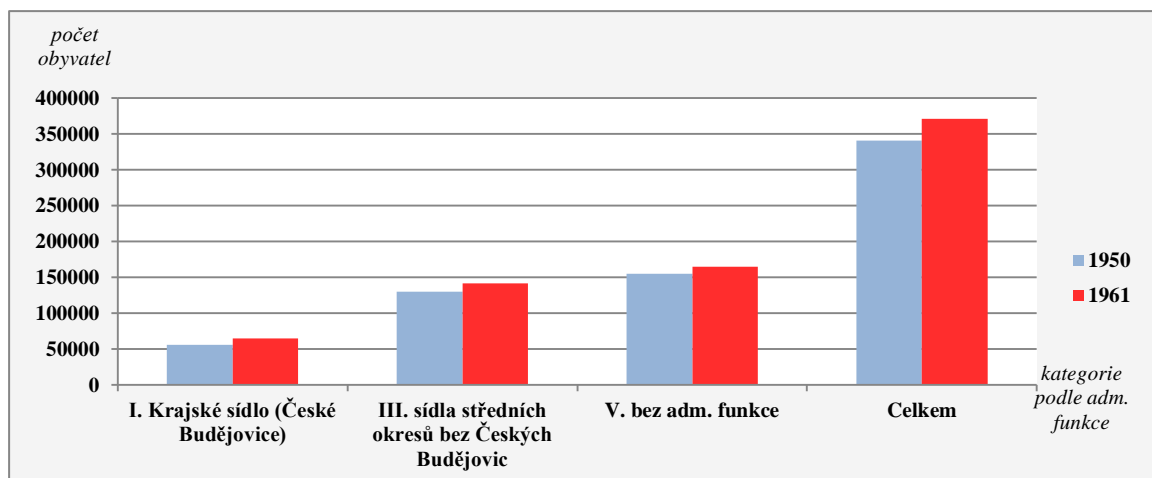
Graf vývoje počtu obyvatel v tomto případě odhaluje výrazný vzestup populace pouze u první kategorie, což jsou sídla, která od roku 1855 disponovala statutem krajských měst. Je zde nutné zdůraznit, že právě od roku 1868 však většinu administrativních správních funkcí zastávala sídla středních okresů a krajským městem formálně zůstaly jen České Budějovice. Sídla III. kategorie vykazovala pouze mírný nárůst o necelé dva tisíce obyvatel (viz tabulka 5). Při zvážení vzestupného úbytku u sídel IV. a V. kategorie, je však na první pohled zřejmé, že se zde projevila přímá úměrnost depopulace k nižšímu administrativnímu postavení. Ve srovnání s Plzeňským krajem je vývoj obdobný (Pařil 2014, s. 49), naopak oproti Vysočině (Nováček 2004) Jihočeský kraj vykazuje téměř trojnásobný průměrný roční růst u I. kategorie sídel. V první takto ohraničené etapě industrializace je tedy možné potvrdit vstupní hypotézu.

Tabulka 6: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1950 – 1961

Kategorie	Počet sídel	Počet obyvatel v roce 1950	Počet obyvatel v roce 1961	Index růstu 1950-1961 (1950=100)	Podíl průměrného tempa růstu (%)	Průměrný roční růst (%)
I. Krajské sídlo (České Budějovice)	1	55709	64661	116,1	106,5	1,46
III. sídla středních okresů bez Českých Budějovic	14	129597	141 540	109,2	100,2	0,84
V. bez adm. funkce	86	155190	165036	106,3	97,5	0,58
Celkem	103	340496	371237	109,0	100,0	0,82
Jihočeský kraj celkem		550911	573 713	104,1	95,5	0,38

Zdroj: Janák, Hledíková, Dobeš 2005; Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005;

Graf 6: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1950 – 1961

Zdroj: Tabulka 6: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ, Města a obce 2016, vlastní šetření

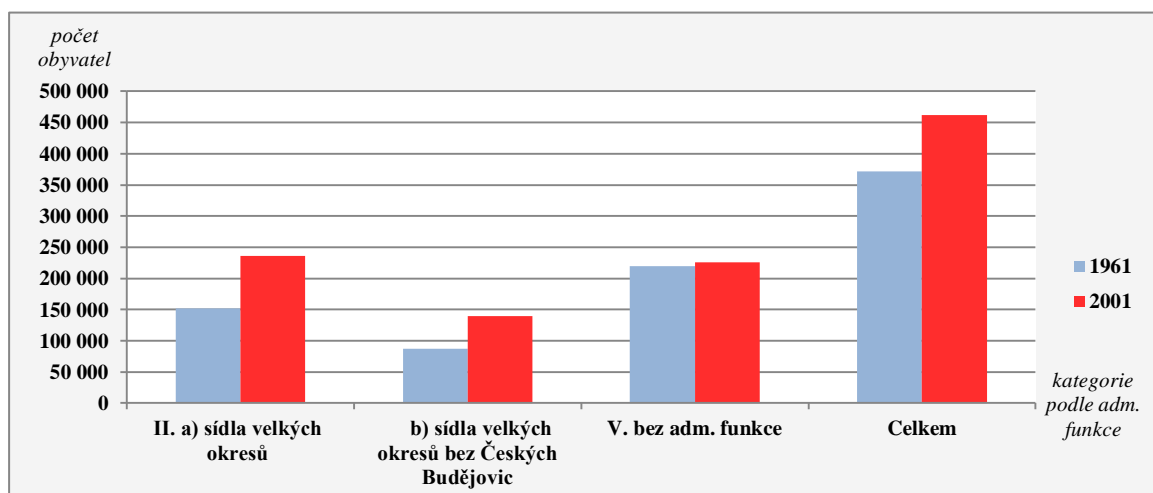
V krátkém rozmezí let 1950 – 1960 se rovněž potvrzuje přímá úměrnost relativního růstu a důležitosti správních center. I když graf 6 může v jistém smyslu zkreslovat svými absolutními hodnotami, ze zdrojové tabulky 6 je dle průměrného ročního přírůstku zmíněná pravidelnost patrná. Krajské město v tomto časovém rozmezí zaznamenalo roční nárůst o 1,64 %, sídla středních okresů bez Českých Budějovic o 0,84 % a vybraná sídla bez administrativní funkce o pouhých 0,58 %. Celkový průměrný roční růst je o dvě promile nižší než růst sídel III. kategorie. Ve srovnání s krajem Plzeňským (Pařil 2014, s. 49) je zde vyšší dominance sídla I. kategorie, tedy Českých Budějovic. U Vysočiny (Nováček 2004) je podstatně výraznější průměrný růst u sídel bez administrativní funkce.

Tabulka 7: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1961 – 2001

Kategorie	Počet sídel	Počet obyvatel v roce 1961	Počet obyvatel v roce 2001	Index růstu 1961-2001 (1961=100)	Podíl průměrného tempa růstu (%)	Průměrný roční růst (%)
II. a) sídla velkých okresů	7	152 010	236 473	155,6	125,0	1,39
b) sídla velkých okresů bez Českých Budějovic	6	87 349	139 134	159,3	128,0	1,48
V. bez adm. funkce	90	219 227	225 594	102,9	82,7	0,07
Celkem	103	371 237	462 067	124,5	100,0	0,61
Jihočeský kraj celkem		573 713	625 267	109,0	87,6	0,22

Zdroj: Janák, Hledíková, Dobeš 2005; Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005, ČSÚ

Graf 7: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1961 – 2001

Zdroj: Tabulka 7: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ, Města a obce 2016, vlastní šetření

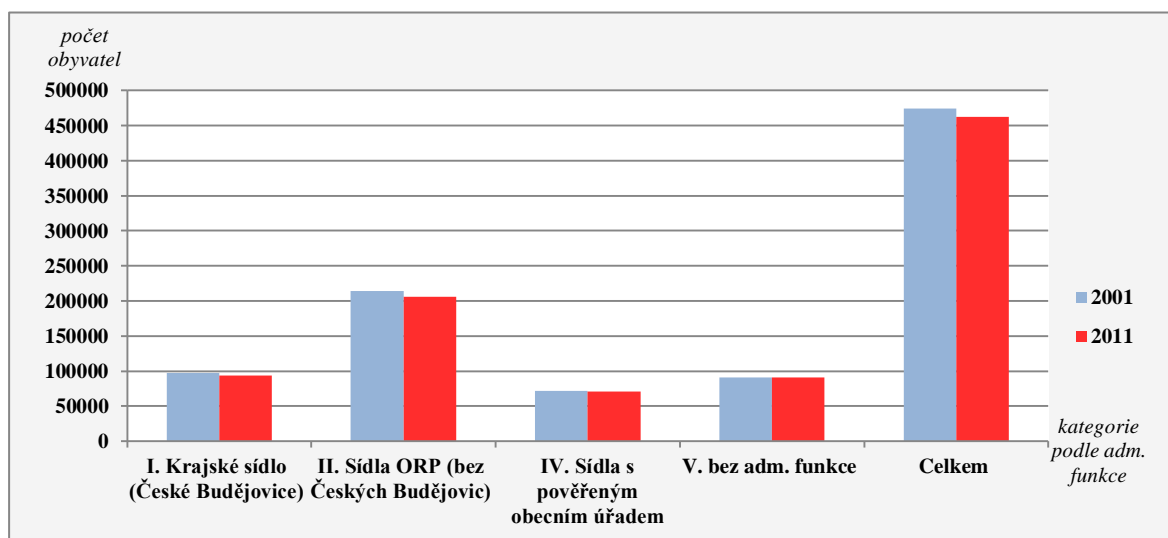
Graf 7 již částečně vstupní hypotézu kapitoly popírá, jelikož je z něj patrné, že největší relativní i absolutní nárůst počtu obyvatel vykazuje skupina sídel velkých okresů bez krajského města. Statut krajského města tedy v tomto období křivku populačního růstu neovlivnil. Sídla bez administrativní funkce však zaznamenávají průměrný nárůst pouhých 0,07 % za rok. Pro třetí skupinu měst V. kategorie lze považovat absenci administrativní funkce za znevýhodnění. I zde se nabízí srovnání se sousedními kraji. Při komparaci s krajem Plzeňským (Pařil 2014, s. 49) je dominantnější růst sídel velkých okresů (II. kategorie), na druhou stranu však menší než u kraje Vysočina (Nováček 2004).

Tabulka 8: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 2001 – 2011

Kategorie	Počet sídel	Počet obyvatel v roce 2001	Počet obyvatel v roce 2011	Index růstu 2001-2011 (2001=100)	Podíl průměrného tempa růstu (%)	Průměrný roční růst (%)
I. Krajské sídlo (České Budějovice)	1	97339	93715	96,3	98,9	-0,37
II. Sídla ORP (bez Českých Budějovic)	16	214 259	206254	96,3	98,9	-0,37
IV. Sídla s pověřeným obecním úřadem	20	71 791	70975	98,9	101,6	-0,11
V. bez adm. funkce	66	91257	91123	99,9	102,6	-0,01
Celkem	103	474646	462067	97,3	100,0	-0,27
Jihočeský kraj celkem		625 267	628336	100,5	103,2	0,05

Zdroj: Janák, Hledíková, Dobeš 2005; Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005; ČSÚ

Graf 8: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 2001 – 2011

Zdroj: Tabulka 8: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ, Města a obce 2016, vlastní šetření

Etapa, kterou reflektuje graf 8, už sice nepatří do industriálního období, byla však zahrnuta z důvodu komplexnosti zhodnocení vlivu administrativní funkce. Celkově v tomto období ve všech kategoriích došlo k populačním úbytkům (podrobněji tabulka 8). Krajské sídlo a sídla ORP vykazovala stejný průměrný roční úbytek o 0,37 %. O poznání nižší úbytek vykazovala sídla IV. kategorie (0,11 %) a sídla bez administrativní funkce v průměru klesala o pouhých 0,01 %. V této postindustriální fázi je tedy jasně vidět opačný trend, kdy vyšší administrativní statut způsobil spíše depopulační tendence.

Na základě analýzy je možné potvrdit vstupní hypotézu, že administrativní funkce sídla pozitivně ovlivňovala populační růst. Nutné je však poznamenat, že tomu tak bylo pouze v industriální fázi vývoje. Celkově se však jedná o dosti generalizované zjištění, poněvadž se tento sledovaný faktor vzájemně doplňoval s celou škálou dalších přidružených vlivů (průmysl, dopravní dostupnost, zastoupení národnostních menšin, atd.).

5.3 Postindustriální období

Celospolečenské změny vyvolané revolučním rokem 1989 zcela přeměnily vývojové tendence sídelního systému celého Česka. Nejdůležitější změna byla v tomto ohledu transformace centrálně plánovaného hospodářství na tržní. Tento zásadní politický a ekonomický obrat měl za následek rozsáhlou privatizaci a strukturální změny v hospodářství, kdy začal výrazně posilovat terciérní sektor (potažmo kvintérní a

kvartální) na úkor dosud státem preferovaného sekundéru. Hospodářská transformace však společnosti přinesla i mnoho negativních dopadů. Projevila se například strukturální deformace, která postihla zejména dosud jádrové regiony vybudované na těžkém průmyslu. Sekundární sektor, zaměstnávající dosud největší počet lidí, přestal být ve většině případů konkurenceschopný pro nově otevřený západní trh, v důsledku toho pak vznikla výrazná nezaměstnanost. Jihočeského kraje se v tomto ohledu výrazněji dotkla krize v textilním průmyslu, jehož závody v důsledku transformačních procesů zanikaly. V prostorovém uspořádání obyvatelstva se kapitalismus projevil zvýšenou exponovaností sídel a zejména kvalitativní polarizací regionů (HAMPL 2005). Populační vývoj dále ovlivnila změna demografického chování obyvatelstva (zejména pokles porodnosti) či odlišný životní styl (např. suburbanizace, viz např. SÝKORA 2003).

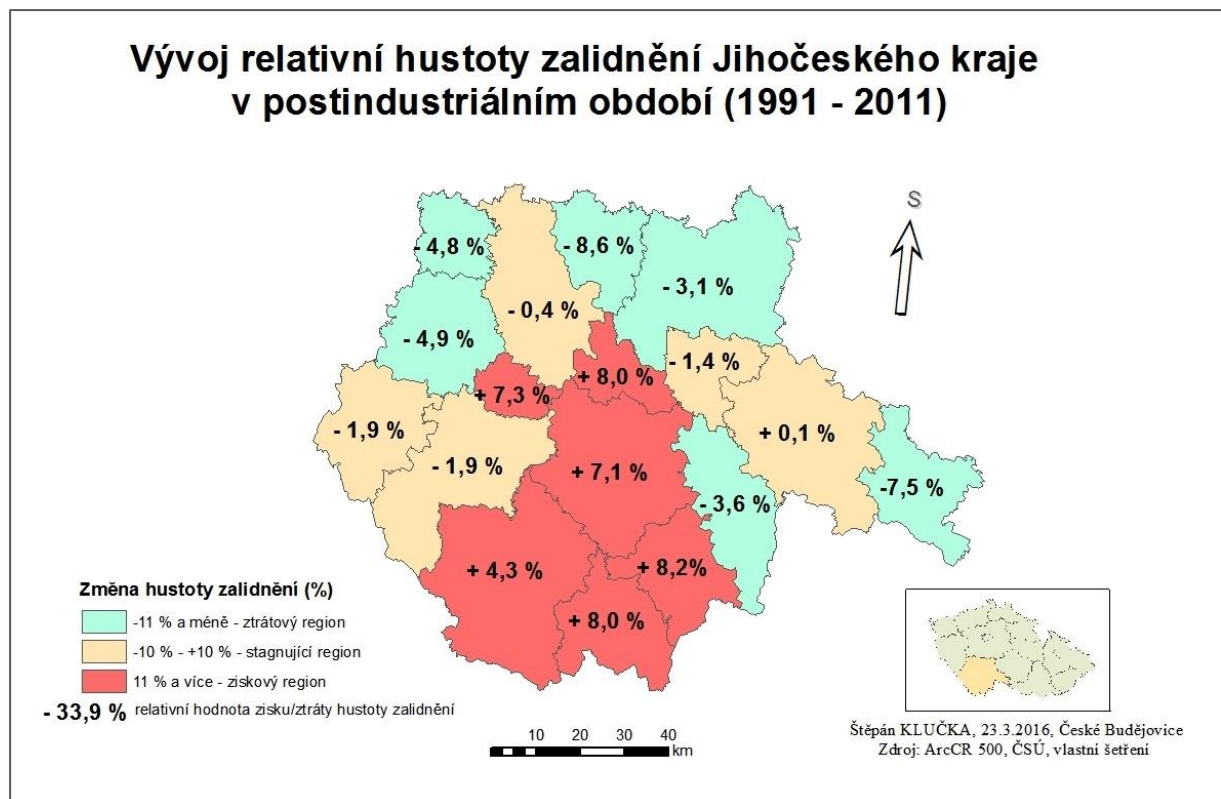
Jihočeský prostor se v důsledku transformačních proměn ukázal jako relativně úspěšný, a to paradoxně díky jeho zaostávání v období industrializace (HAMPL in KUBEŠ 2009b, s. 25-26). Menší strukturální deformace však není jediným pozitivním „pull“ efektem, ovlivňujícím populační stabilitu regionu, výhodou je například i bohatý ekologický potenciál (jedná se o nejméně znečištěný region v Česku). Důležitým charakteristickým porevolučním vlivem je i státní hranice s Rakouskem a Německem, která dnes slouží nikoliv jako bariera, ale jako oblast zprostředkování spolupráce a zahraničních investic. Přesto však na začátku postindustriálního období byly tyto oblasti spíše depopulační, a to díky rušení nekonkurenceschopných zemědělských či průmyslových závodů a vojenských posádek. Oblastmi jihočeských periferií a jejich kvalitativními změnami se zabývají autoři KUBEŠ a KRAFT (2011), kteří identifikovali hned několik vnitřních i vnějších periferií regionu, podléhajících sociální exkluzi. Negativním faktorem v rozvoji Jihočeského kraje v porevolučním období je zejména nedostatečná dopravní infrastruktura, zejména absence souvislého dálničního napojení.

Postindustriální demografické ukazatele Jihočeského kraje vykazují relativně nízkou míru úmrtnosti a vysoký věk dožití, který souvisí mimo jiné i s čistým životním prostředím. Migrační bilance kraje je od 70. let kontinuálně růstová a to hlavně díky nízké nezaměstnanosti, která ke konci roku 2015 dosáhla podílu 5,1 % osob na ekonomicky aktivním obyvatelstvu (to je 4. nejnižší hodnota v celém Česku). Demografické statistiky (ČSÚ 2014a) dále ukazují, že se na vývoji obyvatelstva podepsal přirozený úbytek do roku 2005, který v roce 1995 dokonce dosáhl hodnoty -1,63 %. Od roku 2006 kraj vykazuje mírný populační nárůst i v důsledku přirozené reprodukce, která tímto rokem překonala křivku úmrtnosti. Předchozí negativní vliv nízké natality obyvatelstva a stárnutí

populace z poloviny vyvažovalo zmiňované kladné migrační saldo. Výrazné celkové populační přírůstky jsou pozorovány zejména v letech 2005 až 2010, což je celorepublikový trend způsobený silnou generační vlnou. Z průběžné evidence vyplývá, že kraj je i nadále populačně ziskový, a to zejména díky lehce rostoucí migraci.

Mapa 4, znázorňující vývoj zalidnění v postindustriálním období, ukazuje diferencované vývojové tendence, nežli tomu bylo v době industriální (viz mapa 2). Nutné je v první řadě podotknout, že relativní hodnoty v tomto případě neposkytují zcela adekvátní srovnání s industriálním obdobím kvůli rozdílné délce obou období. Právě proto zde byly prahové hodnoty stagnujících celků modifikovány (+3/-3), kvůli menšímu rozpětí hodnot. Co však zasluhuje srovnání, jsou mikroregiony, které v industriálním období vykazovaly ztráty a nyní jsou, co se hustoty zalidnění týká, poměrně silně ziskové.

Mapa 4: Vývoj relativní hustoty zalidnění Jihočeského kraje v postindustriálním období

Mikroregiony v postindustriálním období lze na základě vývoje hustoty zalidnění rozdělit do následujících skupin:

a) *České Budějovice* – Zcela výstřední koncentrační areál, který skoro trojnásobně převyšuje svojí relativní změnou hustoty zalidnění druhý nejziskovější mikroregion. Důvodem růstu mikroregionu krajského města je především vyšší míra migrace

způsobená širší možností uplatnění obyvatelstva na pracovním trhu. Na rozvoji města se v postindustriálním období značně projeví i zahraniční investice do průmyslového odvětví (Horská, Maur, Musil 2002). Rostoucí zóna suburbanizace Českých Budějovic se navíc naprostou většinou prostorově vejde do vymezení stejnojmenného mikroregionu. Suburbia leží v poměrně přilehlém koncentrickém pásu intravilánu města (Kubeš 2015).

b) Vodňany, Týn nad Vltavou, Prachatice, Český Krumlov, Trhové Sviny – Tato skupina mikroregionů vykazuje v hustotě zalidnění mírně rostoucí trend. Pozoruhodné je, že žádný z těchto celků nezaznamenal populační zisk v industriální fázi. Nejziskovějším mikroregionem je v této skupině Vodňansko, které těží z výhodné dopravně exponované polohy na frekventované silnici E49. U Týna nad Vltavou se pozitivně projevilo rozšiřování provozu Jaderné elektrárny Temelín, která v současnosti zaměstnává přes 1 100 zaměstnanců (ČEZ 2016). Regiony sousedící s Rakouskem a Německem těží z přeshraniční spolupráce a ze zahraničních investic.

c) Jindřichův Hradec – Tvoří samostatnou skupinu stagnujícího mikroregionu, který zaznamenal statickou hodnotu hustoty zalidnění. I přes počáteční nárůst obyvatelstva do roku 2001 v současnosti vykazuje depopulační tendence zejména kvůli zápornému migračnímu saldu.

d) Blatná, Strakonice, Vimperk, Prachatice, Písek, Milevsko, Tábor, Soběslav, Třeboň, Dačice – Tato skupina sídel je vnitřně poměrně heterogenní, jelikož zde působí rozdílně vlivy migrace i přirozeného přírůstku, respektive úbytku. Zatímco přirozená reprodukce pozitivně působila zejména v případě Prachaticka, Vimperska a Třeboňska, mikroregiony více ve vnitrozemí vykazovaly v porevolučním období přirozené úbytky. Naopak migrační saldo má nejziskovější mikroregion Písek (v roce 2014 dokonce vyšší než mikroregion České Budějovice) dále Strakonice, Tábor a Soběslav.

Podrobněji se analýze populačního vývoje na úrovni mikroregionů věnuje kapitola 5.5.

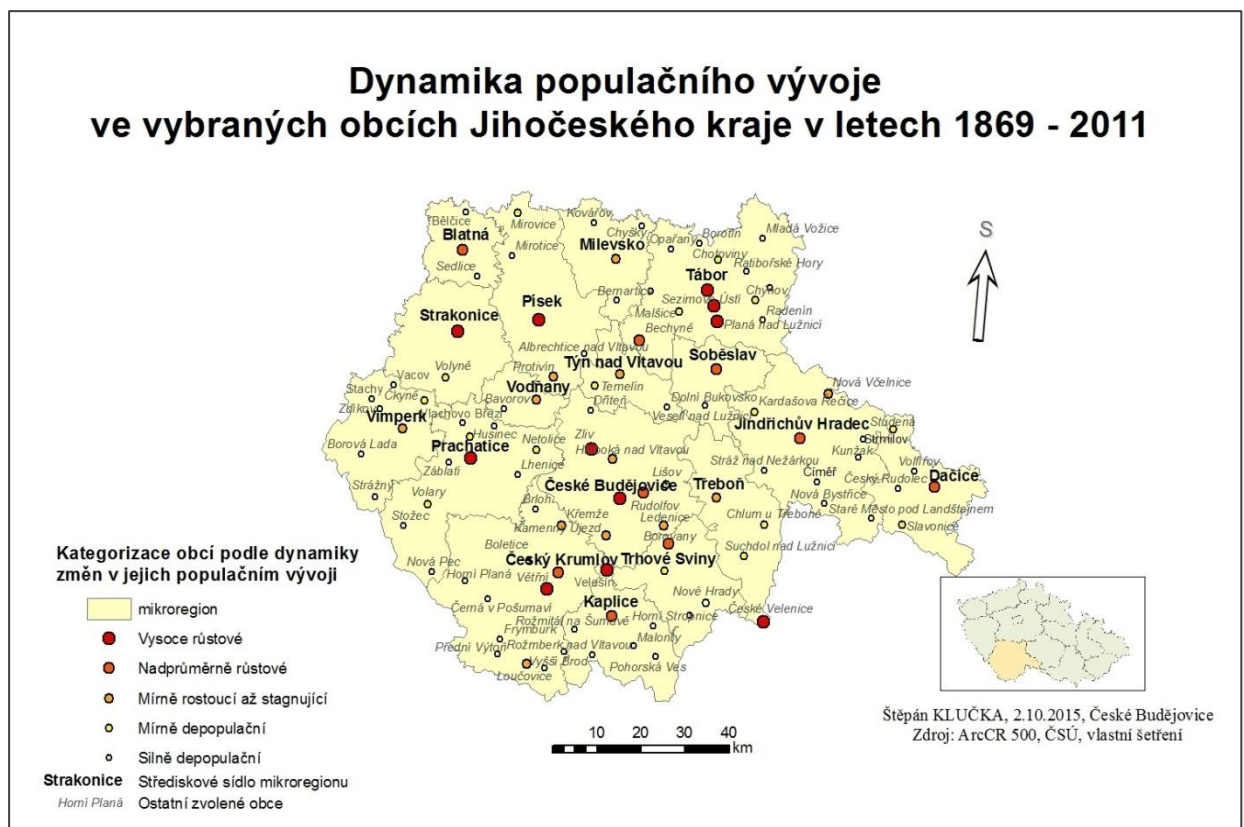
5.4 Dynamika vývoje sídelního systému

V předchozích kapitolách hodnotících míru vlivu vybraných faktorů lze přisoudit všem víceméně pozitivně determinační dopad až na několik výjimek. Vliv hierarchické postavení sídel se do 70. let 20. století projevil poměrně stabilním růstovým gradientem. Z největších měst byl výjimkou pouze Jindřichův Hradec, který ze začátku období industrializace nevyužil svého potenciálu hierarchického postavení. Vliv napojení na železnici se ukázal jako nejzásadnější. Odchylku zde tvoří pouze rozdíl mezi dvěma kategoriemi posuzující míru konektivity (obce se čtyřnásobným uzlem vykazují nižší

hodnotu růstu než obce nižší kategorie s trojnásobným uzlem). Dopad administrativního vývoje sídel se pozitivně projevuje v prvních dvou sledovaných obdobích. Od roku 1961 do roku 2001 se již projevují odchylky od rostoucího trendu. Krajské město zde nedosahuje dynamiky růstu sídel velkých okresů. Druhá polovina postindustriálního vývoje ohraničená lety 2001 – 2011 pak už vliv administrativní funkce zcela popírá.

Vybraný vzorek obcí populačně vzrostl o necelých 18 % svého původního počtu obyvatel (tento ukazatel je používán i v následujícím textu). Z vyvozených závěrů předchozích kapitol je možné provést stratifikaci sídel a interpretovat rozdíly v jejich odlišném vývoji. Vybraný vzorek obcí je rozřazen do vývojových kategorií podle procentuálního nárůstu či úbytku (viz mapa 5 a příloha 19).

Mapa 5: Stratifikace dynamiky populačního vývoje ve vybraných obcích kraje od roku 1869 - 2011

a) První kategorie *vysoce růstových* sídel obsahuje jednak silné koncentrační areály, respektive střediska dnešních mikroregionů a bývalých okresů, tak i menší sídla s průmyslovým významem. České Budějovice zaznamenaly téměř 80 % nárůst oproti svému výchozímu stavu. Kombinace všech výše zmíněných faktorů zde sehrála významnou roli. Oproti ostatním sídlům ve skupině však město poměrně dynamicky rostlo i ve fázi počáteční industrializace v 19. století. Podobné tendence jako krajské

město, avšak s ne tak dynamickým růstem v raném období industrializace, zaznamenala i sídla Tábor (+70 %), Písek (+64,4 %) a Strakonice (+63,3 %), která těžila zejména z textilního a strojírenského průmyslu. Prachatice (+56,2 %) se svým vývojem oproti ostatním vysoce růstovým mikroregionálním centřům vymykají především prudkým nárůstem populace v socialistickém období, přičemž do té doby zde vývoj populace spíše stagnoval. Vůbec nejdynamičtěji rostoucí obcí se stala Zliv (+91,8 %), která byla pozitivně ovlivněna brzkým napojením na železnici a následně industrializována. Nejprve zde vznikl závod vyrábějící šamotové stavební produkty a v socialistickém období následně úpravna uranové rudy v nedalekých Mydlovarech. Zliv se stala také důležitým dopravním přecladištěm (Kuča 2008). Růst obce Větrní (+66,4 %) byl podmíněn historicky mnohem dříve v návaznosti na tradiční výrobu papírenských produktů v Českém Krumlově. Výroba se v polovině 19. století začala přesouvat právě do bezprostřední blízkosti obce Větrní. Rozšiřování továrny se realizovalo v několika etapách, přičemž nejvýznamnější nárůst zaměstnanců zde byl v letech 1935 a 1958 (Č. Krumlov 2015). Planá nad Lužnicí (+70,3 %) a sousedící Sezimovo Ústí (+87 %) silně populačně vzrostly po roce 1930, kdy zde vznikl masivní strojírenský podnik MAS (později Kovosvit) a Silon. Z roku 1930 na rok 1970 dokonce počet obyvatel Sezimova Ústí přesáhl 7x svůj původní stav. Veselí nad Lužnicí (+56,7 %) výrazně determinoval vliv brzkého napojení na železnici a vybudování čtyřnásobného uzle.

b) Následující skupina je složena ze sídel, která vykazovala dynamičtější růst než +25 % svého původního stavu, ale nepřesáhla svojí populaci o dvojnásobek. Patří sem dvě bývalá okresní města a dnešní střediska mikroregionů – Jindřichův Hradec (+43 %) a Český Krumlov (+47,1 %) Obě města v minulosti těžila ze svého administrativního statutu a z tradice soukenické výroby, což se však záhy projevilo jako nevýhoda díky krizi právě v tomto odvětví. Do obou sídel byla i poměrně pozdě přivedena železniční dráha, což dočasně zpomalilo jejich industrializaci a tím i urbanizační procesy. Dalšími městy s nadprůměrným růstem jsou současné střediska mikroregionů Soběslav (+47,5 %), Kaplice (+44,8 %), Dačice (+37,9 %) a Blatná (+26,6 %). Tato sídla nebyla, s výjimkou Dačic, výrazněji postihnuta odsunem německého obyvatelstva. Významnými hybateli urbanizace těchto měst byl vznik průmyslových podniků v socialistické éře. Pro Dačice se stal nejvýznamnějším strojírenským podnikem závod DAS na výrobu autodílů (Dačice 2010). V Blatné vznikl závod na výrobu motocyklů, v Kaplici závod Motor na výrobu zemědělských strojů a v Soběslavi slévárenská výrobní Lada, specializující se mimo jiné na výrobu šicích strojů. Rudolfov (+45,4 %) rostl nejvíce v postindustriální

etapě vývoje, a to jednoznačně díky svému postavení v suburbánní zóně Českých Budějovic. U Borovan (+39,6 %) je zřejmý pozitivní vliv brzkého zavedení železnice již v roce 1869, následně zde vznikl závod na těžbu a zpracování křemeliny (Kuča 2008). Historické město Bechyně (+43,3 %) rostlo zejména díky lázeňství.

c) Do skupiny mírně rostoucích až stagnujících sídel se dostala čtyři mikroregionální centra - Týn nad Vltavou (+23,6 %), Vodňany (+19,1 %), Třeboň (+12,8 %), Vimperk (+11,1 %). U této skupiny již dochází k vzájemně protichůdnému multifaktoriálnímu působení faktorů. Nejdynamičtější Týn nad Vltavou vzrostl zejména v posledních letech díky Jaderné elektrárně Temelín a závodu na výrobu vzduchotechniky. Podobně dynamický vývoj v posledních letech postihl i Vodňany, které těží ze současné výhodné dopravní polohy a nově vzniklé strojírenské výroby zemědělských strojů Pottinger. Protivín (+9,3 %) populačně těžil zejména díky brzkému napojení na železnici. Vimperk se vyrovnal s masivním úbytkem obyvatelstva po 2. světové válce díky socialistické industrializaci (např. textilní podnik Šumavan). Z menších sídel stojí ještě za zmínku například Kamenný újezd (+20,4 %), který byl pozitivně ovlivněn faktorem železnice. Z hospodářských aktivit obce to pak byl zejména těžba a zpracování lignitu. Nová Včelnice (+17,6 %) rostla zejména v posledních letech a to díky výhodné dopravní poloze a blízkosti v zázemí Jindřichova Hradce. Ostatní obce z této kategorie zaznamenaly menší růst jak +10 % ze svého původního stavu.

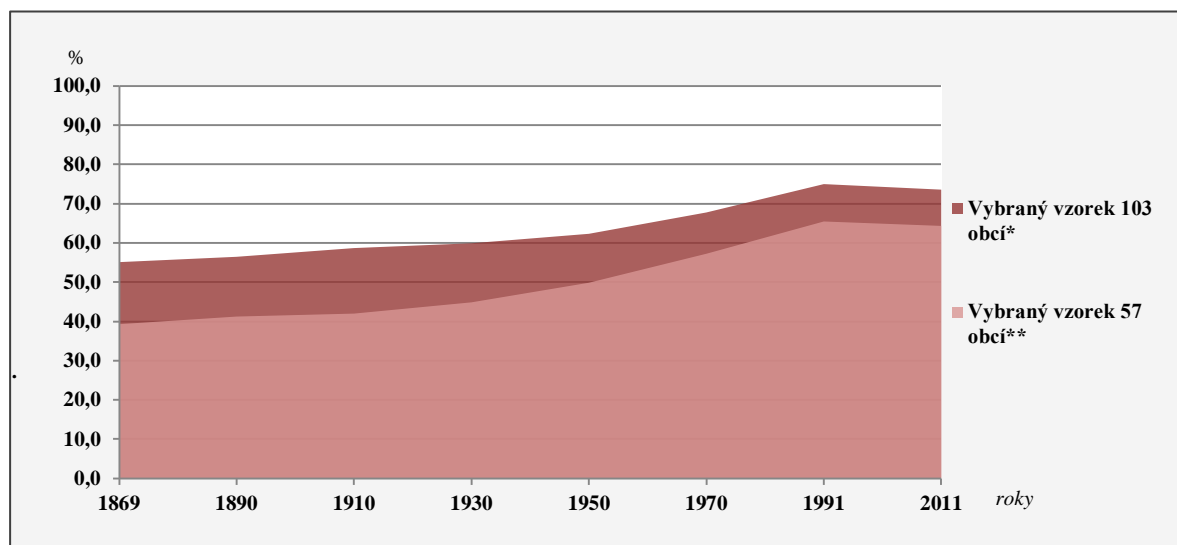
d) Mírně depopulační je pouze jedno mikroregionální centrum, a tím jsou Trhové Sviny, které byly silně postiženy odsunem německého obyvatelstva (-9,11 %). Sídlu mírně vzrostlo v období industrializace, kdy došlo například k založení strojírenského podniku Igla na výrobu hraček. Odsun Němců se v této skupině také výrazně podepsal na Volarech (-23,2 %), Slavonicích (-42,2 %), Suchdolu nad Lužnicí (-13,8 %) a Chotovín (-43,8 %). Rovněž jde z většiny o sídla menší hierarchické úrovně, čímž se staly depopulačními v důsledku dostředivého charakteru větších měst.

e) Silně depopulační skupina je složená z menších sídel, které se většinou nachází v periferních oblastech jihočeského prostoru a podléhají sociální exkluzi. Výjimkou jsou například Nové Hrady, které měly z tohoto hlediska poměrně výhodné výchozí postavení, avšak město silně populačně kleslo vlivem odsunu (téměř o polovinu). Právě odsun německého obyvatelstva je hlavním negativním determinantem v této ztrátové kategorii. Nejextrémnější depopulaci zaznamenaly obce Boletice v mikroregionu Český Krumlov (v obci zbylo 298 obyvatel z původních 6 639) dále Přední Výtoň, Pohorská Ves

v mikroregionu Kaplice a Stožec v mikroregionu Prachatice, kde zbyla obdobně jako u ostatních pouze desetina obyvatelstva. Většina těchto obcí navíc nebyla ovlivněna žádným zkoumaným faktorem. Železniční faktor navíc v případě hierarchicky nevýznamných obcí mohl mít opačný depopulační vliv v důsledku dostředivé síly většího centra.

Celkový podíl vybraného vzorku obcí na populaci Jihočeského kraje reflektuje graf 9. Z grafu je patrný postupný nárůst počtu obyvatel v důsledku urbanizačních procesů, které nabírají na své dynamice zejména v socialistickém období. Na porovnání byl vybrán i alternativní vzorek obcí, který byl zvolen dle stejného klíče, avšak s jinou prahovou hodnotou minimálního počtu obyvatel alespoň ve dvou sčítacích obdobích (prahová hodnota byla zvýšena na min. 3 000 obyvatel).

Graf 9: Podíl počtu obyvatel vzorků vybraných obcí na celkové populaci kraje v letech 1869 – 2011

*Vybrané obce, které alespoň ve dvou sčítacích obdobích přesáhly hranici počtu obyvatel 2 000, viz metodika

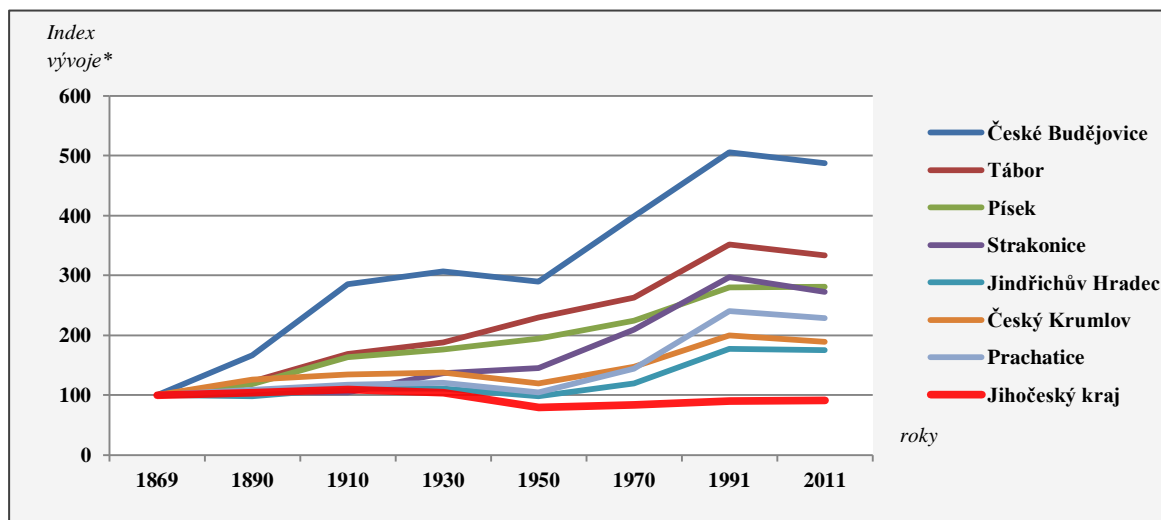
**Vybrané obce, které alespoň ve dvou sčítacích obdobích přesáhly hranici počtu obyvatel 3 000

Zdroj: Přílohy 12 a 13: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ, Města a obce 2016, vlastní šetření

Oba vybrané vzorky vykazují do roku 1930 podobný relativní nárůst podílu obyvatelstva na Jihočeském kraji do +5 %. V následujících letech je patrné mírné zvýšení dynamiky růstu ve prospěch úžeji zvoleného vzorku obcí. Období socialismu, charakteristické nivelizační politikou a zřizováním „střediskových“ obcí, zvýšilo podíl obyvatel vybraných obcí u obou kategorií o více jak +10 %. Naopak postindustriální období ukázalo klesající význam „velkých“ sídel, jelikož obyvatelstvo obou vzorků kleslo

o necelá -2 %. Rozdíl obou vybraných množin sídel, tedy 46 obcí s historickým stavem obyvatelstva do 3 000 změnil svůj podíl vůči úzeji zvolenému vzorku o necelých 6 %. Tento ukazatel nicméně vychází ze dvou dosti širokých veličin, tudíž nemůže být brán jako relevantní ukazatel procesu urbanizace v kraji.

Graf 10: Index vývoje počtu obyvatel v sedmi největších městech Jihočeského kraje

*Index 100 = počet obyvatel vybraných obcí v roce 1869

Zdroj: Příloha 14: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, ČSÚ, Města a obce 2016, vlastní šetření

Index vývoje počtu obyvatel (graf 10), vztažený k prvnímu sčítacímu období, ukazuje diferencovanou dynamiku růstu sedmi nejvýznamnějších sídel v kraji. Zajímavé je srovnání s vývojovými trendy celého kraje, kdy dynamika jednotlivých sídel v naprosté většině přesahuje jihočeský průměr. Výjimku z tohoto hlediska tvoří jenom nízká dynamika růstu Jindřichova Hradce v roce 1890 a Strakonice v roce 1910 (v obou případech šlo ve skutečnosti o populační úbytek). Excentricky vysokou dynamiku růstu má hierarchicky nejvýznamnější sídlo České Budějovice. Z grafu je dobře patrný diferencovaný dopad odsunu německého obyvatelstva, kdy by se dala sídla podle vývoje křivky jednoduše rozdělit do dvou skupin podle jejich míry heterogenity předválečného a válečného obyvatelstva (pouze u sídel Strakonice, Písek a Tábor nedošlo k poklesu dynamiky růstu). Naopak v socialistické éře vývoje jsou všechna sídla konstantně rostoucí. Společný trend klesající dynamiky lze pozorovat i v postindustriální etapě. Pro objasnění dynamiky vývoje vybraných obcí je zapotřebí představit si jejich charakteristiky a specifika:

a) *České Budějovice* – Královské město postavené v 60. letech 13. století na soutoku Vltavy a Malše bylo celou svou existencí mimořádně stabilizované střediskové centrum (Hampl in Kubeš 2009b). Město přežilo bez větší úhony například i husitské války, a to

navzdory svému katolickému statutu. V počáteční fázi industrializace Česka se dá hovořit společně s Jindřichovým Hradcem a Tábořem o jediném skutečně industrializovaném prostoru v Jihočeském kraji. Industrializace zde byla významná zejména díky přesídlené továrně na výrobu kameniny a tužek z Vídně v roce 1848, provozovanou podnikatelskou rodinou Hardtmuthů. Důležitým zaměstnavatelem byl také papírenský závod z roku 1880, či továrna na smaltované nádobí Sfinx (1893). V roce 1905 se ve městě nacházelo 37, na tehdejší poměry větších, továren (např. slévárna železa, několik velkých nábytkářství, továrna na mýdlo, továrna kávovinových náhražek, 7 cihelen apod.). Rovněž bylo město významné i z hlediska vzdělávání. Kromě skutečně rozsáhlé nabídky učebních oborů se zde nacházela např. dvě gymnázia či lycea. Strmý nárůst dynamiky do roku 1910 (viz graf 10) je tedy podmíněn neobvykle rozvinutou průmyslovou výrobou, která byla umocněna dopravními i administrativními faktory. České Budějovice byly rovněž město obchodu. Stagnace a pokles dynamiky růstu do roku 1950 byl způsoben jednak opožděnou industrializací ostatních krajských center, tak také odsunem německého obyvatelstva, které už od svého založení na území Českých Budějovic tvořilo významnou národnostní menšinu. V socialistickém období město dále rostlo na významu (což ukazuje i konstantně rostoucí křivka grafu 10). Do 80. let zde vzniklo mnoho rozsáhlých průmyslových komplexů, z nichž lze zmínit zejména strojírenské odvětví: hutnictví železa (Škoda), výrobu energetických strojů či výrobu strojů pro těžký průmysl, dále kovodělný průmysl Igla či rozšířený závod Sfinx. Na tradici dále navazovaly např. Jihočeské papírny. Postindustriální období nevybočilo z obecného trendu vývoje, tudíž bylo i krajské sídlo zasaženo procesem suburbanizace. Statisticky tudíž dochází k depopulačním tendencím, čímž klesá i celá relativní dynamika růstu vztažená ke krajskému průměru. (Kuča 1996, s. 541)

b) Tábor – Historické město Tábor vzniklo z původní pevnosti Hradiště, která proslula výrobou keramiky a železa. Samotné založení města Husity se datuje k roku 1420. Z hlediska hospodářství se do popředí brzy dostává zejména soukenictví a těžba stříbra z nedalekých nalezišť. Na počátku industriálního období Tábor rostl o poznání pomaleji než České Budějovice, i přesto se stal poměrně brzy sídlem urbanizace. Ke konci 19. století již ve městě existovala státní tabáková výroba, slévárna, pletárna nebo významná konzervárna či mlékárna. Dále město těžilo i ze své textilní tradice a tudíž i z industrializace tohoto odvětví. Rozvoji Tábora lze rovněž přičíst pozitivní vliv administrativní funkce a brzkého napojení na železnici. Již od roku 1910 je město druhým největším střediskem krajského osídlení. Hospodářský vývoj a vznik nových podniků

pokračoval i v období do roku 1950 (např. výroba hraček, továrna na výrobu měrných zařízení a dokonce 5 knihtiskáren). Odsun německého obyvatelstva Tábor výrazněji nepostihl, tudíž došlo spíše k relativnímu růstu dynamiky. Období socialismu ve městě podnítilo další industrializaci a konstantní nárůst obyvatel. Nejvýznamnějšími zaměstnavateli se stal strojírenský podnik Jiskra, textilní podnik Otavan či závody elektrotechnického průmyslu. Od roku 1991 město sdílí podobný osud statistického vylidňování města jako je tomu v případě Českých Budějovic (Kuča 2008, s. 389–419).

c) *Písek* – Třetím, v současnosti největším městem, je historické královské město Písek. První slovanské osady na území města vznikaly díky rýžování zlata na Otavě. Postupem času se z ekonomických aktivit dostala do popředí textilní výroba a hrnčířství. Podobně jako ve Strakonících, se i zde od 18. století ve velkém vyráběly fezy s exportem do arabského světa. Do roku 1930 má město podobnou dynamiku růstu jako Tábor. V menší míře docházelo k industrializaci i zde (např. 1868 – továrna na cukrovinky a lihoviny, 1885 – menší slévárna železa a strojní výroba, 1897 – tabáková výroba). Dynamika růstu nebyla výrazněji narušena ani krizí v textilním průmyslu na konci století, ani válečnými ztrátami či odsunem obyvatelstva. V roce 1948 došlo k významnému hospodářskému počínu, na území města vznikl rozsáhlý pletařský komplex Jitex. Socialistická industrializace jednak rozšířila výrobu textilního průmyslu, dále pak dala ve městě vzniknout podnikům, jako je Kovosvit či Elektropřístroj. Významné byly také renomované vzdělávací instituce, např. gymnázium, střední škola ekonomická či střední škola zdravotnická. Postindustriální období je pro Písek poměrně charakteristické, a to zejména v poslední době, kdy zde dochází k reurbanizaci prostoru a k enormnímu nárůstu pracovních příležitostí, díky nově budovanému průmyslovému komplexu. Negativní projevy suburbanizace jsou pozorovány pouze do roku 2001 (Kuča 2002, s. 126–149).

d) *Strakonice* – Strakonice jsou poddanským městem s textilní tradicí. Současná podoba města vznikla spojením čtyř sousedících osad. Z historických událostí obyvatelstvo Strakoníc výrazně poškodila husitská revoluce (vypálení města) a třicetiletá válka, kdy v důsledku drancování ve městě zbyla pouze jedna třetina obyvatel (Cvrček 1967, s. 72-73). V 19. století ve městě došlo ke sjednocení textilních cechů (zejména soukenické a punčochářské) a vznikly zde rozsáhlé průmyslové výrobní podnikatele Wolfa Fürtha na výrobu čepic – zejména pak fezů. Industrializace se však do roku 1910 nemohla rovnat například industrializaci ve městě Tábor či Písek. K výraznému nárůstu dynamiky však došlo v období první republiky, kdy na území Strakoníc vznikl svou velikostí výjimečný strojírenský podnik Jihočeské zbrojovky.

Lokalizace průmyslové výroby zde byla bezesporu podmíněná i pozitivním vlivem napojení železnice vybudované už v roce 1869. Po roce 1948 se výroba zbraní přetransformovala na výrobu motocyklů a ve městě došlo i k dalšímu výraznému rozšiřování výroby textilního podniku Fezko (Klučka 2013). Dle ukazatele dynamiky růstu v grafu 10 dokonce Strakonice předstihly ke konci socialistického období město Písek. V postindustriálním období pak Strakonice za svým sousedem spíše zaostávají (Kuča 2008, s. 52–72).

e) *Jindřichův Hradec* – Jindřichův Hradec jako město vznikl roku 1293 na místě starého přemyslovského hradiště. Již v této době to bylo velice významné centrum soukenictví evropského formátu. Industrializace zde začala poměrně brzy, díky textilní tradici a silnému manufakturnímu zázemí, a to už v první polovině 19. století (továrna na potaš, přádelna sukna, atd.). Prvotní dynamický rozmach industrializace se však v polovině 19. století proměnil ve stagnaci, která trvala až do 50. let. Hlavním důvodem bylo pozdní napojení na železnici, která byla zavedena až v roce 1887 (Hradecký 1992, s. 22). Do té doby dala impulz k rozvoji jiným městům a Jindřichův Hradec populačně kolísal. Rovněž se negativně na hospodářské struktuře města pozdního 19. století projevila krize v textilním odvětví, jež zapříčinila vystěhovalectví do jiných měst a do zahraničí. K většímu rozmachu průmyslu a tím i urbanizace došlo až v období socialistické industrializace, což je dobře vidět i z grafu 10. Do té doby Jindřichův Hradec disponoval především textilním průmyslem, dále pak např. továrnou na zpracování škrobu, lihovarem, či gobelínovou dílnou. Po roce 1950 ve městě vznikla továrna Lada, specializující se na výrobu šicích strojů, dále závod Jiholen (lnářský podnik), a na přelomu 60. a 70. let pak velká mlékárna. Nejdynamičtější nárůst obyvatel je pozorován z roku 1970 na rok 1991, kdy populace města vzrostla o dvě třetiny svého původního stavu (o 7 145 obyvatel). V té době zde došlo zejména k rozšíření výroby textilního průmyslu či podpory strojírenství (dopravní prostředky). Postindustriální období je rovněž charakteristické mírnou depopulací v důsledku suburbanizace, není zde však tolik výrazná. Celkově toto město zaznamenalo nejnižší relativní nárůst oproti svému výchozímu stavu v roce 1869 (viz graf 10 a Kuča 1997, s. 706–722).

f) *Český Krumlov* – Krumlov byl v minulosti významnou državou mocného rodu Vítkovců. V 2. polovině 15. století byla lokalita významná především pro těžbou stříbra, která sem nalákala spoustu horníků. Význam těžby stříbra v 19. století vystřídala těžba vložkové tuhy, vápence a žuly. Právě díky vložkové tuze zde vznikl papírenský závod, jehož část byla v polovině 19. století přesunuta do Větrní. Rovněž město začalo vzkvétat

díky textilnímu průmyslu (přádelna, továrna na bavlnu). Díky bohatým lesům v okolí byl pro město důležitý i dřevozpracující průmysl. Ze sedmi největších měst byl právě Český Krumlov nejvíce postižen odsunem německého obyvatelstva, co do relativního počtu. Naopak dynamický nárůst významu město zaznamenalo v období socialismu, a to zejména po 70. letech díky podpoře státu periferních lokalit. V 80. letech byl ve městě lokalizován zejména elektrotechnický, polygrafický, dřevozpracující a potravinářský průmysl. Důležitý však byl i průmysl energetický. V postindustriální etapě se musel Český Krumlov vyrovnávat s poměrně vysokou nezaměstnaností v souvislosti se strukturálním postižením, proto se populační stav v posledních dvaceti letech mírně snížil (Kuča 1996, s. 564–579).

g) *Prachatice* – Toto nejmenší sídlo ze sedmi vybraných obcí sdílí podobné trendy vývoje dynamiky růstu jako předchozí Český Krumlov. Prachatice vznikly z původní osady, ležící na obchodní cestě. Většinu obyvatelstva zde od počátku tvořili Němci. Industrializace v 19. století se Prachatic příliš nedotkla, neboť zde vznikly pouze menší podniky, např. na dřevěné ostruhy či sukno. Periferita a hospodářská stagnace sídla se promítla i do dynamiky vývoje v grafu 10. Industrializace v pravém slova smyslu začala v odsunem postiženém městě až po roce 1948 a zejména po roce 1970. Významným podnikem byla například nábytkářská Jitona či textilní Šumavan. Vzniklo zde i vzduchotechnické strojírenství ZVVZ. Za zmínku dále stojí i průmysl potravinářský a energetický. V postindustriální etapě město mírně na populaci ztratilo, a to kvůli větší porevoluční nezaměstnanosti a zápornému migračnímu saldu.

5.5 Mikroregionální diferenciacie systému osídlení

Urbanizační procesy v industriálním období vytvářely v jihočeském prostoru relativně proměnlivou mozaiku oblastí s rozdílnou dynamikou změn. Ze závěrů předchozí analýzy dynamiky vývoje obyvatelstva na úrovni vybraných sídel je patrné multifaktoriální působení souboru vlivů na formování diferenciacie již před začátkem statistického období. V důsledku následné industrializace se k dalšímu rozvoji sice vyselektovalo nejprve jen malé procento urbanizovaných sídel, později však docházelo spíše ke stírání těchto vzájemných disparit. Nejpodrobněji se předchozí kapitola věnovala mikroregionálním střediskům, která vykazala značnou vnitřní heterogenitu, a to díky svému různorodému vývoji a odlišné hierarchii v sídelním systému. Na základě poznání vývojových tendencí těchto sídel je možné objasnit formování polarizace mezi jejich nadřazenými územními

celky (mikroregiony). Právě analýza diferenciacie populačního vývoje na úrovni mikroregionů je předmětem této podkapitoly, která pracuje s následujícími ukazateli:

Tabulka 9: Vývoj hustoty zalidnění v mikroregionech vztažený k průměru kraje

Mikroregion	Rozloha ORP (km ²)	Hustota zalidnění vztažená k průměru Jihočeského kraje (index = 100)							
		1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
České Budějovice	923,8	105,0	126,7	160,1	173,6	203,9	229,1	252,2	267,8
Trhové Sviny	452,4	97,5	97,4	93,4	84,7	71,2	65,6	60,2	64,6
Týn nad Vltavou	262,4	111,6	100,2	92,1	91,7	97,3	86,0	77,6	83,1
Český Krumlov	1 130,1	77,2	79,2	79,2	84,7	55,2	54,6	56,4	58,4
Kaplice	484,7	88,7	85,4	81,7	75,6	48,1	52,1	59,6	63,8
Dačice	471,9	83,2	80,8	75,8	74,2	80,8	76,9	70,7	64,9
Jindřichův Hradec	933,5	111,0	102,9	96,5	90,5	89,4	80,4	80,6	80,0
Třeboň	538,3	82,8	90,3	95,7	89,0	86,0	82,8	77,3	73,9
Milevsko	385,3	105,1	95,0	86,1	84,4	88,5	92,6	84,1	76,2
Písek	741,8	110,0	108,3	109,0	109,2	126,5	119,4	112,5	111,1
Prachatice	839,5	91,1	89,2	84,1	85,3	64,8	62,0	64,2	62,4
Vimperk	535,4	92,3	96,9	96,6	90,0	61,1	58,7	53,1	51,6
Blatná	278,6	115,0	108,0	98,0	92,1	98,9	90,9	83,6	78,9
Strakonice	574,1	123,4	121,3	114,1	119,0	132,4	131,3	131,1	123,6
Vodňany	179,2	125,6	115,7	113,4	112,6	123,2	112,7	98,5	104,8
Soběslav	323,9	99,0	97,3	96,0	100,3	114,2	114,9	110,1	107,6
Tábor	1 002,2	111,9	108,7	104,1	103,1	128,1	132,9	131,9	126,7
Jihočeský kraj	10 057,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: ČSÚ, Risy 2015, vlastní šetření

Tabulka 10: Hierarchické postavení mikroregionů Jihočeského kraje z pohledu změn relativní hustoty zalidnění

Mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
České Budějovice	1	1	1	1	1	1	1	1
Trhové Sviny	3	3	4	5	5	5	5	4
Týn nad Vltavou	2	3	4	4	3	4	5	4
Český Krumlov	5	5	5	4	5	5	5	4
Kaplice	4	4	5	5	5	5	5	5
Dačice	5	5	5	5	5	5	5	5
Jindřichův Hradec	1	3	3	4	4	5	5	5
Třeboň	4	4	3	4	4	5	5	5
Milevsko	3	3	4	5	4	4	5	5
Písek	2	2	2	2	1	1	2	2
Prachatice	4	4	5	4	5	5	5	5
Vimperk	4	3	3	4	5	5	5	5
Blatná	4	4	3	4	3	4	5	5
Strakonice	2	1	2	1	1	1	1	1
Vodňany	2	2	2	2	1	2	3	3
Soběslav	3	3	4	3	2	2	2	2
Tábor	2	2	3	3	1	1	1	1

*Pro přehlednější interpretaci jsou jednotlivé kategorie označeny čísly, dále viz metodika: jádrové = 1; spíše jádrové = 2; neutrální = 3; spíše periferní = 4; periferní = 5.

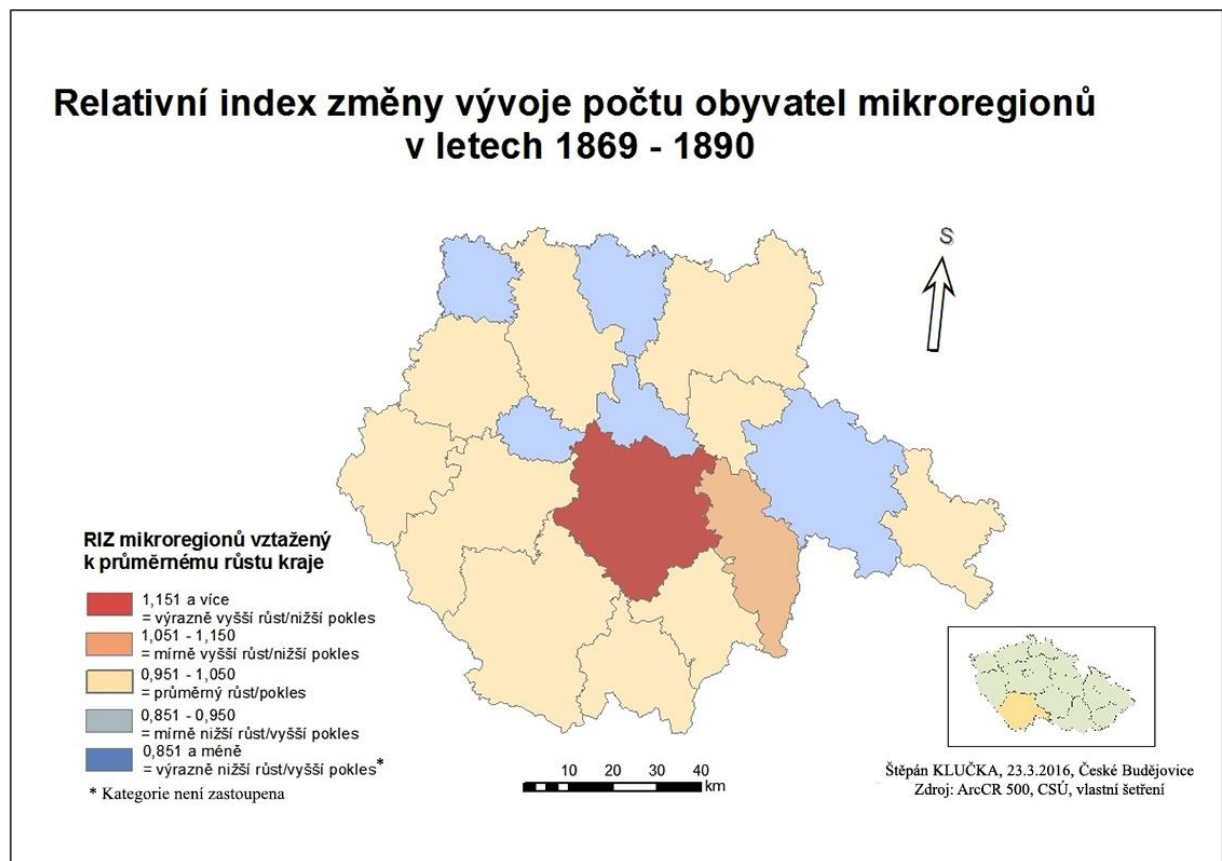
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření.

Stratifikace mikroregionů v tabulce 10 podléhá kvantifikaci relativních odchylek hustoty zalidnění (viz metodika). Pro komplexnější kategorizaci hierarchického postavení sídla však bylo výsledné zařazení do skupiny modifikováno ještě o několik kvalitativních aspektů, kterými jsou: postavení v dopravním systému, postavení v administrativní hierarchii, význam průmyslové produkce či míra urbanizace (postavení v sídelním systému). Na základě přihlídnutí k těmto faktorům došlo u několika sídel k dílčí modifikaci jejich výsledné skupiny. Dalším ukazatelem analýzy mikroregionů je RIZ, kategorizovaný do příslušných intervalů (viz Nováček 2004), který je zanesen do kartografických podkladů (hustota zalidnění pro jednotlivé sčítací roky viz mapy v přílohách 23 – 30).

Výchozí hierarchizace mikroregionů (tabulka 10) na začátku statistického období poukazuje na jádrové postavení Jindřichova Hradce a Českých Budějovic, jakožto dvou hospodářsky nejvyspělejších mikroregionů vysokého hierarchického postavení. Nej hustěji zalidněné byly sice agrární oblasti Vodňanska a Strakonicka, avšak hospodářstvím ani sídelní strukturou nemohly konkurovat výše zmíněným mikroregionům. Jako periferní a semiperiferní se už kdysi projevovaly mikroregiony pohraniční, které byly znevýhodněné svou odlehlostí a hospodářskou zaostalostí, která vycházela především z těžebních průmyslových odvětví a extenzivního zemědělství. Rovněž stojí za zmínku i vnitřní semiperiferie agrárního Blatenska.

První období idnustriální éry ohraničené lety 1869 – 1990 lze charakterizovat jako období prostorově nerovnoměrné, selektivní urbanizace. Z obecného hlediska v kraji docházelo k přirozeným přírůstkům, které převyšovaly vysokou míru emigrace jednak do zahraničí, ale také do hospodářsky vyspělých center, na které byl kraj deficitní. V kraji však docházelo i k vnitřní migraci venkovského obyvatelstva do měst v důsledku agrární stagnace a budování prvních průmyslových center, žádající si novou pracovní sílu. Významným vlivem, podněcující selektivní rozvoj mikroregionů, se stala první železniční trať, která se sice v kontextu Česka zavedla do kraje se značným zpožděním, avšak i tak zapříčinila výrazné sídelní proměny v systému. Pozitivní vliv měl i vznik nových administrativních celků (zejména středních okresů), jenž zapůsobil na jejich střediska. Zejména ke konci vytyčeného období došlo v některých tradičních odvětvích k prudkému poklesu odbytu produktů, což znevýhodnilo především průmysl textilní, dřevařský, ale i např. sklářský. Dochází tak k prohlubování emigrace mimo kraj do regionů hospodářsky orientovaných na perspektivní strojírenství. Z hlediska dynamiky populačních změn jednotlivých mikroregionů lze Jihočeský rozdělit do následujících kategorií (mapa 6):

Mapa 6: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1869 - 1890

a) Jediným mikroregionem s *výrazně vyšším růstem* bylo v letech 1869 – 1890 Českobudějovicko, které populačně vzrostlo o 20 % svého původního stavu. O populační nárůst se zasloužilo především město České Budějovice, které bylo pro celý kraj nejdominantnějším koncentračním areálem (růst samotného města činil přes 30 % původního stavu). Důvodů k dynamickému růstu bylo hned několik, zejména vyšší výchozí hierarchické postavení v sídelním systému, silná správní působnost (statut krajského města), či existence významnějších průmyslových podniků (zejména spotřebitelský, energetický a potravinářský průmysl). Jako spouštěč urbanizačních procesů se projevila železnice, zavedená v roce 1869, která napojila České Budějovice s Plzní. Z hlediska postavení v dopravním systému je nutné poznamenat, že už v roce 1890 byly České Budějovice jednoznačně nejdůležitějším železničním uzlem v kraji. Ze statistické analýzy na úrovni obcí je také zřejmé, že železniční trať přispěla k rozvoji i u dalších obcí Českobudějovického mikroregionu a to zejména u obce Zliv a Hluboká nad Vltavou.

b) *Mírně vyšší růst* zaznamenal pouze mikroregion Třeboň. U tohoto mikroregionu je zajímavé, že hierarchicky nejlépe postavené město s nejvyšším počtem obyvatel

se na zvýšení dynamiky téměř nepodílelo. Sice šlo správné centrum středního okresu se zavedením železnice do roku 1890, nicméně ze souboru vybraných obcí vykazovalo nejnižší relativní populační zisk v mikroregionu. Naopak dynamiku růstu Třeboňska výrazně zvedla obec České Velenice, která se v roce 1869 ocitla na hlavním železničním tahu spojujícím České Budějovice s hlavním městem Rakousko-Uherské monarchie. Pro České Velenice i sousední rakouský Gmünd znamenala železnice nevídaný rozvoj, vznikla zde totiž železniční dílna a opravna zaměstnávající velkou část nově přistěhovalé populace.

c) Skupina mikroregionu *průměrného růstu* (ve všech případech) se vyznačuje převážně agrárním charakterem s ojedinělými průmyslovými podniky menšího charakteru. Navzdory vystěhovalectví z těchto oblastí do zahraničí či vnitřní migrace na Českobudějovicko si všechny mikroregiony dokázaly díky přirozenému přírůstku udržet populačně rostoucí charakter. Při detailnějším pozorování se nad hodnotou průměru kraje v této skupině objevily pouze mikroregiony Vimpersko a Českokrumlovsko, těžící z podnikatelských aktivit movitého rakouského a německého obyvatelstva.

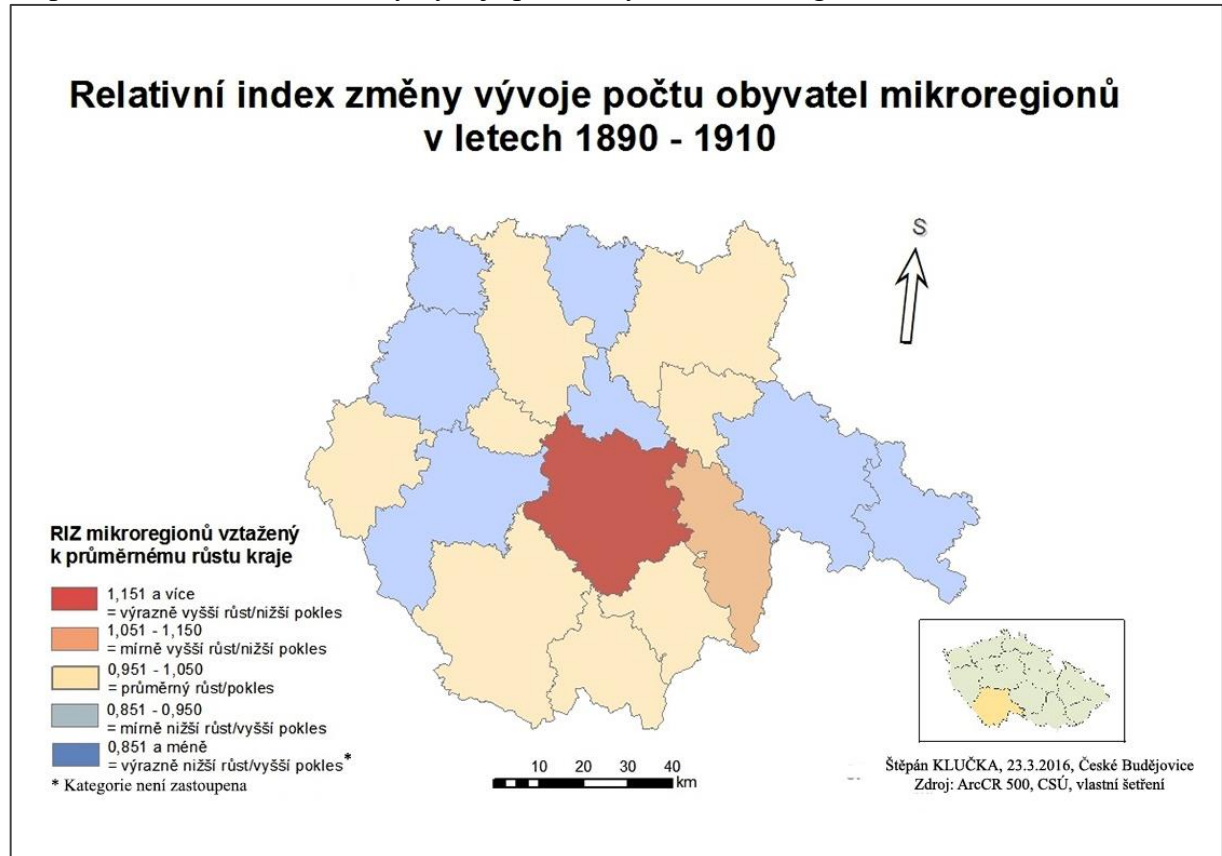
d) Poslední skupinou mikroregionů, vyskytující se na území kraje, jsou ve všech případech oblasti s *mírně vyšším poklesem* obyvatelstva. Ve čtyřech z pěti případů se jedná o vnitřně periferní agrární oblasti se středisky nižšího hierarchického významu, kde prozatím nedošlo ke koncentraci průmyslových aktivit či došlo k pozdnímu nebo žádnému napojení na železniční síť (Blatná, Vodňany, Milevsko a Týn nad Vltavou). U Vodňanska a Vltavotýnska je zřejmá dostředivá síla urbanizace Českých Budějovic. Zvláštním případem regrese je mikroregion Jindřichův Hradec, který populačně a hospodářsky upadal kvůli pozdnímu napojení na železnici a krizi v soukenictví, na kterém stálo hospodářství do té doby jádrového mikroregionálního centra.

K roku 1890 došlo k následujícím změnám v hierarchické struktuře (viz tabulka 10). Vltavotýnsko a jeho snížení hustoty zalidnění zapříčinilo hierarchický propad ze spíše jádrového mikroregionu na neutrální. K opačnému posunu došlo v případě Vimperku, který ze spíše periferního postavení posílil na neutrální. Mírný nárůst hustoty osídlení mikroregionu s nejrozdrobenější sídelní strukturou, tedy Strakonicka, zapříčinil jeho posun do kategorie jádrových regionů. Největší posun v hierarchii zaznamenal Jindřichův Hradec, který se propadl z jádrového do neutrálního postavení.

Vývojová etapa let 1890 – 1910 volně navazuje na vývojové tendence období předešlého. Počet obyvatel v kraji navzdory přetrvávající emigraci rostl a v sídelním

systemu stále docházelo ke konstantnímu rozevírání „polarizačních nůžek“. Přetrvávající krize tradičních odvětví způsobila u mnohých sídel depopulační tendence. Pro kraj bylo v tomto období důležité dokončení téměř všech železničních tratí (pouze regionální trať Rybník – Loučovice byla vybudována po roce 1910). Přímá úměrnost vhodné dopravní polohy a industrializace je charakteristickým aspektem této etapy.

Mapa 7: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1890 – 1910

a) Setrvačnost urbanizačních procesů je zjevná u mikroregionu České Budějovice (30 % populační zisk), který opět jako jediný vykazuje dynamiku *výrazně vyššího růstu*. Kromě industrializovaných Českých Budějovic stojí v mikroregionu za zmínku také Zlín, která populačně vzrostla o dvojnásobek svého původního růstu díky nově vzniklému závodu vyrábějící stavební produkty.

b) Do druhé kategorie *mírně vyššího růstu* spadá opět mikroregion Třeboňsko, který vykazoval stejné vývojové tendence jako o předešlé etapy. Za dvacet let vývoje se počet obyvatel města Třeboň téměř nezměnil, naopak v případě industrializovaných Českých Velenic došlo opět k více jak dvojnásobnému populačnímu nárůstu.

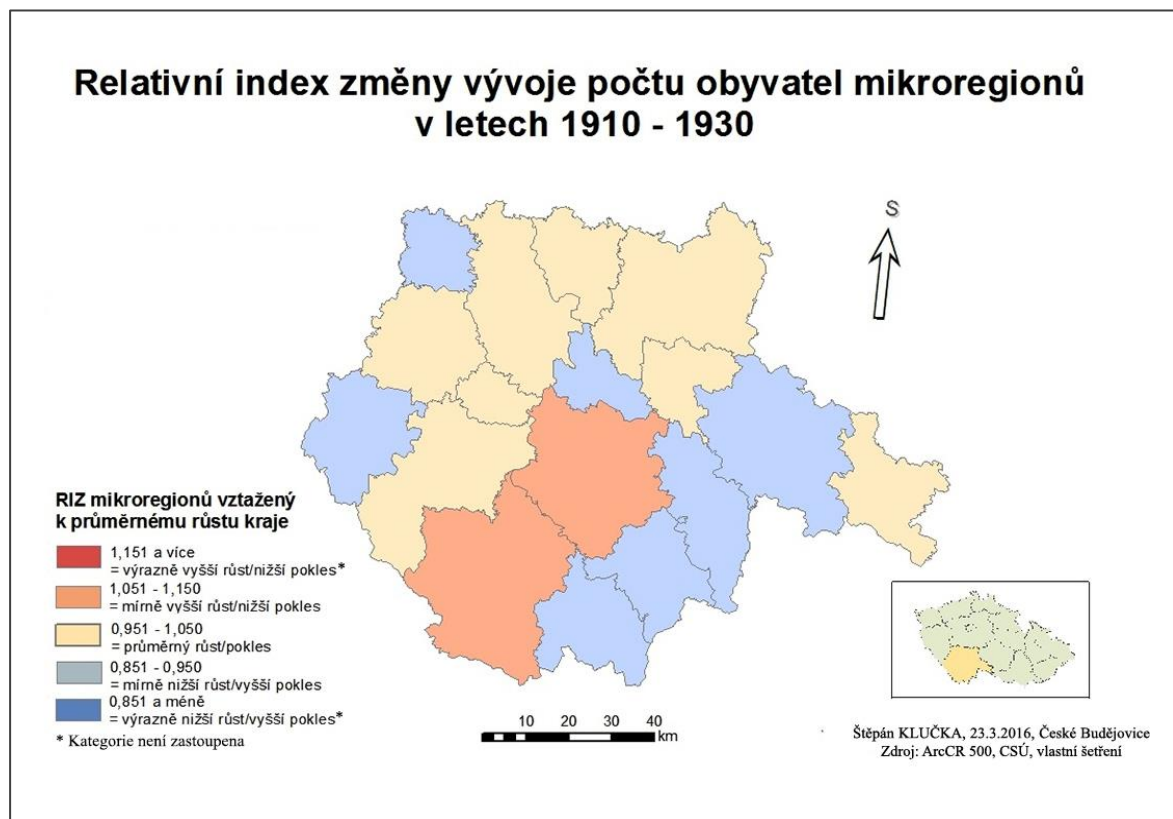
c) V kategorii *průměrné dynamiky růstu* se nachází většina mikroregionů z předešlé etapy navíc s Vodňanskem. Nejdynamičtěji rostoucí je uvnitř skupiny Písecko a Českokrumlovsko. Zatímco růst Písecka byl způsoben především industrializací

samotného střediskového sídla Písek (+28 % zisk), mikroregion Český Krumlov byl výrazně ovlivněn dynamickým růstem obce Větrní (+37 % zisk), která se rozvíjela díky papírenskému průmyslu. Samotný Český Krumlov vzrostl o pouhých +6,2 %.

d) K *mírně poklesovým* mikroregionům přibylo Dačicko, Prachaticko a Strakonicko. Městu Strakonice se nepodařilo využít svého potenciálu napojení na železnici (v té době již čtyřnásobný uzel), mezi hospodářské dominanty stále patřil především stagnující textilní průmysl. V mírné populační ztrátě tak bylo i samotné správní centrum. Město Prachatice sice populačně vzrostlo (+7 %), nicméně celkově venkovský charakter sídelně rozdrobeného mikroregionu zaznamenal ve většině případů depopulační tendence.

V hierarchickém postavení došlo k četným změnám. Menší mikroregiony Trhové Sviny, Týn nad Vltavou, Milevsko a Soběslav ztratily na svém významu na úkor silnějších celků a jejich postavení se propadlo z neutrálního na spíše periferní. Kaplicko a Prachaticko prohloubilo svoje zaostávání a jejich pozice klesla do regulérních periferií. Pozitivní změny v hierarchii se dotkly Třeboňska a Blatenska s posunem do neutrálních hodnot. Tábořsko a Strakonicko na důležitosti mírně ztratilo.

Mapa 8: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1910 – 1930

V období 1910 – 1930 se událo hned několik klíčových událostí. 1. světová válka jako depopulační faktor na straně jedné, vznik československého státu a poválečné zvýšení přirozené reprodukce na straně druhé. Dále muselo celé Česko čelit dopadům cyklických

zvrátů ve vývoji světové ekonomiky nebo se vyrovnat se ztrátou tržních konexí a odbytišť ve zbytku rozpadlé monarchie. Zvolená etapa zahrnovala i velkou hospodářskou krizi v roce 1929. I přes všechny politické a ekonomické zvraty je však období charakteristické snižováním polarizačních tendencí dynamiky vývoje, což dokazuje i absence krajních kategorií dynamiky změny v mapě 8. Rozpětí hodnot tentokrát zasahuje pouze do třech kategorií:

a) *Mírně vyšší růst* ve vztahu k průměru kraje vykázaly mikroregiony České Budějovice a Český Krumlov. Město České Budějovice vzrostlo o necelých 7,3 %, což je v porovnání s předchozími etapy silný dynamický pokles. Město však stále patřilo bezkonkurenčně k nejvíce industrializovanému středisku v kraji. Z ostatních sídel lze poukázat na setrvačnost urbanizace o obce Zliv (+14,8 %). Ostatní obce byly převážně mírně depopulační. V případě Českokrumlovska se opakují vývojové tendence z dob minulých, depopulační venkov kompenzuje setrvačný nárůst střediskového sídla a obce Větřní.

b) Následující kategorie *průměrné dynamiky* už oproti minulým etapám není růstová nýbrž ztrátová (kromě Strakonicka). Vnitřní diferenciací skupiny odhaluje silnější depopulační tendence v menších mikroregionech s hierarchicky slabšími středisky. Pozoruhodná je i stagnace většiny hlavních mikroregionálních center. Tomuto trendu se vymykaly růstový Tábor (+10 %), Písek (+7,5 %), ale zejména Strakonice (+24 %). Neobvykle dynamický vývoj Strakonic byl zapříčiněn pozdním využitím svého dopravního potenciálu, v důsledku kterého došlo k založení významného strojírenského podniku. Díky tomu patřil mikroregion v rámci průměrně dynamické skupiny k jedinému ziskovému.

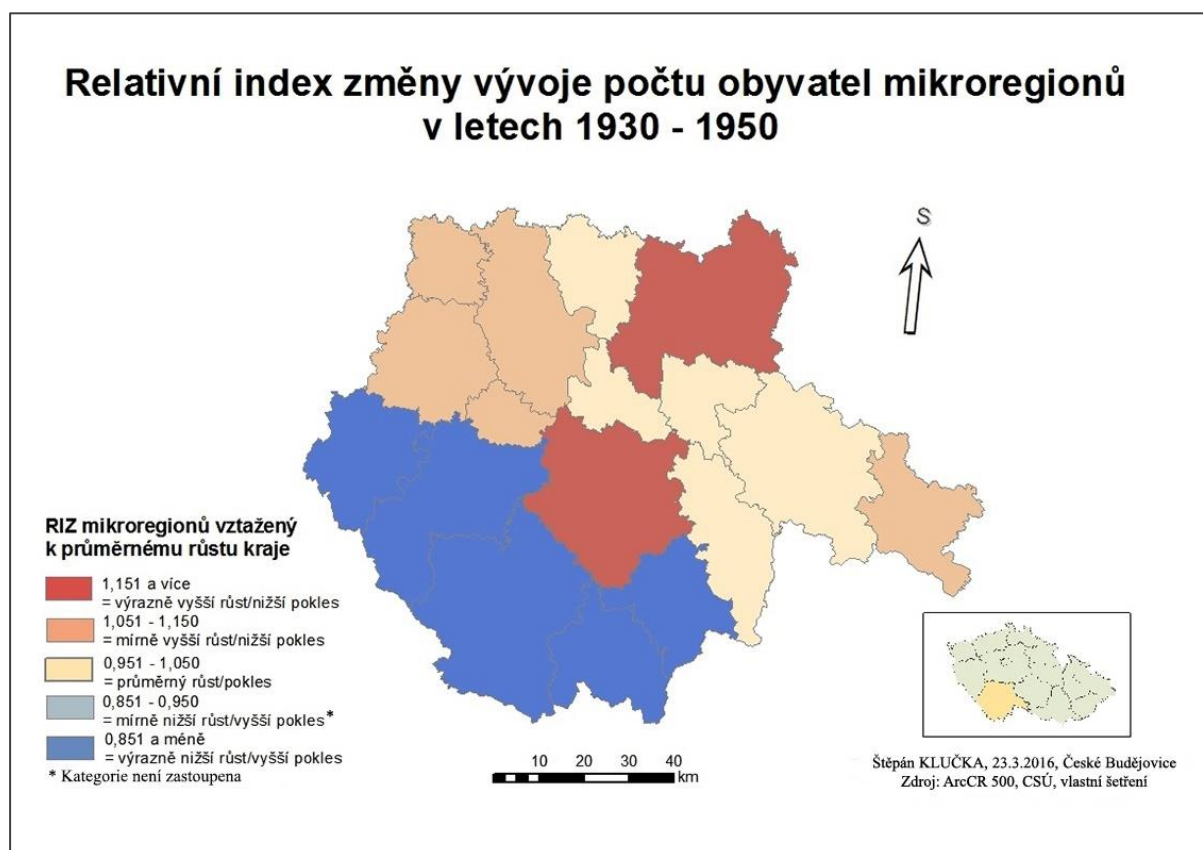
c) *Mírně vyšší pokles* dynamiky vykazovaly některé již konstantně depopulační oblasti (např. Blatensko, Jindřichohradecko či Kaplicko), avšak překvapivě se mezi ně dostává například dříve vždy růstové Třeboňsko. Obrat v dynamice mikroregionu Třeboňsko je prototypní případ negativního vlivu ztráty diplomatických a obchodních vztahů s Rakouskem. Dříve populačně dynamicky rozvíjející se hraniční město České Velenice tentokrát vykázalo populační ztrátu. (-17,5 %). Depopulační však byly kromě Třeboně i další měst v mikroregiony, které dříve těžily z výhodného postavení ve vztahu k železnici (např. Suchdol nad Lužnicí).

Hierarchická struktura kraje se v tomto období změnila následovně. Z neutrálního postavení se do spíše periferní polohy dostaly mikroregiony Jindřichův Hradec, Třeboň a Vimperk. K obdobnému propadu, avšak v o úroveň nižší hierarchii, dospěly mikroregiony

Trhové Sviny a Milevsko (spíše periferní – periferní). Na mírně periferní postavení si pak polepšilo Českokrumlovsko a Prachaticko. Co se relativní hustoty zalidnění týče, jádrové postavení si v tomto případě upevnilo Strakonicko (spíše jádrové – jádrové).

Jestliže se předchozí období vyznačovalo snižováním mikroregionálních disparit, éra let 1930 – 1950 má přesně opačné tendence. Na začátek této předělové etapy vývoje je možné zmínit setrvační tendence negativního vlivu hospodářské krize, která postihla zejména spotřební průmysl. Druhá světová válka, likvidace židovské a romské etnické menšiny postihla Jihočeský kraj poměrně rovnoměrně na rozdíl od následného vystěhování německého obyvatelstva, které bylo charakteristické právě svojí prostorovou diferencovaností. V novodobé historii šlo jednoznačně o největší nucený migrační přesun na území kraje, který zcela zastřel přirozené mechanismy působící na sídelní systém. Celková populační bilance kraje vykázala relativní ztrátu 30,5 %. Silnou polarizaci na první pohled deklaruje mapa 9.

Mapa 9: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1930 – 1950

a) I první kategorie v tomto případě vykazuje populačně ztrátové celky, respektive jde o mikroregiony s *výrazně nižším poklesem*. Navzdory depopulačním tendencím posílilo své postavení Českobudějovicko a Táborsko. Pozitivně nejdynamičtější vývoj

jednoznačně zastal mikroregion Tábor. Zatímco ze soboru vybraných obcí na Táborsku většina vykazovala populační ztráty, mikroregionální středisko dále konstantně rostlo podobně jako v předchozích etapách (růst Tábora o 18 %). Dynamiku vývoje mikroregionu však nezvedal pouze Tábor, ale také nedaleké Sezimovo Ústí, které na základě výstavby masivního strojírenského komplexu (Kovosvit) populačně vzrostlo o 83 %. Českobudějovicko bylo národnostně poměrně heterogenní. Krajské sídlo ztratilo pouze 6 % své populace. Zejména venkovské obce v severní části populačně stagnovaly a tím zvedaly dynamiku celkově ztrátovému mikroregionu.

b) Do skupiny *mírně nižšího poklesu* patří mikroregiony ve vnitrozemí, u kterých se ve velké míře neprojevil poválečný odsun. Dačicko je sice hraničním mikroregionem, avšak ani zde nežila početnější německá komunita, což dokládá i růst samotného střediska o 5,5 %. Z Dačicka byl nejvíce odsunem negativně postihnut Český Rudolec s téměř polovičním úbytkem obyvatel.

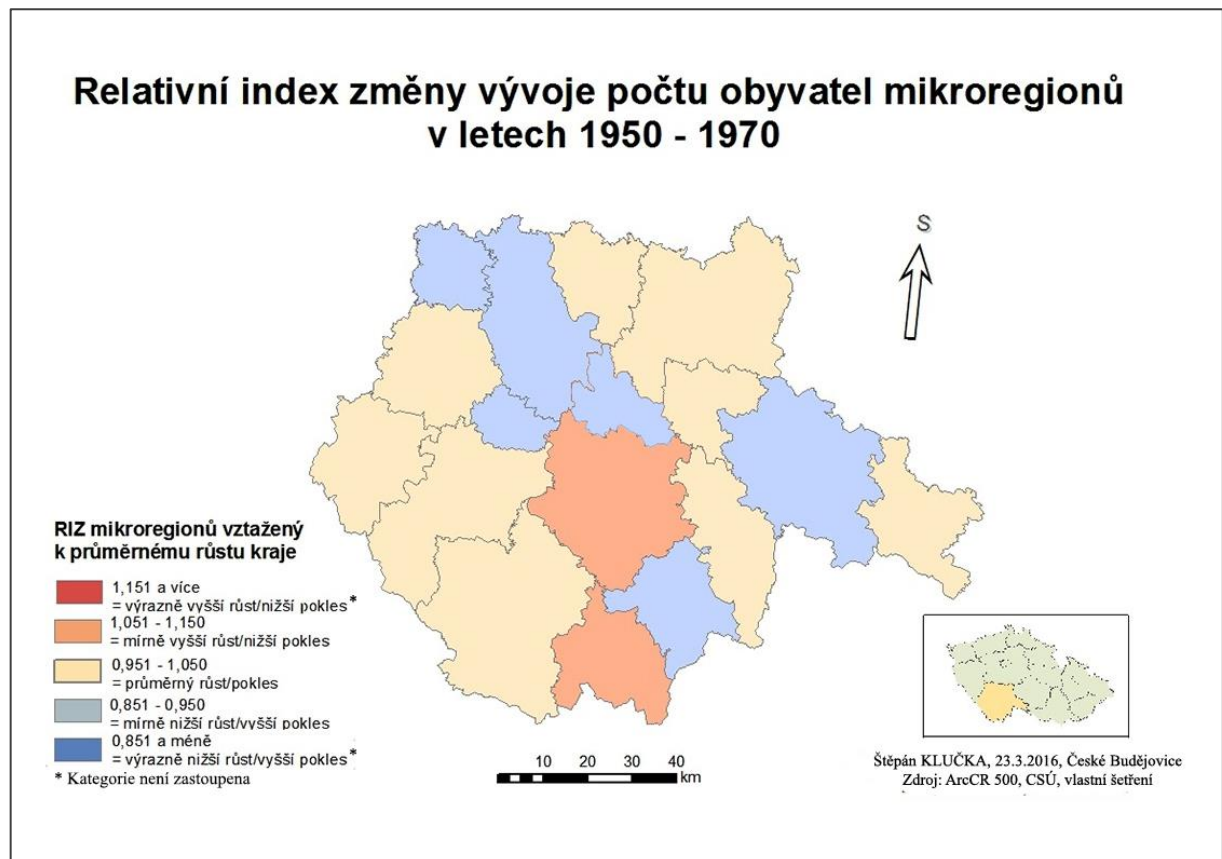
c) Průměrný pokles vykazují jednak sociálně vyloučené a vnitřní migrací postižené Milevsko, Týn nad Vltavou či Soběslav, ale také od konce první světové války stagnující Třeboň a odsunem postižené Jindřichohradecko. U Třeboňska došlo k výrazné depopulaci u obcí Rapšach (-54 %) a hraničních Českých Velenic (-78 %). Samotné správní centrum Jindřichův Hradec výrazněji postižen odsunem nebyl, nicméně některé obce v mikroregionu depopulace silněji zasáhla: Staré Město pod Landštejnem (-71 %), Kunžak (-51 %) či Nová Bystřice (-71 %).

d) Poslední kategorie obsahuje pouze mikroregiony s *výrazně vyšším populačním poklesem*. Jedná se o oblasti se silně heterogenním národnostním složením před druhou světovou válkou. V důsledku odsunu německého obyvatelstva bylo nejvíce postiženo Kaplicko a Českokrumlovsko, kde zmizela více jak polovina veškeré populace. Depopulace na Vimpersku činila -48 % a na Prachaticku -42,3 %, Nejnižší relativní úbytek vykázal mikroregion Trhové Sviny (-35,6 %), kde nerovnoměrná depopulace prohloubila i vnitřní polarizaci. Pozitivní vliv snahy o doosídlování se zde neprojevil, naopak mikroregiony dále poškodilo zatažení „železné opony“, která znemožnila přeshraniční spolupráci a způsobila značnou hospodářskou izolaci.

Válečné události, okupace a následný odsun obyvatelstva výrazně zamíchal hierarchickým postavením mikroregionů. Všechny oblasti s výrazně vyšším poklesem vývoje dynamiky se ocitly v periferním postavení. Zatímco Trhové Sviny a Kaplice byly periferiemi i v roce 1930, Českokrumlovsko, Prachaticko a Vimpersko sestoupily v pořadí ze spíše periferních. V ostatních, zejména vnitrozemských mikroregionech došlo buďto

ke stagnaci, nebo ke zvýšení hierarchického postavení. Vnitrozemské periferní Milevsko hierarchicky posílilo na spíše periferní mikroregion. Podobného povýšení se dočkal Týn nad Vltavou (spíše periferní – neutrální), Blatná a Soběslav (neutrální – spíše jádrové). Posun k čistě jádrovému postavení zaznamenalo Písecko, Vodňansko a Tábořsko, které přeskočilo dokonce o dvě hierarchické úrovně (neutrální – jádrové).

Mapa 10: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1950–1970

Na populačně silně deficitní předešlé období navazuje fáze vývoje, charakteristická socialistickými politickými zásahy do ekonomiky. Tak, jako v celém Česku, i v Jihočeském kraji došlo po roce 1948 ke znárodnování podniků a k rozsáhlým transformačním procesům dříve tržního prvorepublikového hospodářství. O rozmístění nových výrobních investic rozhodovali plánovači pracující v institucích státního centrálního plánování. První etapa socialistické industrializace vymezená lety 1950 – 1970 však víceméně navazovala na selektivní výběr rozvoje středisek, přičemž se výrazně snižovaly vzájemné rozdíly v dynamice růstu či poklesu počtu obyvatel (viz mapa 10). Zároveň se zejména na úrovni obcí začaly objevovat nivelizační tendence a snaha státních institucí o vyrovnávání rozdílů jádro-periferie. Pro roky 1950 – 1970 (s přesahem do roku 1980) je tudíž charakteristický dynamičtější růst menších a středních měst (Horská, Maur,

Musil 2002, s. 239). Z průmyslové struktury došlo k výraznému rozmachu především strojírenství a textilní výroby. Populační bilance kraje zaznamenala mírný nárůst, hustota zalidnění se změnila z 54,8 obyv./km² na 57,4 obyv./km², což činí necelý 5% nárůst oproti původnímu stavu. Na mikroregionální úrovni došlo k následujícím proměnám v dynamice vývoje:

a) *Mírně vyšší* populační růst zaznamenaly pouze dva mikroregiony (České Budějovice a Kaplice). Českobudějovicko bylo opět nejdynamičtěji rostoucím mikroregionem v celém kraji (+18 %). Důvodem byla bezesporu pokračující industrializace samotných Českých Budějovic (+39 %), kde došlo k rekonstrukci a rozšíření výroby ve stávajících průmyslových podnicích (např. Igla, Sfinx, Jihočeské papírny atd.). Setrvačnost urbanizace hlavního střediska kraje byla tudíž těsně spjata s rozvojem stávajícího průmyslového potenciálu. Další obcí, která stojí za zmínku v souvislosti s neobvyklým růstem v mikroregionu Českobudějovicka je opět Zliv, která vzrostla o více jak dvojnásobek svého původního růstu. Dopravně pozitivně determinovaná a industrializovaná obec si populačně polepšila v návaznosti na vznik úpravny vytěžené uranové rudy. Podobně jako u Českobudějovicka, i u Kaplicka se nejvíce na růstu projevilo samotné středisko (Kaplice +49 %), které populačně vzrostlo díky strojírenskému podniku Jihostroj a nově zřízenému gymnáziu. Dynamický růst zaznamenal i Velešín (+55 %), také hlavně díky pobočce závodu Jihostroj.

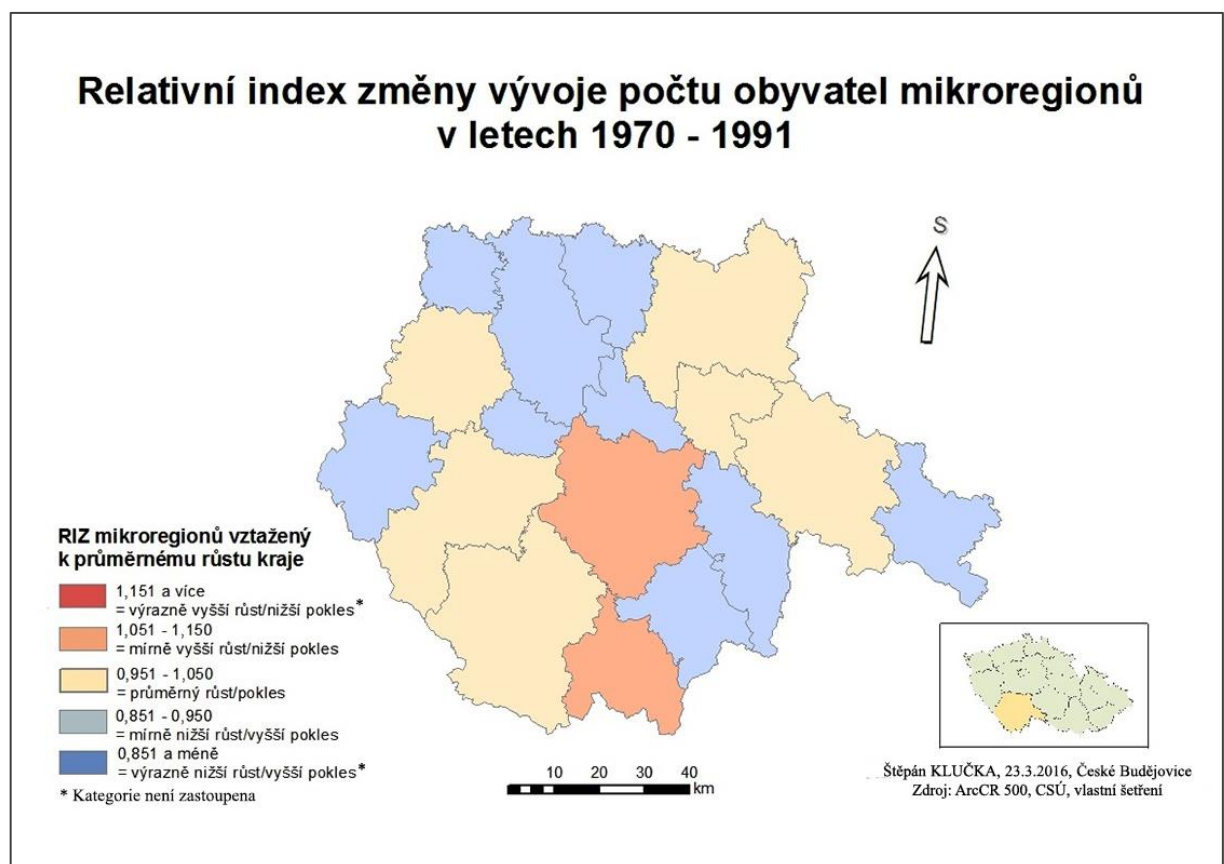
b) Snižování vzájemných rozdílů potvrzuje i obsáhlý vzorek mikroregionů *průměrně rostoucích*. Patří sem obce populačně stagnující, až mírně ztrátové (např. Dačicko, Třeboňsko či Milevsko, kde odchylka počtu obyvatel nepřesáhla 300 obyvatel). Ve všech mikroregionech této skupiny však došlo k vnitřní polarizaci, kdy střediskové sídlo zpravidla vykázalo populační nárůst na úkor svého venkovského zázemí. Nejdynamičtěji rostoucí bylo v této skupině Tábořsko (+9 %) s nejvíce rostoucími obcemi Bechyně a Sezimovo ústí (v obou případech cca dvojnásobek původního populačního stavu) a Milevsko (+10 %), kde došlo k pozdní industrializaci střediskového sídla (růst bez mála dvojnásobný hlavně díky strojírenskému podniku Janka).

c) Poslední kategorií sledovaného období jsou mikroregiony s *mírně vyšším poklesem* počtu obyvatel. Jindřichohradecko (-6 %) a Písecko (-1 %) sice vykazovaly relativní úbytek počtu obyvatel, jejich střediska však byla v obou případech populačně zisková. Nedošlo zde však k výstavbě významnějších strojírenských podniků, proto se jejich gravitační síla neprojevila v odlehlejších oblastech vnitřních a vnějších periferií. U mikroregionů Blatná, Vodňany, Týn nad Vltavou a Trhové Sviny je vidět nedostatečná

středisková působnost jejich center bez existence výchozí průmyslové základny, na kterou by mohla první fáze socialistické industrializace navázat.

Jak je již z vývoje dynamiky změn patrné, nedošlo v tomto období k výrazným změnám ani na hierarchické úrovni, přesto lze však zmínit následující: Vltavotýnsko snížilo své hierarchické postavení z neutrálního na spíše periferní. Jindřichohradecko pokročilo ve svém soustavném úpadku až do postavení čistě periferního obdobně jako mikroregion Třeboňsko. Z neutrálního na spíše periferní si rovněž pohoršila i Blatná a jádrový region Vodňansko vykázal pokles z jádrového postavení do spíše jádrového.

Mapa 11: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1970–1991

Druhá fáze socialistické industrializace (1970 – 1991) postupně navazovala na stejné vývojové trendy předešlého období. V celém jihočeském prostoru se dále prohlubovala urbanizace, přičemž výrazněji rostla menší střediska mikroregionů, kam postupně pronikala industrializace v důsledku nivelizační politiky centrálního plánování. Ačkoliv z kartografického výstupu na úrovni mikroregionů (mapa 11) nejsou tyto nivelizační tendence jasně patrné, z dat o jednotlivých obcích je vidět výrazná dynamika růstu střediskových sídel právě dříve periferních mikroregionů, jejichž urbanizace však čerpala lidské zdroje zejména z venkovského zázemí těchto samotných sídel.

Nejvýraznější depopulace postihla zejména nejmenší sídla do 1 000 obyvatel. Ve srovnání s Plzeňským krajem a krajem Vysočina byl region charakteristický svým dynamičtějším nárůstem oproti období předešlému (+7,8 %), což rovněž potvrzuje snahu státu o vyrovnávání rozdílů na úrovni krajů. V druhé fázi socialistické industrializace je možné pozorovat tyto kategorie dynamiky změn:

a) *Mírně vyšší růst* vztahený k průměru kraje vykazaly stejně jako v předešlém období mikroregiony České Budějovice a Kaplice. Oproti předešlé etapě však nyní dominovala dynamika vývoje Kaplicka (+23 %), přičemž nejvíce se na růstu podílelo střediskové centrum díky rozšiřování výrobních kapacit Jihostroje (+62 %). Tendence je tedy stejná jako v první fázi socialistické industrializace. Právě tento případ je charakteristický pro nivelizační tendence, kdy docházelo k budování nových strojírenských závodů v řídko osídleném periferním mikroregionu. Na Českobudějovicku (+27 %) opět dominovalo silné střediskové sídlo (kromě dříve zmíněných podniků lze také zmínit elektrotechnický závod Tesla nebo výrobu motorů). Zliv byla stále druhým nejdominantněji rostoucím sídlem avšak s výrazně menším nárůstem obyvatelstva než v předchozím období (+35 %).

b) *Průměrný růst* lze sledovat u menšího počtu mikroregionů, než tomu bylo po roce 1950. V lehkém nadprůměru se v této skupině ocitly dříve spíše podprůměrné mikroregiony Českokrumlovsko (+12 %) a Prachaticko (+12 %). Na hranici průměrné dynamiky kraje se umísilo Jindřichohradecko (+8 %). Ostatní mikroregiony jsou v lehkém podprůměru. Jedná se o oblasti, které rostly zejména díky poměrně vysokému přirozenému přírůstku v sedmdesátých letech (Táborsko, Soběslavsko a Strakonicko).

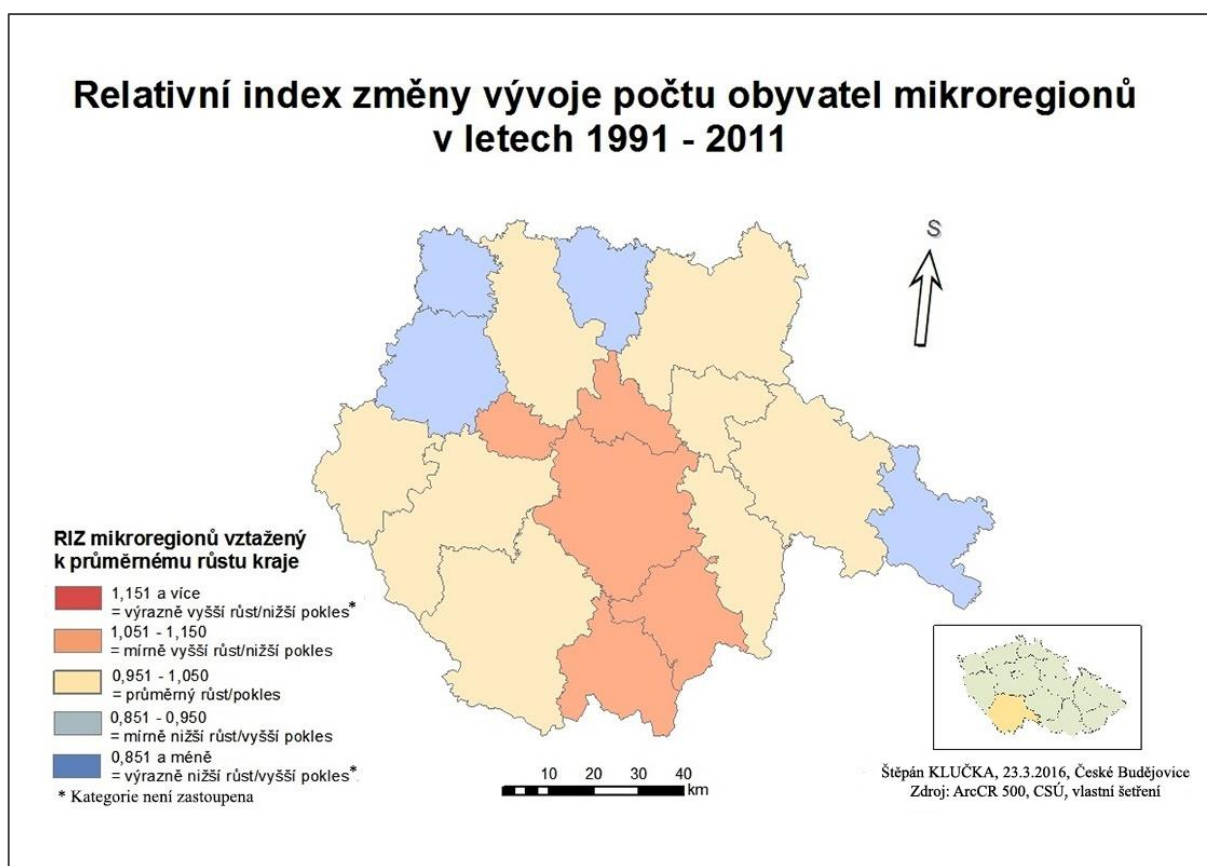
c) V poslední kategorii se mísí mikroregiony s *mírně nižším růstem a mírně vyšším poklesem*. Nejvíce ztrátové byly v tomto ohledu oblasti se slabším střediskovým centrem a záporným migračním saldem (Týn nad Vltavou, Vimperk, Blatná, Vodňany a Milevsko). Milevsko, které zažilo v předchozí etapě industriální rozmach, tak obdobně na svůj vývoj nenavázalo, došlo zde ke stagnaci.

Větších změn v hierarchickém postavení se kraj nedočkal ani v tomto období. Menší vnitrozemské oblasti (Týn nad Vltavou, Milevsko a Blatná) se propadly v hierarchii ze spíše periferního postavení na čistě periferní. Obdobně si vedlo i Vodňansko, které se však díky své vysoké hustotě zalidnění propadlo pouze do postavení neutrálního. Písecko se svou podprůměrnou dynamikou růstu propadlo na spíše jádrový mikroregion. Celkový trend urbanizačních procesů v industriální éře hierarchicky zvýhodnil větší města, která přesahovala svou střediskovou působností nově vymezené mikroregiony.

Do postindustriálního období Jihočeský kraj vstupoval s dosti polarizovaným hierarchickým uspořádáním sídel. Tabulka 10 deklaruje absenci mikroregionů neutrálního a spíše periferního postavení. Lze říci, že pomyslné nůžky polarizace se za industriální období rozevřely nejvíce mezi těmito skupinami mikroregionů:

Českobudějovicko, Tábořsko, Strakonicko a Písecko tvoří první skupinu, tedy více urbanizované mikroregiony s výhodnou dopravní polohou, kde se výrazněji neprojevil odsun německého obyvatelstva. Do druhé skupiny lze zařadit oblasti, které se ocitly v gravitačním poli střediskových sídel výše zmíněných mikroregionů a oblasti příhraniční, postižené odsunem.

Mapa 12: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1991–2011

Poslední etapa vymezená lety 1991 – 2011 se od industriálního vývoje výrazně odlišuje. Přírozené mechanismy tržního hospodářství a růst nezaměstnanosti jsou hlavními faktory působící na pohyb obyvatelstva již od roku 1989. Nivelizační tendence vývoje tímto rokem končí a ve mnohých investičně neperspektivních oblastech dochází k sociální exkluzi a depopulaci. Zatímco v socialistické éře vývoje se periferní oblasti vyskytovaly spíše v pohraničí, v porevoluční fázi vývoje více zaostávají periferie vnitřní. Kubeš a Kraft (2011 s. 818) vymezují 7 pohraničních, 6 mezikrajských a 9 vnitrokrasých

periferních oblastí jižních Čech. Charakteristické prvky postindustriální tržně hospodářské etapy, jako je stagnace růstu větších měst v důsledku suburbanizace, se však na úrovni mikroregionů výrazně neprojevily. Co je však z tohoto hlediska důležité, jsou demografické ukazatele, zejména stáří obyvatelstva. V tomto ohledu si v současnosti nejlépe vedou právě pohraniční periferní oblasti s relativně vysokým podílem mladé ekonomicky aktivní složky populace. Neméně významným faktorem, který rovněž zvyšuje atraktivitu periferních mikroregionů v pohraničí, je ekologická stabilita a rozvoj cestovního ruchu. V posledním oficiálně sečteném dvacetiletí se mikroregionální diferenciací projevila následovně (viz mapa 12):

a) Do kategorie s *mírně vyšší dynamikou růstu* se dostalo hned 5 mikroregionů. Ve třech případech jde o dříve ztrátové mikroregiony, které do roku 2001 nebyly okresními středisky. Jde o Vodňansko (+7 %), Vltavotýnsko (+8 %) a Trhšovsko (+8 %). Ve všech případech rostlo nejdynamičtěji samotné střediskové sídlo, tudíž zde nelze pozorovat fenomén suburbanizace. Dominantně rostoucí město Týn nad Vltavou (+17,5 %) vykázalo neobvyklý populační nárůst v důsledku výstavby jaderné elektrárny Temelín. Vodňany (+13 %) pozitivně determinovala výhodná dopravní poloha a v případě Trhových Svin (+8 %) lze hovořit o pozitivním vlivu blízkosti Českých Budějovic a jejich suburbánní zóny. Také nelze opomenout vznik nových strojírenských podniků zahraničních investorů (např. Todorov a Koran). Růstové bylo i Kaplicko (+8 %), které se po roce 1989 ocitlo ve výhodném dopravním postavení (silnice E55) vůči zahraničním investorům. Mikroregion České Budějovice se dostal opět mezi dynamičtěji rostoucí celky, avšak jeho vnitřní struktura sídelních procesů se oproti dřívějším dobám zcela otočila. Populačně ziskové bylo dle předpokladů blízké zázemí Českých Budějovic, například Rudolfovo, Lišov a Hluboká nad Vltavou. Naopak ztrátové byly České Budějovice (-4 %) a strukturálně postižená Zliv (-8 %).

b) Kategorie *průměrné dynamiky* obsahuje relativně ziskové i ztrátové mikroregiony. Lépe si v tomto ohledu vedlo pouze Českokrumlovsko, které vzrostlo o 4 % své původní populace. Kromě náhlé výhodné pohraniční polohy lze vyzdvihnout i bohaté kulturně-historické dědictví mikroregionálního střediska, které tak těží z rozvoje cestovního ruchu. Mezi stagnující a mírně ztrátové oblasti se řadí Jindřichohradecko, Prachaticko, Písecko a Soběslavsko. Největší depopulaci v této kategorii postihlo Tábořsko (-3,2 %) a Třeboňsko (-3,7 %). Oba mikroregiony jsou bohaté na sociálně vyloučené podoblasti s nedostatečným pracovním uplatněním.

c) Mikroregiony s mírně vyšším poklesem počtu obyvatel se nacházejí v dopravně méně exponovaných oblastech. V případě Strakonicka (-5 %) jde rovněž o negativní vliv střediskového centra postihnutého strukturálními změnami v dříve perspektivním strojírenství. Ostatní mikroregiony se nacházejí v odlehlejších, sociálně vyloučených oblastech. Dle studie Kubeše a Krafta (2011, s. 814) se v oblasti Dačicka (-7,5 %) nachází pohraniční periferie *Slavonicko* a mezikrajská periferie *Zahrádecko*. Do nejvíce ztrátového Milevska (-8,5 %) spadají hned dvě mezikrajské periferie *Mirovicko-Orlicko* a *Chyško-Nadějovsko*. Blatensko (-4,5 %) si kromě *Mirovicko-Orlicka* připisuje také část sociálně vyloučené oblasti *Miroticko*.

Z hlediska hustoty zalidnění se hierarchické postavení mikroregionů v kraji, díky poměrně méně diferencované dynamice, nezměnilo. Na základě přihlédnutí k dílčím hodnotícím faktorům lze však modifikovat čistě periferní postavení mikroregionů Kaplice, Trhové Sviny a Týn nad Vltavou na spíše periferní postavení díky jejich dynamickému rozvoji hospodářských aktivit či výhodné dopravní polohy (např. pro Kaplicko).

6. SYNTÉZA POZNATKŮ

Jihočeský kraj byl po celou svou existenci považován za region periferní, a to co do hustoty zalidnění, tak do hospodářského potenciálu. Tento fakt potvrdily i závěry vyvozené z analýzy vybraných faktorů v předchozí kapitole. Už jenom samotná hustota zalidnění mezoregionu vykazovala ve všech sčítacích, statisticky podložených letech, nejnižší hodnoty celého Česka. Z výsledků analytické části lze konstatovat, že polarizační tendence v kraji měly na úrovni mikroregionů podobné rysy jako polarizace celého Česka, byť s dílčími rozdíly. Ve vnitřní struktuře kraje bylo například historicky nejperifernějších mikroregionů proměnlivě hned několik. Přehledné srovnání rozdílů formování regionální diferenciaci je možné interpretovat na základě výpočtu indexu míry polarizace (viz metodika, s. 21). Čím je hodnota indexu menší, tím je vyšší dosažená míra polarizace.

Tabulka 11: Srovnání polarizace mikroregionů Jihočeského kraje a ostatních krajů Česka*

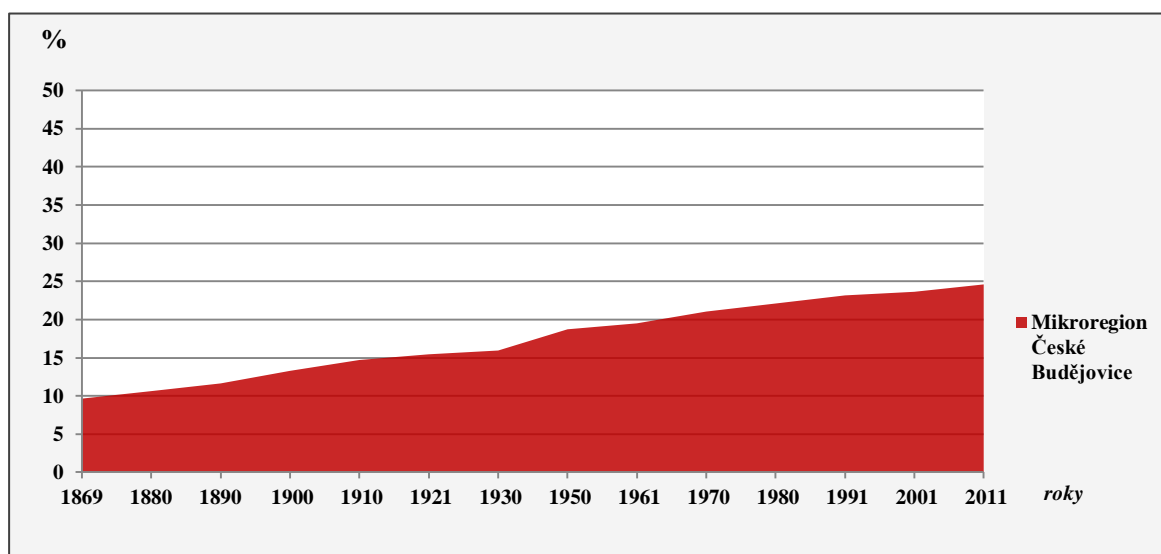
Rok	Mikroregiony Jihočeského kraje bez Českých Budějovic					Kraje Česka bez mikroregionu Praha				
	region s max. hustotou zalidnění	obyv./km ²	region s min. hustotou zalidnění	obyv./km ²	míra polarizace	region s max. hustotou zalidnění	obyv./km ²	region s min. hustotou zalidnění	obyv./km ²	míra polarizace
1869	VO	86	ČK	52,2	60,7	LBK	146,9	JHČ	68,5	46,6
1890	ČB	90,2	ČK	56,4	62,5	LBK	161,4	JHČ	71,2	44,1
1910	ČB	119,9	DA	56,7	47,3	ULK	198	JHČ	74,9	37,8
1930	ČB	124,1	DA	53	42,7	ULK	209,1	JHČ	71,5	34,2
1950	ČB	111,7	KA	26,3	23,5	MSK	159,9	JHČ	54,8	34,3
1970	ČB	131,6	KA	29,9	22,7	MSK	215	JHČ	57,4	26,7
1991	ČB	156,1	VI	32,9	21,1	MSK	235,6	JHČ	62,0	26,3
2011	ČB	197,3	VI	32,2	16,3	MSK	226,8	JHČ	63,3	27,9

*Zkratky krajů a mikroregionů: LBK – Liberecký kraj, ULK – Ústecký kraj, MSK – Moravskoslezský kraj, JHČ – Jihočeský kraj / VO – Vodňansko, ČB – Českobudějovicko, ČK – Českokrumlovsko, DA – Dačicko, KA – Kaplicko, VI – Vimpersko
Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Podobnost vývojových tendencí polarizace krajů a mikroregionů je z tabulky zřejmá především do roku 1950, kdy postupně narůstaly regionální rozdíly díky selektivnímu charakteru industrializace vázané na těžbu nerostných surovin. Oproti kraji Vysočina se v Jihočeském kraji od roku 1890 soustavně zvyšoval vliv mikroregionu krajského města České Budějovice, jenž dále upevňoval své jádrové postavení ve všech etapách. Demografické a politické změny po 2. světové válce se však na polarizaci projevíly pouze u mikroregionálního srovnání, což lze jednoduše vysvětlit odsunem německého

obyvatelstva i z jádrových regionů (Moravskoslezský, Liberecký, Ústecký). Nivelizační tendence socialistického období jsou sice v kraji patrné na úrovni jednotlivých sídel, v případě mikroregionů se však i v tomto případě, na rozdíl od krajů, polarizace prohlubovala ve prospěch Českobudějovicka. Ve srovnání s okolními mezoregiony je v tomto případě kraj blíže Vysočině, u kraje Plzeňského došlo v socialistické fázi vývoje ke snižování populačních disparit. V postindustriálním období se tendence krajů a jihočeských mikroregionů zcela odlišují. Zatímco polarizace Česka se oproti výchozímu stavu v roce 1991 mírně snížila, polarizace mikroregionální se výrazně prohloubila díky neobvyklému nárůstu hustoty zalidnění jádrového Českobudějovicka. Finální bilance polarizace jasně svědčí ve prospěch dynamičtějšího nárůstu disparit mikroregionů Jihočeského kraje. Vzestupný vývoj nejdynamičtějšího koncentračního jádra kraje reflektuje graf 11.

Graf 11: Podíl obyvatelstva mikroregionu Českobudějovicko na populaci Jihočeského kraje

Zdroj: Příloha 4: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

Graf odhaluje kontinuální růst významu mikroregionu České Budějovice, jehož rozdíl podílu na obyvatelstvu kraje činí 16 % od začátku do konce sledovaného období. Důvodem soustavného růstu bylo silně koncentrační střediskové centrum České Budějovice. Relativně brzká industrializace, podpořená administrativním statutem a výhodnou polohou v dopravním systému, městu zajistila urbanizaci po celé industriální období. Postindustriální období se již nevyznačuje růstem střediskového sídla. Na rozdíl od Plzně však hranice v tomto případě zahrnují i rozsáhlé suburbánní zóny samotného města, a tak je mikroregion jako celek i nadále výrazně růstový.

6.1 Kategorizace mikroregionů

V dílčích částech analytické kapitoly již byla realizována stratifikace mikroregionů dle dynamiky jejich růstu (industriální etapa – s. 69-80, postindustriální – s. 81-83). Pro komparativní účely je nyní použita obecně přijímaná typologie mikroregionů dle Hampl (2003, dále pak Nováček 2004, Pařil 2015 a Malý 2015). Jednotlivé kategorie vycházejí jednak z kvantitativních ukazatelů vývoje hustoty zalidnění a relativního podílu na populaci kraje, avšak při výběru jsou zvažovány i kvalitativní charakteristiky, například charakter hospodářství, vývoj vnitřní polarizace či míra dopadu vysídlení německého obyvatelstva (viz metodika, s. 21).

Tabulka 12/a, b: Typologie mikroregionů Jihočeského kraje podle vývoje rozmístění obyvatelstva v letech 1869 – 2011.

Část 12/a: Podíl na populaci kraje (%)

typ - mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
I. Růstový typ								
České Budějovice	9,6	11,6	14,7	15,9	18,7	21,0	23,2	24,6
II. Stabilizovaný typ								
Tábor	11,2	10,8	10,4	10,3	12,8	13,2	13,1	12,6
Písek	8,1	8,0	8,0	8,1	9,3	8,8	8,3	8,2
Strakonice	7,0	6,9	6,5	6,8	7,6	7,5	7,5	7,1
Soběslav	3,2	3,1	3,1	3,2	3,7	3,7	3,5	3,5
Vodňany	2,2	2,1	2,0	2,0	2,2	2,0	1,8	1,9
III. Typ "nové" periferie								
Blatná	3,2	3,0	2,7	2,6	2,7	2,5	2,3	2,2
Český Krumlov	8,7	8,9	8,9	9,5	6,2	6,1	6,3	6,6
Jindřichův Hradec	10,3	9,6	9,0	8,4	8,3	7,5	7,5	7,4
Milevsko	4,0	3,6	3,3	3,2	3,4	3,5	3,2	2,9
Třeboň	4,4	4,8	5,1	4,8	4,6	4,4	4,1	4,0
Týn nad Vltavou	2,9	2,6	2,4	2,4	2,5	2,2	2,0	2,2
IV. Klasické periferie								
Dačice	3,9	3,8	3,6	3,5	3,8	3,6	3,3	3,0
Kaplice	4,3	4,1	3,9	3,6	2,3	2,5	2,9	3,1
Vimperk	4,9	5,2	5,1	4,8	3,3	3,1	2,8	2,7
Prachatice	7,6	7,4	7,0	7,1	5,4	5,2	5,4	5,2
Trhové Sviny	4,4	4,4	4,2	3,8	3,2	3,0	2,7	2,9
Jihočeský kraj	100	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: ČSÚ, Risy 2015, vlastní šetření

Část 12/b: Hustota zalidnění mikroregionů (obyv./km²)

typ - mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
I. Růstový typ								
České Budějovice	72,0	90,2	119,9	124,1	111,7	131,6	156,2	167,3
II. Stabilizovaný typ								
Tábor	76,7	77,4	78,0	73,7	70,2	76,3	81,7	79,2
Písek	75,4	77,1	81,6	78,0	69,3	68,6	69,7	69,4
Strakonice	84,5	86,3	85,4	85,1	72,5	75,4	81,2	77,2
Soběslav	99,0	97,3	96,0	100,3	114,2	114,9	110,1	107,6
Vodňany	86,0	82,4	84,9	80,5	67,5	64,7	61,0	65,4
III. Typ "nové" periferie								
Blatná	78,8	76,9	73,4	65,8	54,2	52,2	51,8	49,3
Český Krumlov	52,9	56,4	59,3	60,5	30,2	31,3	35,0	36,5
Jindřichův Hradec	76,0	73,3	72,2	64,7	49,0	46,2	49,9	50,0
Milevsko	72,0	67,7	64,5	60,4	48,5	53,2	52,1	47,6
Třeboň	56,7	64,3	71,6	63,6	47,1	47,5	47,9	46,1
Týn nad Vltavou	76,5	71,3	69,0	65,5	53,3	49,4	48,1	51,9
IV. Klasické periferie								
Dačice	57,0	57,5	56,7	53,0	44,3	44,2	43,8	40,5
Kaplice	60,8	60,8	61,2	54,0	26,3	29,9	36,9	39,9
Vimperk	63,3	69,0	72,3	64,3	33,5	33,7	32,9	32,2
Prachatice	62,4	63,5	63,0	61,0	35,5	35,6	39,8	39,0
Trhové Sviny	66,8	69,4	70,0	60,5	39,0	37,7	37,3	40,3
Jihočeský kraj	68,5	71,2	74,9	71,5	54,8	57,4	61,9	62,5

Zdroj: ČSÚ, Risy 2015, vlastní šetření

I. Do první kategorie se dostalo pouze Českobudějovicko. Dynamický populační rozvoj mikroregionu determinovala jednoznačně brzká industrializace střediskového sídla a soustavně hierarchicky výhodné postavení za přispění statutu krajského města.

II. V druhé kategorii jsou již mikroregiony, které za sledované období populačně mírně ztratily. V případě Táborska k dynamickému rozvoji výrazněji přispěl zejména růst střediskového města. Další výhodou bylo homogenní české obyvatelstvo před 2. světovou válkou, které nezaznamenalo depopulaci odsunem německého obyvatelstva. Zejména pak v období socialistické industrializace mikroregion vykazoval koncentrační tendence, přičemž nejsilnější urbanizace probíhala krom samotného Tábora i v nedalekém Sezimově Ústí. Podobně jako u Táborska jde ve všech ostatních případech o vnitrozemské oblasti s relativně populačně stabilním vývojem. Částečně se v této kategorii vymyká Vodňansko, které by patřilo spíše na pomezí II. a III. kategorie. I tak měla skupina v rámci kraje vždy nadprůměrnou hustotu zalidnění s menším dopadem depopulačních událostí, jako byla

krize v textilním odvětví, odsun německého obyvatelstva či nevýhodná dopravní poloha vůči postavení k „železné oponě“.

III. Do „nových“ periferií spadá hned 6 mikroregionů. Patří sem povětšinou historicky významná centra, která začala ztrácet v důsledku pomalejšího rozvoje industrializace v druhé polovině 19. století. V případě Třeboňska krize nastala později po 1. světové válce vlivem ztráty odbytišť v nově vzniklém poraženém Rakousku. Jindřichohradecko se soustavně svým významem propadalo až do 70. let 20. století, kdy došlo k mírnému oživení dynamiky v důsledku pro socialismus charakteristických nivelizačních tendencí. Týnecko bylo do skupiny zařazeno díky svému rostoucímu významu od poloviny socialistické industrializace do současnosti, a to zejména v návaznosti na výhodnou dopravní polohu a vznik nových průmyslových podniků. V případě vnitřních periferií Milevska a Blatenska je hlavním důvodem pomalejší dynamiky zejména nevýhodná dopravní poloha a dostředivý charakter přilehlých větších sídel sousedících mikroregionů (Písek, Strakonice, Tábor, Příbram).

IV. Poslední skupina je složena z mikroregionů, které vykazovaly soustavnou populační ztrátu téměř ve všech sčítacích cenzech. Pomalá industrializace, hraniční poloha, a s tím související odsun německého obyvatelstva byly hlavními determinanty populační regrese u všech mikroregionů. Kromě dnes mírně rostoucího Trhosvinecka jsou všechny mikroregiony poslední kategorie v populačním regresu i v postindustriální etapě.

Relativizované mikroregiony na vývojové tendence kraje by ve srovnání na úrovni Česka obstály nanejvýš ve stabilizované kategorii v případě Českobudějovicka a Tábořska, zbytek by se pravděpodobně ocitl v kategorii klasických periferií. Zajímavé je však srovnání se sousedními kraji, pro které již byla podobná analýza vypracována, viz tabulka 13.

Tabulka 13: Početní zastoupení mikroregionů vybraných krajů v jednotlivých kategoriích dle jejich vývojové typologie a změn v rozmístění obyvatelstva v letech 1869 – 2011*

typ - mikroregion	Plzeňský kraj	Jihočeský kraj	kraj Vysočina
I. Růstový typ	3	1	3
II. Stabilizovaný typ	2	5	4
III. Typ "nové" periferie	5	6	5
IV. Klasické periferie	5	5	3

Zdroje: vlastní šetření, Pařil 2014, Nováček 2004 (*Mikroregiony v této práci kategorizovány pouze k roku 2001)

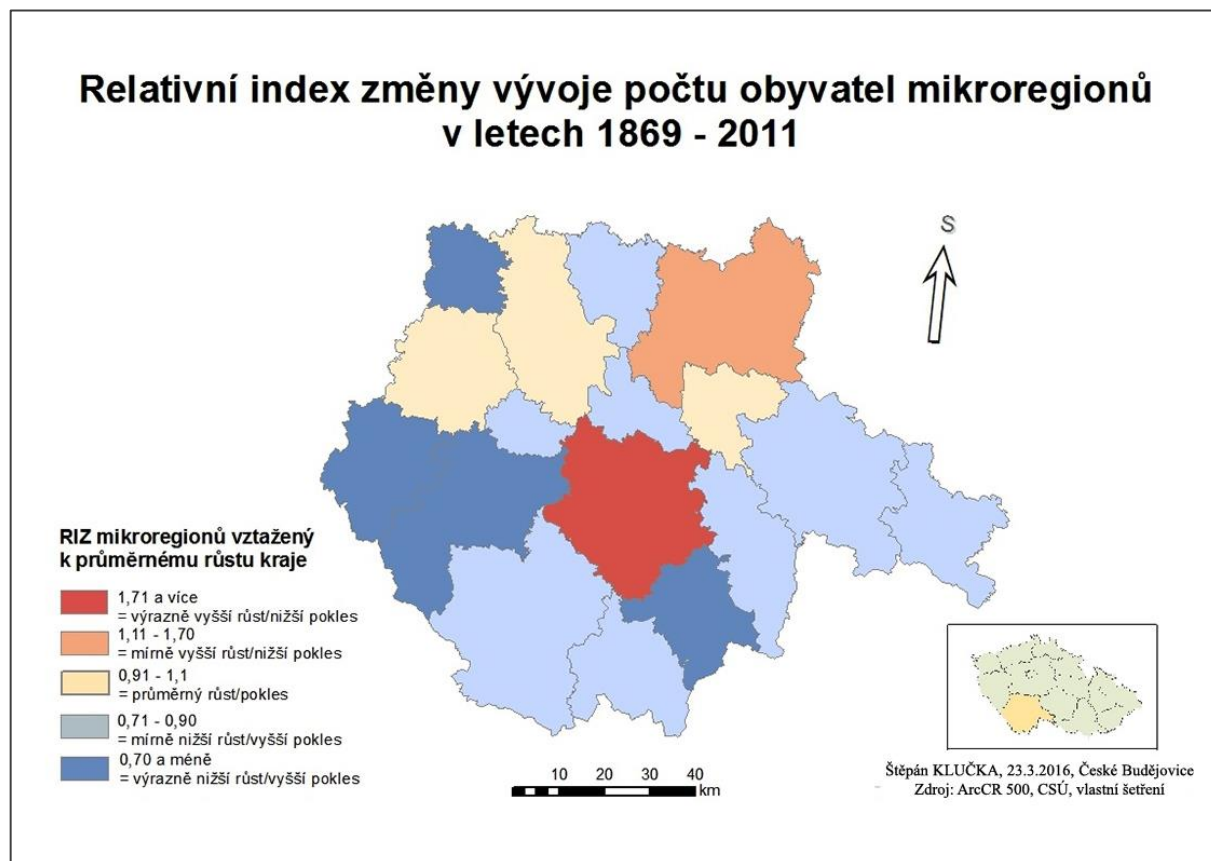
Ať jde o jakkoliv generalizované, do značné míry subjektivní, srovnání, na první pohled je zřejmá větší polarizace mikroregionů Jihočeského kraje oproti kraji Vysočina.

Obecně monocentricky vnímaný mezoregion Plzeňska pak ve sledovaném období zaznamenal, kromě exponované Plzně, populačně rostoucí tendence i u dvou dalších mikroregionů (Nýřansko a Stodsko). Oba zmíněné plzeňské mikroregiony svojí dynamikou výrazně převýšily druhé nejdynamičtější rostoucí Táborsko, pro jihočeský kraj zařazené do II. typu. Zatímco u Vysočiny nejdynamičtější rostoucí Jihlava svojí slabší dynamikou růstu nemůže konkurovat Českým Budějovicím, v případě dalších obcí rostoucího typu, tedy Třebíče a Žďáru nad Sázavou, je srovnání s Táborskem podobné jako u kraje Plzeňského.

6.2 Generalizace vývojových trendů

Reflexe vývojových trendů a posouzení dynamiky změn v dílčích etapách, byly realizovány již v kapitole 5.5 (s. 67-83). Mapa 13 reflektuje změny v sídelním systému v rozsahu celého statistického období. Na první pohled je zřejmý dostředivý charakter krajského města, potažmo celého mikroregionu Českobudějovicko. Společně s druhým nejsilnějším koncentračním areálem (Táborsko) tyto mikroregiony vytváří protipól zbytku populačně průměrně a podprůměrně rostoucích oblastí.

Mapa 13: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1869–2011

Ačkoliv Jihočeský kraj od roku 1950 soustavně rostl, nepodařilo se v žádném ze sčítacích období dosáhnout populačního stavu před 2. světovou válkou. Právě pomyslné intermezzo zcela revolučního období 1930 – 1950, oddělilo dvě vývojově nesourodé etapy. Zatímco do roku 1930 populace v kraji střídavě rostla i klesala, období socialistické industrializace se již vyznačovalo konstantním růstem. Na základě dílčích rozdílností lze provést generalizaci trendů pro jednotlivé již dříve vymezené etapy:

1869 – 1890 je období charakteristické svým selektivním vývojem a ranou urbanizací kraje. Do roku 1880 kraj díky přirozeného přírůstku populačně rostl, avšak ke konci etapy převážilo záporné migrační saldo v důsledku zahraničního vystěhovalectví a populační vývoj začal stagnovat. Na úrovni mikroregionů začaly vznikat polarizační tendence ve prospěch nejvíce industrializované oblasti Českobudějovicka a dopravně výhodně položeného Třeboňska.

Etapa *let 1890 – 1910* je svým vývojem podobná etapě předchozí, na kterou volně navazuje. Krize v textilním odvětví, záporná migrace a postupný úpadek venkova jsou hlavními charakteristickými prvky. Klíčovou úlohu, stejně jako v předchozí etapě, sehrála dostavba železniční sítě, která pozitivně determinovala populační vývoj největších sídel. Ve všech cenzech do roku 1910 kraj vykázal mírný populační zisk.

Opačnou tendenci vývoje zaznamenaly roky *1910 – 1930*. První světová válka a zejména ztráta tržních vztahů s Rakouskem se negativně projevila v dříve dopravně exponovaných pohraničních oblastech (Třeboňsko, Kaplicko). Došlo však k hospodářské restrukturalizaci a vznikly nové perspektivní průmyslové podniky (Českokrumlovsko, Strakonicko). Podíl kraje na populaci Česka se však snížil ze 7,5 % na 6,7 %.

Přelomová etapa *let 1930 – 1950* vychází pouze ze statistiky z roku 1950, avšak je zcela jasné, že populační křivka výrazně spadla až po roce 1945 s odsunem německého obyvatelstva z pohraničí. Pro populační vývoj šlo tedy o nejcitelnější kvantitativní i kvalitativní změnu ve struktuře populace, celkově kraj ztratil přes 30 % obyvatelstva. Na mikroregionální úrovni tak vznikla výrazná disparita mezi pohraničím a vnitrozemím. Přelomová je však etapa i kvůli politickým změnám, zejména znárodněním hospodářských podniků a uzavřením hranic.

Po roce 1950 do roku 1970 docházelo ke stabilizování situace, centrálně plánované umístění průmyslových aktivit do agrárního Jihočeského kraje způsobilo populační přírůstky a to zejména v první půlce k roku 1961. Ve vnitřní sídelní struktuře kraje došlo k postupnému snižování polarizace, nejdynamičtěji rostoucí byl však opět koncentrační areál Českobudějovicka. Toto období bylo charakteristické růstem středně velkých měst a

prohlubujícím se úpadkem venkova. Rovněž se v „investičním stínu“ ocitá dopravně nevýhodně determinované pohraničí, kde však populaci zvedaly vojenské posádky a snahy o doosidlování.

Období let 1970 – 1991 je charakteristické vysokými populačními přírůstky v důsledku pronatalitních opatření Československé rodinné politiky. Rostoucí trend kraje svojí dynamikou převyšoval většinu oblastí Česka, a to zejména díky intenzivním nivelizačním snahám centrálního plánování a umístování výrobních aktivit do méně exponovaných oblastí. Na mikroregionální úrovni trend úzce navazuje na období předchozí. Docházelo pouze k marginálním změnám, zejména se propadlo postavení některých vnitřních periferií (Blatensko, Milevsko, Vodňansko, Vltavotýnsko). Tyto menší mikroregiony se dostaly do „stínu“ svých administrativně nadřazených okresních středisek. Rozšiřování textilního průmyslu v této dekádě stabilizovalo postavení Jindřichohradecka, Strakonicka a Táborska.

Postindustriální etapa svým charakterem vývoje zcela vybočuje dosavadním trendům. Charakter tržního hospodářství pozvolna obnovuje přirozené mechanismy působící na sídelní systém. V důsledku změny chování obyvatelstva se často hovoří o dopadech suburbanizace, která je nesporná pro největší centra kraje, zejména pak pro České Budějovice. Na rozdíl od Plzně zde však vymezení mikroregionu Českobudějovicka pokrývá i suburbánní zóny, tudíž mikroregionální srovnání tento fenomén dostatečně nereflektuje. Co je však ze srovnání patrné, jsou depopulační tendence sociálně vyloučených lokalit vnitřních periferií, které se nachází na Dačicku, Milevsku, Blatensku a Strakonicku. Čím dál tím více roste i význam ekologicky nezátížených oblastí v pohraničí, kde za posledních 20 let vznikla významná turistická letoviska, generující nová pracovní místa. Pohraniční mikroregiony se také stávají atraktivními z hlediska zahraničních investic, například Českokrumlovsku poskytuje atraktivní kulturně-historické dědictví společně s čistou, neporušenou přírodou. Migrační bilance kraje je od roku 1991 na několik odchylek zpravidla lehce zisková, čímž je vyrovnáván přirozený úbytek v důsledku, pro tuto fázi vývoje charakteristické, nízké porodnosti. Silniční infrastruktura se, jako významný lokalizační faktor průmyslových aktivit, v posledních letech pozitivně projevila u Vodňanska, Táborska a zejména pak u Písecka, kde se poměrně brzy realizoval moderní městský obchvat a vznikla zde rozsáhlá průmyslová zóna.

6.3 Hlavní determinanty populačního vývoje

Současná podoba sídelního systému a formování její regionální diferenciace má své kořeny již v dobách středověku. Do poloviny 14. století byla založena většina dnešních střediskových obcí v těsné návaznosti na příhodné fyzicko-geografické podmínky v kombinaci s politickými ambicemi panovníka a konkurenčních šlechtických rodů. Z fyzicko-geografických determinant lze zdůraznit především *výhodnou polohu na toku velkých řek, bonitu půd, klimaticky příhodné podmínky pro zemědělství* a v neposlední řadě existenci *nerostného bohatství*. Rýžování zlata či těžba stříbra měla svou determinační roli především v dobách staršího středověku, po vyčerpání povrchových ložisek se od 15. století dostává do popředí především těžba sklářských písků, grafitu či železné rudy. Nejdůležitějšími těžebními komoditami se již v 18. století staly *palivoenergetické suroviny*, jejichž absence v kraji způsobila značné vývojové zpoždění za regiony surovinově bohatšími. S takto nevýhodným výchozím postavením kraj na začátku 19. století vstupoval do etapy *průmyslové revoluce*, v jejíž počátcích se dočkal jen marginálních změn.

Průmyslová revoluce, a s ní související industrializační procesy, se realizovaly především v dopravně exponovaných oblastech s „hnacím motorem“ *železnice*. Právě výstavba dráhy selektivně stimulovala hospodářský rozmach sídel, přičemž ze závěrů analýzy lze potvrdit její koncentrační charakter (kapitola 5.2.2). V případě Jihočeského kraje byla výstavba realizována se značným zpožděním, a tak se brzkého napojení dostalo pouze malému podílu sídel. Například v případě Jindřichovo Hradce tato dlouholetá absence dráhy znamenala zastavení populačního rozvoje až do období socialismu. Význam dopravního faktoru do jisté míry stíral vliv *výchozího hierarchického postavení* (kapitola 5.2.1). U většiny větších center se projevil proporční populační nárůst, avšak právě vlivem selektivní industrializace bylo toto hierarchické pořadí sídel posléze modifikováno.

19. století však nepřineslo pouze hospodářský rozvoj, ale také například *zrušení nevolnictví* a *vznik politických administrativních celků*, jejich hlavní sídla s pověřenými funkcemi rovněž vykazovala hodnoty většího růstu (kapitola 5.2.3). Zrušení nevolnictví dále podnítilo urbanizační procesy díky vzniku nových pracovních příležitostí v městském prostředí. Konec 19. století se stal obdobím protichůdně působících vlivů, jako byl například *vysoký přirozený přírůstek* a *výrazné vystěhovalectví* do ekonomicky perspektivnějších oblastí v zahraničí i v samotné monarchii. Vystěhovalectví bylo jednak

umocněno absencí perspektivních strojírenských podniků a jednak *krizí v soukenictví*, se kterou se díky textilně orientovanému hospodářství potýkala téměř všechna větší města.

1. světová válka způsobila mírnou depopulaci v důsledku válečných ztrát, dočasně snížené porodnosti, zhoršení německo-českých vztahů a nakonec i v důsledku ztráty odbytí ve zbytku rozpadlé monarchie. Ačkoliv celostátně měl vznik *Československé republiky* veskrze pozitivní vliv na rozmach nových odvětví v průmyslu, Jihočeský kraj své postavení v rámci Česka spíše zhoršil. Populačnímu vývoji nepomohla ani *velká hospodářská krize*, která se dotkla opět zejména textilně orientovaných měst (Strakonice, Písek a Jindřichův Hradec).

Německá okupace a *druhá světová válka* svými důsledky zcela přetvořila strukturu obyvatelstva v národnostně homogenní společnost. Likvidace židovské a romské menšiny a následný *odsun německého obyvatelstva* způsobily nejvýznamnější depopulaci za celou historii kraje. Nerovnoměrný charakter vysídlení měl za následek vznik výrazných mikroregionálních disparit, přičemž mnohé obce populačně ubyly více jak o polovinu.

V období po roce 1950 si Jihočeský kraj vývojovými tendencemi polepšil v důsledku poměrně rovnoměrně probíhající *socialistické industrializace*. Ta byla lokalizována nejdříve do středně velkých sídel s návazností na průmyslovou strukturu vybudovanou v minulosti, později však vznikaly zcela nové komplexy i v dříve agrárních oblastech. *Nivelizační tendence centrálně plánované urbanizace* zvýhodňovaly „zaostalejší“ mikroregiony a zejména jejich vybraná sídla především po roce 1970. I přes rostoucí industrializaci ve městech s rozsáhlou výstavbou panelových sídlišť, kraj v celostátním měřítku postrádal velké průmyslové komplexy. Obecným celorepublikovým determinanem se stala vysoká míra natality v 70. letech v důsledku *podpůrných opatření rodin s dětmi*. Tzv. Husákovi děti se postaraly o plošný populační vzestup kraje.

Mezi nejvýraznější determinanty vývoje po roce 1989 patří zejména *obnovení tržního hospodářství*, které z obecného hlediska způsobuje spíše tendence polarizační. Protichůdně však v dříve periferních pohraničních oblastech zapůsobilo „*strnutí železné opony*“, která otevřela *přeshraniční spolupráci a přísun cizího kapitálu*. Pozitivně determinující vliv měla *relativně nízká nezaměstnanost* v důsledku strukturálně méně postižené ekonomiky kraje. Z obecných determinant lze zmínit také *změnu demografického chování (respektive klesající porodnost)* a s tím související *stárnutí populace*. Vysokou míru mortality však soustavně vyrovnává dlouhodobě *pozitivní migrační saldo*, jež kraj drží v trvalém populačním zisku.

6.4 Predikce populačního vývoje

Odhad budoucího vývoje se neobejde bez nahlédnutí do nejnovější průběžné statistické evidence (viz příloha 22). K začátku roku 2015 kraj vykázal od posledního oficiálního sčítání populační zisk o 1,5 %, což činí necelých devět tisíc obyvatel. Mikroregionální diference nedosahovala velkého rozpětí, nejvíce dynamicky však rostl mikroregion Vltavotýnsko, Jindřichohradecko a Strakonicko. Populační ztrátu překvapivě zaznamenalo donedávna populačně ziskové Vodňansko, což se dá vysvětlit nasycením místního průmyslového potenciálu a dostředivým charakterem rozvíjejícího se Písku. Navzdory tomu, že v posledních dvou letech nezaměstnanost oproti republikovému trendu mírně rostla, Jihočeský kraj stále patří do méně postižené poloviny krajů. Současný podíl nezaměstnaných osob činí 5,46 % (ČSÚ 2016). Nad krajským průměrem se v tomto ohledu drží Strakonicko, Českokrumlovsko, Kaplicko a Táborsko. Naopak nejlépe je na tom Prachaticko a Českobudějovicko.

Tak, jako v posledních letech bude hrát i v budoucnu důležitou roli migrace, která v současnosti převyšuje nad vystěhovalectvím a vyrovnává dnes již spíše ojedinělé přirozené úbytky v důsledku nízké porodnosti. Pokud vývojové tendence posledních let budou setrvačně pokračovat, nelze očekávat výraznější prohlubování teritoriálních disparit, spíše naopak. Proces suburbanizace, který se dotýká téměř všech mikroregionálních středisek, bude pravděpodobně pokračovat. Je však možné, že se u kulturně historicky bohatých a atraktivních městských center v budoucnu objeví proces reurbanizace a dojde tak k opětovnému nárůstu počtu obyvatel. Tento fenomén se však společně s pokračující suburbanizací na mikroregionální diferenciaci pravděpodobně neprojeví. Možným budoucím pozitivním determinantem se může stát dokončení rozestavěné dálnice D3, která by měla být na území kraje zcela dokončena nejdříve v roce 2019. V postavení vůči dopravnímu systému si tak polepší především Táborsko, Soběslavsko a Českobudějovicko. Z hospodářských aktivit koncentrační procesy způsobuje především rozvoj průmyslu, jehož rozšiřování se dá dle investičních plánů předpokládat dále na území Českobudějovicka, Písecka a Táborska.

Výše zmíněné vlivy jsou pouhým obecným výčtem nejpravděpodobnějších hybatelů, které ovlivňovaly populační vývoj v postindustriálním období a jejich setrvačnost se tak dá předpokládat i v jeho pokračování. Jaká však bude míra jejich vlivu, zda dojde k nivelizaci prostoru či k jeho polarizaci, ukáže až řádné sčítání obyvatelstva v roce 2021.

7. ZÁVĚR

Od svého začátku podléhalo formování prostorových disparit vlivům široké škály determinujících faktorů. Populační vývoj je sice jenom jednou z mnoha oblastí, které je možné v souvislosti s regionální diferenciací zkoumat, jde však o ukazatel s natolik komplexním charakterem, že je podle něj možné reflektovat historický vývoj celé řady dalších sociálních, přírodních i politických faktorů. A právě posouzení míry interakce těchto souvisejících vlivů, bylo hlavním úkolem předkládané práce.

Od dob nejstaršího osídlení do epochy dynamických proměn v industriálním období, převládal na rozmístění obyvatelstva vliv fyzicko-geografických faktorů, především nadmořské výšky, říční sítě, bonity půd a ložisek nerostného bohatství. Primární podmíněnost regionální diferenciaci na přírodních podmínkách byla zejména v průběhu 19. století překryta determinanty hospodářskými a sociálními. Relativně prostorově stabilizovaný páteří sídelní systém s nivelizovanou hierarchickou strukturou, se v průběhu 19. století, dramaticky proměnil. Zcela jednoznačně se na polarizaci Česka i samotného kraje projevil vliv zavedení železniční sítě či vznik politických okresů, jejichž centra rostla o poznání rychleji. Z výčtu nejvýznamnějších determinantů vývoje obyvatelstva nelze opomenout ani depopulaci v důsledku odsunu německého obyvatelstva či centrálně plánované urbanizační procesy socialistického Československa. Jestliže industriální období se vyznačovalo zřetelnými kvantitativními změnami v mikroregionální struktuře a v hierarchickém stupňování, v postindustriálním období dominují spíše hůře uchopitelné změny kvalitativní.

Zasazení vývojových tendencí do kontextu celého Česka a vzájemná komparace s trendy na úrovni mikroregionální byly prvními kroky, jež poskytly odrazový můstek analytické části. Ta následně provedla objasnění geneze současné polarizace, a to jednak na úrovni jihočeských mikroregionů, tak na úrovni vzorku 103 vybraných obcí. U vývoje hierarchické struktury obcí byla realizována podrobnější analýza tří vybraných faktorů s největším vlivem (šlo v první řadě o výchozí hierarchické postavení, napojení na železniční síť a vliv administrativní funkce v systému. Ze závěrů posouzení těchto faktorů pak bylo možné vycházet při analýze vývojových trendů mikroregionálních celků. V syntetické části došlo k rozdělení mikroregionů do vývojových kategorií, které vycházely z konceptu jádro – periferie, přičemž bylo přihlídnuto i ke kvalitativním hodnotícím ukazatelům. Z tohoto hlediska měl Jihočeský kraj ve svém vývoji od začátku industriálního období pouze jedno výrazně dominující jádro, a tím byly České Budějovice.

Se značným odstupem následují svou nadprůměrnou dynamikou růstu mikroregiony Tábořsko, Písecko a Strakonicko. Výrazné negativní změny v hierarchickém postavení zaznamenaly především oblasti pohraniční, a to jednak díky odsunu obyvatelstva, tak také kvůli dopravní izolovanosti ve vztahu k železnému oponě za socialismu. V současnosti dochází k mírné nivelizaci vzniklých rozdílů, přičemž depopulační tendence jsou nejvíce patrné u sociálně vyloučených lokalit vnitřních periferií.

Stěžejním úkolem bylo potvrdit či vyvrátit vytyčené hypotézy, vycházející z obecných trendů, podložených odbornou literaturou. V reakci na vstupní hypotézy je možné konstatovat následující:

I. První hypotéza, jež deklarovala prohlubující polarizaci mezi neúměrně dynamicky rostoucím jádrovým Českobudějovickem a zbytkem mikroregionů převážně do období socialismu, se *jednoznačně potvrdila*. Ve všech vymezených periodách se mikroregion držel ve skupině nejdynamičtějšího růstu, přičemž pouze ve dvou obdobích zaznamenal „pouze“ druhou nejvyšší hodnotu demografického ukazatele RIZ. V socialistické éře se sice význam Českobudějovicka nepatrně snížil, avšak na hierarchické uspořádání mikroregionů to vliv nemělo. V postindustriální etapě se oblast Českobudějovicka stále drží mezi nejvíce rostoucími mikroregiony kraje.

II. Také druhou hypotézu je možné z velké části *potvrdit*. Analýza vlivu zavedení železnice skutečně prokázala jistou přímou úměrnost mezi brzkým zavedením dráhy a dynamičtějším populačním růstem. Z vybraných obcí se však této úměrnosti vymykaly populačně stagnující Strakonice, na které zpočátku neměl vliv zavedení železnice výraznější dopad. Depopulační tendence, které jsou v důsledku zavedení železnice mnohdy patrné u obcí nižšího hierarchického postavení, se na území Jihočeského kraje neprokázaly. Úměrnost počtu uzlů a populačního růstu se také projevila pouze částečně, kdy kategorie obcí s trojnásobným uzlem svojí dynamikou růstu převýšila kategorii uzlu čtyřnásobného.

III. hypotéza, hlásající nárůst mikroregionálních disparit v důsledku nerovnoměrného odsunu obyvatelstva německé národnosti, se *potvrdila*. Celý kraj v letech 1930 – 1950 zaznamenal citelnou depopulaci, přičemž jednoznačně dominovaly pohraniční mikroregiony s heterogenním složením obyvatelstva. Východně postavených pohraničních oblastí, jako je Třeboňsko, Jindřichohradecko a Dačicko, se nucená emigrační vlna tolik nedotkla. Nejcitelnější ztrátu obyvatelstva zaznamenaly mikroregiony Kaplicko, Českokrumlovsko a Vimpersko.

IV. hypotéza, která tvrdila, že v důsledku snahy nivelizace prostoru centrálně plánované urbanizace socialismu dojde k vyrovnávání dynamiky růstu mezi doposud periferními a jádrovými oblastmi, je na mikroregionální úrovni *vyvrácena*. Jednotlivé střediskové obce periferně postavených oblastí sice zaznamenaly dynamické populační zisky, avšak na mikroregionální mozaice není za čtyřicet let socialismu nivelizační tendence jednoznačně patrná. Z periferních oblastí lze v této etapě vyzdvihnout pouze Kaplicko, které se díky socialistické industrializaci a vojenským posádkám skutečně pravidelně umisťovalo mezi mikroregiony nejdynamičtěji rostoucími.

V. hypotéza, jež poukazuje na neobvykle velký růst středních a malých měst na úkor největšího centra Českých Budějovic v období socialismu, se *potvrzuje pouze částečně*. Na úrovni obcí sídla velkých i středních okresů v mnoha případech relativním nárůstem převyšovala krajské město České Budějovice, avšak neplatilo to zdaleka u všech mikroregionálních center. Růst města České Budějovice navíc na své dynamice rozhodně neztrácel, spíše naopak. Socialistická industrializace nastartovala další zřetelnou vlnu urbanizace krajského sídla. Město tak k roku 1991 vzrostlo téměř o polovinu populačního stavu z roku 1950.

VI. hypotéza, opírající se o studii Kubeše a Krafta (2011), tvrdila, že v definovaných vnitřních i vnějších periferiích bude v postindustriálním období zaznamenána depopulace. Ve většině identifikovaných periferií se špatnou dopravní dostupností skutečně došlo v posledních letech k depopulačním tendencím. Mnohem více však byly postiženy periferie vnitrokrajské a mezikrajské, naopak vybrané obce v pohraničí díky svému ekologickému potenciálu a zahraničním investicím spíše stagnovaly. Nejvíce postižené byly z toho hlediska mikroregiony Milevsko, Blatensko a pohraniční Dačicko. Celkově však lze vstupní hypotézu *potvrdit*.

VII. Poslední hypotéza vycházející z prostorových důsledků suburbanizačního procesu, předpokládala nárůst počtu obyvatel v mikroregionech největších spádových center (České Budějovice a Tábor), přičemž samotná střediska měla dle hypotézy na úkor svého zázemí populačně ztrácet. I poslední hypotézu je možné víceméně *potvrdit*, přinejmenším u největšího krajského centra. Českobudějovicko prokázalo svojí koncentrační sílu i v postindustriálním období, přičemž samotné střediskové sídlo populačně pokleslo o 3,7 % na úkor svého blízkého zázemí. I Tábor ve prospěch své suburbánní zóny populačně ztratil 5,2 % svého původního obyvatelstva, avšak v tomto případě depopulace postihla celý mikroregion, který vykázal vzhledem ke kraji podprůměrné hodnoty RIZ.

Ze závěrečného posouzení hypotéz lze většinu vstupních tezí potvrdit, a to ať již úplně, tak některé alespoň částečně. Pouze u čtvrté premisy došlo k jejímu úplnému vyvrácení, což lze vnímat jako podmětné vědecké zjištění. Hlavní přínos práce spočívá v odhalení geneze regionálních disparit v sídelním systému kraje a objasnění jejich příčin. Také lze práci považovat za další pokračování série historickogeografických analýz tohoto formátu, které již vznikly pro kraj Vysočina (viz Nováček 2004), Plzeňský kraj (viz Pařil 2015) a Královehradecký kraj (viz Malý 2015). Právě vzájemně podobné metodické přístupy v tomto ohledu možná poslouží detailnější mezoregionální komparaci, která by se mohla stát předmětem dalšího výzkumu. Dílčí kapitoly práce lze rovněž využít při výuce dějepisu či regionální geografie Česka, kdy se žáci seznámí s nejrůznějšími prostorovými interakcemi a s jejich dopady na populační vývoj a rozmístění obyvatelstva. V neposlední řadě lze práci považovat za výchozí styčný bod dalšího výzkumu regionálních disparit v jihočeském prostoru v návaznosti na populační vývoj.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

8.1 Seznam odborné literatury

ALBRECHT, J. a kol. (2003): Českobudějovicko. In: Mackovčín P. a Sedláček M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek VIII. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha, 808 s.

AUERHAN, J. (1934): Vliv železnice na hustotu a vzrůst obyvatelstva okresních měst a ostatních obcí v Čechách v letech 1869-1930. Statistický obzor, 15, s- 186-191.

BELL, D. (1973): The Comming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. Basic Books, NewYork, 507 s.

BERG, L. van den, DREWET, R., KLAASEN, L. H., ROSSI, A.,VIJVERBERG, C. H. T. (1982): A Study of Growth and Decline. Urban Europe, Pergamon Press, Oxford, 162 s.

BEZPALEC, F. (1970): Jižní Čechy 1945 – 1970. Růže, České Budějovice, 299 s.

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace. Univerzita Karlova, Praha, 212 s.

BOHÁČ, Z. (1987): Postup osídlení a demografický vývoj českých zemí do 15. století. Sociologický ústav AV ČR, Praha, roč. 7, s. 78.

CVRČEK, Z. (1989): Strakonice: město, lidé, osudy. Městský národní výbor, Strakonice, 426 s.

CVRČEK, Z. (1967): Strakonice: osudy jihočeského města a jeho okolí. Městský národní výbor, Strakonice, 204 s.

ČTVERÁK, V. (2003): Encyklopedie hradišť v Čechách. 1. vyd., Libri, Praha, 431 s.

CHRISTALLER, W. (1933): Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmässigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen. Jena, 331 s.

FRIEDMANN, J. (1966): Regional Development Policy: a case study of Venezuela. Cambridge, 279 s.

FIALOVÁ, L. a kol. (1996): Dějiny obyvatelstva v českých zemích. Praha, 400 s.

HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova, Praha, 147 s.

HAMPL, M. a kolektiv (1996): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova, Praha, 395 s.

HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Universita Karlova, Praha, 256 s.

- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 6–24.
- HLAVAČKA, M. (1990): Dějiny dopravy v českých zemích v období průmyslové revoluce. Academia, Praha, 179 s.
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. (2002): Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa. Paseka, Praha, 352 s.
- HRADECKÝ A. a kol. (1992): Jindřichův Hradec 1293 – 1993. Sborník. Inpress, České Budějovice
- JAKUBEC, I., JINDRA, Z., a kol. (2006): Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie. Karolinum, Praha, 437 s.
- JANÁČEK, J. (1968): Populace a národnostní otázka. In: České dějiny – Doba pobělohorská, 1526 – 1574. Hlava 3. Praha. s. 160–180.
- JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., DOBEŠ, J. (2005): Dějiny správy v Českých zemích: od počátku po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 568 s.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kolektiv (2004): České pohraničí – Bariera nebo prostor zprostředkování?. Academia, Praha, 296 s.
- KÁRNÍKOVÁ, L. (1965): Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914, HÚ ČSAV, Praha, 402 s.
- KORČÁK, J. (1929): Vylidňování jižních Čech: studie demografická. Spolek péče o blaho venkova, Praha, 97 s.
- KORČÁK, J. (1966): Vymezení oblastí maximálního zalidnění. AUC Geographica 1, Praha, s. 65 – 72.
- KUBEŠ, J. a kol. (2009): Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I. Ústav vědy a výzkumu Mateja Bela v Banské Bystrici, 189 s.
- KUBEŠ, J. a kol. (2009): Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace II. Ústav vědy a výzkumu Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici, 189 s.
- KUČA, K. (2008): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl VII., Libri, Praha, s. 52-72 + 389-419
- KUČA, K. (2002): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl V., Libri, Praha, s. 126-149 + 652-665
- KUČA, K. (1997): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II., Libri, Praha, s. 706-722
- KUČA, K. (1996): Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl I., Libri, Praha, s. 541 + 564-579
- MATOUŠEK, V. (2010): Čechy krásné, Čechy mé – Proměny krajiny Čech v době industriální. Krigl, Praha, 381 s.

- POHORSKÝ, M. (2009): Jihočeský kraj. Freytag & Berndt, Praha, 200 s.
- PRÁŠEK, J. (2000): Písecké 2. tisíciletí. J & M, Písek, 221 s.
- PURŠ, J. (1960): Průmyslová revoluce v českých zemích. Státní nakladatelství technické literatury, Praha, 168 s. + 32 s. obr. příloh.
- ROGALL, J., KOSCHMAL, V., NEKULA, M. (2001): Češi a Němci: Dějiny, kultura, politika. Paseka, Praha, 374 s.
- ROSTOW, W. (1960): The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto. Cambridge University Press, Cambridge, 178 s.
- SEMOTANOVÁ, E., CAJTHAML, J. a kol. (2014): Akademický atlas českých dějin. Academia, Praha, 590 s.
- SEMOTANOVÁ, E. (2002): Historická geografie Českých zemí. Historický ústav AV ČR. Praha, 279 s.
- STEJSKALOVÁ, H., STEJSKAL, A. (2012): 200 let textilní výroby ve Strakonících. Knihy 555, Liberec, 55 s.
- ŠMAHEL, F. (1990): Dějiny Tábora. Jihočeské nakladatelství, České Budějovice, 356 s.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň, 411 s.
- VYSTOUPIL J. (2003): *Prognózy a modely v regionálním rozvoji* (pracovní texty). ESF MU, Brno, 120 s.
- ZWETTLER, O. (1984): Historicko-geografický obraz jižních Čech v letech 1900-1914. Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 294 s.
- Atlas československých dějin. Praha 1965.
- Města České republiky v retrospektivě. ČSÚ, Praha 1996, 364 s.
- Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005. 1. A 2. Díl, ČSÚ, Praha 2006.

8.2 Seznam odborných časopisů

- FIALOVÁ, L. (2007): Obyvatelstvo České republiky v dlouhodobé perspektivě (1. díl). Geografické rozhledy, 10, č. 1, s. 26-27.
- FRÖHLICH, J. (1996): K lokalizaci skláren v Novohradských horách. Jihočeský sborník historický, s. 3-7.
- HAAS, J. (1958): Velikost lidských sídel v Budějovickém kraji v letech 1654 – 1910. Jihočeský sborník historický, 27, č. 1, s. 37-47.
- HAMPL, M. (2003): Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor? Geografie-Sborník ČGS, 108/1, s. 173-190.

CHROMÝ, P. (2001): Výzvy pro českou historickou geografii. In: Historická geografie 31, Praha, s. 87–108.

JELEČEK, L. (2000): Územněsprávní reformy v Česku v letech 1948–2000. Geografické rozhledy, 9, č. 5, s. 1–4.

KOVÁŘ, D. (2012): Českobudějovicko. Paseka, Praha. 59 s.

KLUČKA, Š., NOVÁČEK, A. (2014): Historickogeografické aspekty populačního vývoje města Strakonice. Jihočeský sborník historický, s. 251-272.

KUBEŠ, J. (2015): Suburbia a typy suburbií v zázemí většího města - Českých Budějovic. Regionální rozvoj mezi teorií a praxí, 10, s. 2-10.

KUBEŠ, J., KRAFT, S. (2011): Periferní oblasti jižních Čech a jejich sociálně populační stabilita. Jihočeská univerzita, České Budějovice, č. 4, s. 805-829.

MAIER, K. (1997): Aglomerace Bayreuth – vývoj, struktura a důsledky suburbanizace pro komunální a hospodářskou politiku. In: Územní plánování a urbanismus, 24, č. 1-2, s. 45-51.

NOVÁČEK, A. (2011): Jižní Čechy v zrcadle dějin a srovnání. Geografické rozhledy, 21, č. 3, s. 2-3.

NOVÁČEK, A. (2006): Historický vývoj teritoriální polarizace systému osídlení v kraji Vysočina. Západní Morava, 10, s. 65-84.

NOVÁČEK, A. (2006): Analýza vlivu vybraných faktorů na vývoj sídelního systému Vysočiny od roku 1869. Vlastivědný sborník Vysočiny, 15, s. 91-105.

POPJAKOVÁ, D. (2013): Populační vývoj jižních Čech. Geografické rozhledy, roč. 23, č. 2, s. 28-29.

SÝKORA, L. (2003): Suburbanizace a její společenské důsledky. Sociologický časopis, 39, č. 2, s. 217-233.

8.3 Seznam bakalářských a diplomových prací

KLUČKA, Š. (2013): Historickogeografické aspekty populačního vývoje města Strakonice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 83 s.

MALÝ, L. (2014): Regionální diferenciacie populačního vývoje v Královehradeckém kraji: historickogeografická analýza. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 123 s.

NOVÁČEK, A. (2004): Historickogeografické aspekty perifernosti a mikroregionální diferenciacie kraje Vysočina z pohledu populačního vývoje. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 122 s.

8.4 Seznam internetových zdrojů

- ČEZ (2016): Historie a současnost elektrárny Temelín
<http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/jaderna-energetika/jaderne-elektrarny-cez/ete/historie-a-soucasnost.html> (14. 4. 2016)
- České Velenice (2016): Informační portál obce České Velenice
<http://www.velenice.cz/mesto/informace-o-meste/zacatek-historie/> (14. 4. 2016)
- Č. Krumlov (2015): Historie papírny Větrní
www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/region_histor_vetrni.xml (14. 4. 2016)
- Č. Krumlov (2006): Město Krumlov a jeho obyvatelé v 17. a 18. století
http://www.ckrumlov.info/docs/cz/mesto_histor_1718st.xml (14. 4. 2016)
- ČSÚ (2016): Krajská správa ČSÚ v Českých Budějovicích
<https://www.czso.cz/csu/xs/kraj> (14. 4. 2016)
- ČSÚ (2015): Charakteristika Jihočeského kraje
https://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika_kraje (14. 4. 2016)
- ČSÚ (2014a): Vybrané údaje za všechny SO ORP
https://www.czso.cz/csu/xc/vybrane_udaje_za_vsechny_so_orp (14. 4. 2016)
- ČSÚ (2014b): Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Jihočeského kraje
https://www.czso.cz/csu/xc/ztk_jhc_komplet (14. 4. 2016)
- Dačice (2010): Informační portál obce Dačice
www.dacice.cz/turistika-1/historie/ (14. 4. 2016)
- Finance (2003): Top firmy Jihočeského kraje
<http://firmy.finance.cz/zpravy/finance/33092-top-firmy-jihoceskeho-kraje-prekvapive-vysledky/> (14. 4. 2016)
- Geografický výzkum periferních oblastí (2005): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 184 s. (12. 4. 2016)
- Jindřichův Hradec (2016): Informační portál města Jindřichův Hradec
<http://www.jh.cz/> (14. 4. 2016)
- Města a obce (2016): Veřejná správa online
www.mesta.obce.cz (14. 4. 2016)
- Prachatice (2016): Informační portál města Prachatice
<http://www.prachatice.eu/> (14. 4. 2016)
- Risy (2015): Regionální informační servis – Správní obvody s rozšířenou působností
<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/obce-s-rozsir-pusobnosti/> (14. 4. 2016)

Risy (2014): Regionální informační servis – Průmyslové zóny
<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/regionalni-informace/prumyslove-zony/>
(14. 4. 2016)

Sezimovo Ústí (2016): Informační portál města Sezimovo Ústí
<http://www.sezimovo-usti.cz/> (14. 4. 2016)

Soběslav (2016): Informační portál města Soběslav
<http://www.musobeslav.cz/> (14. 4. 2016)

Strakonice (2016): Informační portál města Strakonice – historie
<http://www.strakonice.eu/content/historie-mesta> (14. 4. 2016)

Szczyrba (2009): Přednáška – Vývoj územně-správního členění ČR
http://geography.upol.cz/soubory/lide/szczyrba/GCR2/GCR2_prednaska_02.pdf
(14. 4. 2016)

Tábor (2016) Informační portál města Tábor
<http://www.taborcz.eu/> (14. 4. 2016)

Vimperk (2016): Informační portál města Vimperk
<http://www.vimperk.cz/> (14. 4. 2016)

Wikipedie (2016a): Zliv
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Zliv> (14. 4. 2016)

Wikipedie (2016b): Seznam železničních tratí v Česku
https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_%C5%BEelezni%C4%8Dn%C3%ADch_trat%C3%AD_v_%C4%8Cesku (17. 4. 2014)

8.5 Seznam dalších zdrojů

Databáze ArcGIS verze 9.1

9. SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Podíl obyvatelstva Jihočeského kraje na populaci Česka (%)	s. 34
Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje ve vybraných obcích ve velikostních kategoriích	s. 43
Tabulka 3: Vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje ve vybraných obcích bez krajského centra	s. 44
Tabulka 4: Vývoj indexu velikostní strukturalizace obcí v Jihočeském kraji	s. 45
Tabulka 5: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1869 – 1950	s. 51
Tabulka 6: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1950 – 1961	s. 52
Tabulka 7: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1961 – 2001	s. 53
Tabulka 8: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 2001 – 2011	s. 54
Tabulka 9: Vývoj hustoty zalidnění v mikroregionech vztažený k průměru kraje	s. 68
Tabulka 10: Hierarchické postavení mikroregionů Jihočeského kraje z pohledu změn relativní hustoty zalidnění	s. 68
Tabulka 11: Srovnání polarizace mikroregionů Jihočeského kraje a ostatních krajů Česka	s. 84
Tabulka 12/a: Typologie mikroregionů Jihočeského kraje podle vývoje rozmístění obyvatelstva v letech 1869 – 2011 (Podíl na populaci kraje (%))	s. 86
Tabulka 12/b: Typologie mikroregionů Jihočeského kraje podle vývoje rozmístění obyvatelstva v letech 1869 – 2011 (Hustota zalidnění mikroregionů (obyv./km ²))	s. 87
Tabulka 13: Početní zastoupení mikroregionů vybraných krajů v jednotlivých kategoriích dle jejich vývojové typologie a změn v rozmístění obyvatelstva v letech 1869 – 2011	s. 88

10. SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel v Jihočeském kraji v letech 1869 – 2011	s. 32
Graf 2: Relativní index změny Jihočeského kraje	s. 35
Graf 3: Srovnání vývoje hierarchizace sedmi největších měst Jihočeského kraje v letech 1869 a 1991	s. 45
Graf 4: Vývoj počtu obyvatel v letech 1869 – 1930 ve vybraných sídlech Jihočeského kraje podle postavení v rámci železniční sítě	s. 48
Graf 5: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1869 – 1950	s. 52
Graf 6: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1950 – 1961	s. 53
Graf 7: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 1961 – 2001	s. 55
Graf 8: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Jihočeského kraje ve vztahu k jejich administrativnímu postavení v letech 2001 – 2011	s. 55
Graf 9: Podíl počtu obyvatel vzorků vybraných obcí na celkové populaci kraje v letech 1869 – 2011	s. 62
Graf 10: Index vývoje počtu obyvatel v sedmi největších městech Jihočeského kraje	s. 63
Graf 11: Podíl obyvatelstva mikroregionu Českobudějovicko na populaci Jihočeského kraje	s. 85

11. SEZNAM MAP

Mapa 1: Vybraný vzorek obcí Jihočeského kraje	s. 17
Mapa 2: Vývoj hustoty zalidnění v mikroregionech Jihočeského kraje v industriálním období	s. 42
Mapa 3: Vývoj železniční sítě Jihočeského kraje v letech 1869 – 1930	s. 47
Mapa 4: Vývoj relativní hustoty zalidnění Jihočeského kraje v postindustriálním období	s. 57
Mapa 5: Stratifikace dynamiky populačního vývoje ve vybraných obcích kraje od roku 1869 – 2011	s. 59
Mapa 6: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1869 – 1890	s. 70
Mapa 7: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1890 – 1910	s. 72
Mapa 8: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1910 – 1930	s. 73
Mapa 9: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1930 – 1950	s. 75
Mapa 10: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1950 – 1970	s. 77
Mapa 11: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1970 – 1991	s. 79
Mapa 12: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1991 – 2011	s. 81
Mapa 13: Relativní index změny vývoje počtu obyvatel mikroregionů v letech 1869 – 2011	s. 89

12. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Tabulka vývoje počtu obyvatel v mikroregionech Jihočeského kraje v letech 1869 – 2011) – 1. část

Mikroregion	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
České Budějovice	66 486	76 804	83 358	97 716	110 760	113 923	114 642
Trhové Sviny	30 224	31 496	31 384	31 672	31 648	29 816	27 390
Týn nad Vltavou	20 062	20 043	18 710	18 357	18 097	17 799	17 199
Český Krumlov	59 762	63 677	63 754	65 408	66 984	65 414	68 382
Kaplice	29 462	29 498	29 472	29 569	29 650	28 141	26 182
Dačice	26 909	27 273	27 151	27 114	26 772	26 164	25 030
Jindřichův Hradec	70 984	70 541	68 405	68 135	67 442	63 220	60 379
Třeboň	30 528	33 799	34 603	37 057	38 566	35 777	34 230
Milevsko	27 760	26 914	26 071	24 883	24 836	24 846	23 253
Písek	55 923	58 923	57 175	59 711	60 545	60 462	57 882
Prachatice	52 423	55 810	53 291	52 344	52 884	51 934	51 170
Vimperk	33 874	36 190	36 928	38 085	38 710	35 946	34 432
Blatná	21 962	22 484	21 430	20 563	20 437	19 919	18 333
Strakonice	48 534	51 570	49 566	49 523	49 046	49 008	48 837
Vodňany	15 419	15 673	14 759	14 997	15 222	15 091	14 427
Soběslav	21 968	22 860	22 433	22 623	23 286	23 310	23 229
Tábor	76 839	78 789	77 525	77 745	78 140	76 558	73 823
Jihočeský kraj	689 119	722 344	716 015	735 502	753 025	737 328	718 820

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011

Příloha 2: Tabulka vývoje počtu obyvatel v mikroregionech Jihočeského kraje v letech 1869 – 2011) – 2. část

Mikroregion	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
České Budějovice	103 160	111 901	121 563	135 535	144 280	147 795	154 588
Trhové Sviny	17 640	18 491	17 040	16 883	16 871	17 119	18 250
Týn nad Vltavou	13 992	14 232	12 955	12 585	12 614	13 592	13 624
Český Krumlov	34 145	34 534	35 425	39 225	39 503	40 684	41 200
Kaplice	12 762	14 086	14 515	16 170	17 885	18 885	19 316
Dačice	20 899	21 356	20 850	21 030	20 662	20 308	19 120
Jindřichův Hradec	45 740	44 591	43 084	46 661	46 607	47 138	46 642
Třeboň	25 355	25 547	25 587	25 966	25 779	25 441	24 842
Milevsko	18 679	20 231	20 492	20 742	20 062	19 275	18 342
Písek	51 411	51 792	50 853	53 070	51 685	51 025	51 501
Prachatice	29 817	29 592	29 891	32 529	33 378	33 633	32 746
Vimperk	17 925	18 647	18 034	17 590	17 607	17 736	17 264
Blatná	15 099	15 365	14 536	14 664	14 433	13 688	13 733
Strakonice	41 630	43 317	43 281	45 668	46 614	45 194	44 325
Vodňany	12 093	12 510	11 602	11 666	10 931	10 981	11 728
Soběslav	20 256	22 127	21 376	22 357	22 081	22 020	21 779
Tábor	70 308	75 394	76 459	80 830	81 897	80 753	79 336
Jihočeský kraj	550 911	573 713	577 543	613 171	622 889	625 267	628 336

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011

Příloha 3: Tabulka dynamiky vývoje obyvatelstva v mikroregionech Jihočeského kraje v letech 1869 – 2011

Mikroregion	RIZ (1869- 1890)	RIZ (1890- 1910)	RIZ (1910- 1930)	RIZ (1930- 1950)	RIZ (1950- 1970)	RIZ (1970- 1991)	RIZ (1991- 2011)
České Budějovice	1,21	1,26	1,08	1,17	1,12	1,10	1,06
Trhové Sviny	1,00	0,96	0,91	0,84	0,92	0,92	1,07
Týn nad Vltavou	0,90	0,92	1,00	1,06	0,88	0,90	1,07
Český Krumlov	1,03	1,00	1,07	0,65	0,99	1,03	1,03
Kaplice	0,96	0,96	0,93	0,64	1,08	1,14	1,07
Dačice	0,97	0,94	0,98	1,09	0,95	0,92	0,92
Jindřichův Hradec	0,93	0,94	0,94	0,99	0,90	1,00	0,99
Třeboň	1,09	1,06	0,93	0,97	0,96	0,93	0,96
Milevsko	0,90	0,91	0,98	1,05	1,05	0,91	0,91
Písek	0,98	1,01	1,00	1,16	0,94	0,94	0,99
Prachatice	0,98	0,94	1,01	0,76	0,96	1,04	0,97
Vimperk	1,05	1,00	0,93	0,68	0,96	0,91	0,97
Blatná	0,94	0,91	0,94	1,07	0,92	0,92	0,94
Strakonice	0,98	0,94	1,04	1,11	0,99	1,00	0,94
Vodňany	0,92	0,98	0,99	1,09	0,92	0,87	1,06
Soběslav	0,98	0,99	1,05	1,14	1,01	0,96	0,98
Tábor	0,97	0,96	0,99	1,24	1,04	0,99	0,96
Jihočeský kraj*	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Pozn: RIZ jednotlivých mikroregionů vztažen k průměru kraje (1,00)

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Příloha 4: Tabulka podílu obyvatelstva mikroregionu Českobudějovicko na populaci Jihočeského kraje

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Jihočeský kraj	689 119	722 344	716 015	735 502	753 025	737 328	718 820
Mikroregion České Budějovice	66 486	76 804	83 358	97 716	110 760	113 923	114 642
	9,6	10,6	11,6	13,3	14,7	15,5	15,9
Pokračování							
Rok	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Jihočeský kraj	550 911	573 713	577 543	613 171	622 889	625 267	628 336
Mikroregion České Budějovice	103 160	111 901	121 563	135 535	144 280	147 795	154 588
	18,7	19,5	21,0	22,1	23,2	23,6	24,6

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Příloha 5: Vývoj hustoty zalidnění v mikroregionech Jihočeského kraje

Mikroregion	Rozloha ORP (km ²)	Hustota osídlení pro jednotlivé hraniční roky							
		1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
České Budějovice	923,8	72,0	90,2	119,9	124,1	111,7	131,6	156,2	167,3
Trhové Sviny	452,4	66,8	69,4	70,0	60,5	39,0	37,7	37,3	40,3
Týn nad Vltavou	262,4	76,5	71,3	69,0	65,5	53,3	49,4	48,1	51,9
Český Krumlov	1 130,1	52,9	56,4	59,3	60,5	30,2	31,3	35,0	36,5
Kaplice	484,7	60,8	60,8	61,2	54,0	26,3	29,9	36,9	39,9
Dačice	471,9	57,0	57,5	56,7	53,0	44,3	44,2	43,8	40,5
Jindřichův Hradec	933,5	76,0	73,3	72,2	64,7	49,0	46,2	49,9	50,0
Třeboň	538,3	56,7	64,3	71,6	63,6	47,1	47,5	47,9	46,1
Milevsko	385,3	72,0	67,7	64,5	60,4	48,5	53,2	52,1	47,6
Písek	741,8	75,4	77,1	81,6	78,0	69,3	68,6	69,7	69,4
Prachatice	839,5	62,4	63,5	63,0	61,0	35,5	35,6	39,8	39,0
Vimperk	535,4	63,3	69,0	72,3	64,3	33,5	33,7	32,9	32,2
Blatná	278,6	78,8	76,9	73,4	65,8	54,2	52,2	51,8	49,3
Strakonice	574,1	84,5	86,3	85,4	85,1	72,5	75,4	81,2	77,2
Vodňany	179,2	86,0	82,4	84,9	80,5	67,5	64,7	61,0	65,4
Soběslav	323,9	67,8	69,3	71,9	71,7	62,5	66,0	68,2	67,2
Tábor	1 002,2	76,7	77,4	78,0	73,7	70,2	76,3	81,7	79,2
Jihočeský kraj*	10 057,1	68,5	71,2	74,9	71,5	54,8	57,4	61,9	62,5

Zdroj: ČSÚ, vlastní šetření

Příloha 6: Tabulka počtu obyvatel v jednotlivých krajích Česka

Kraj	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
hl. město Praha	270389	437388	667693	950 484	1 057 570	1 140 795	1 214 174	1 268 796
Jihočeský	689 119	716 015	753 025	718 820	550 911	577 543	622 889	628 336
Jihomoravský	668 256	785 303	936 159	1 045 450	977 892	1 084 485	1 144 160	1 163 508
Karlovarský	322 550	380 103	478 014	502 176	244 112	298 110	301 985	295 595
Královehradecký	581 238	633 558	681 602	654 763	531 533	540 337	552 809	547 916
Liberecký	464 568	510 672	571 481	558 611	372 802	381 626	425 120	432 439
Moravskoslezský	564203	677 048	892 795	992 941	867 783	1 166 807	1 278 726	1205834
Olomoucký	540670	608 458	665 500	698 072	565 223	615 370	647 341	628 427
Pardubický	486 227	518 094	551 164	544 849	448 382	488 766	508 718	511 627
Plzeňský	557878	617 290	690 364	709 660	528 354	550 514	558 307	570 401
Středočeský	978625	1 094 852	1193283	1 224 820	1 085 603	1 129 546	1 112 882	1 289 211
Ústecký	621785	808 850	1 056 147	1 115 286	734 827	796 762	824 461	808 961
Vysočina	505 480	522 562	536 488	521 764	452 628	486 571	513 740	505 565
Zlínský	314 475	356 263	403 012	436 544	478 466	550 465	596 903	579 944
Česko	7 565 463	8666456	10076727	10674240	8896086	9807697	10 302 215	10 436 560

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005, SLDB 2011

Příloha 7: Tabulka indexu změny počtu obyvatel v jednotlivých krajích Česka

Kraj	IZ 1869 - 1890	IZ 1890 - 1910	IZ 1910 - 1930	IZ 1930 - 1950	IZ 1950 - 1970	IZ 1970 - 1991	IZ 1991 - 2011
hl. město Praha	161,8	152,7	142,4	111,3	107,9	106,4	104,5
Jihočeský	103,9	105,2	95,5	76,6	104,8	107,9	100,9
Jihomoravský	117,5	119,2	111,7	93,5	110,9	105,5	101,7
Karlovarský	117,8	125,8	105,1	48,6	122,1	101,3	97,9
Královehradecký	109,0	107,6	96,1	81,2	101,7	102,3	99,1
Liberecký	109,9	111,9	97,7	66,7	102,4	111,4	101,7
Moravskoslezský	120,0	131,9	111,2	87,4	134,5	109,6	94,3
Olomoucký	112,5	109,4	104,9	81,0	108,9	105,2	97,1
Pardubický	106,6	106,4	98,9	82,3	109,0	104,1	100,6
Plzeňský	110,6	111,8	102,8	74,5	104,2	101,4	102,2
Středočeský	111,9	109,0	102,6	88,6	104,0	98,5	115,8
Ústecký	130,1	130,6	105,6	65,9	108,4	103,5	98,1
Vysočina	103,4	102,7	97,3	86,7	107,5	105,6	98,4
Zlínský	113,3	113,1	108,3	109,6	115,0	108,4	97,2
ČESKO	114,6	116,3	105,9	83,3	110,2	105,0	101,3

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Příloha 8: Tabulka podílu krajů na celkové populaci Česka (%)

Kraj	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
hl. město Praha	3,6	5,0	6,6	8,9	11,9	11,6	11,8	12,2
Jihočeský	9,1	8,3	7,5	6,7	6,2	5,9	6,0	6,0
Jihomoravský	8,8	9,1	9,3	9,8	11,0	11,1	11,1	11,1
Karlovarský	4,3	4,4	4,7	4,7	2,7	3,0	2,9	2,8
Královehradecký	7,7	7,3	6,8	6,1	6,0	5,5	5,4	5,2
Liberecký	6,1	5,9	5,7	5,2	4,2	3,9	4,1	4,1
Moravskoslezský	7,5	7,8	8,9	9,3	9,8	11,9	12,4	11,6
Olomoucký	7,1	7,0	6,6	6,5	6,4	6,3	6,3	6,0
Pardubický	6,4	6,0	5,5	5,1	5,0	5,0	4,9	4,9
Plzeňský	7,4	7,1	6,9	6,6	5,9	5,6	5,4	5,5
Středočeský	12,9	12,6	11,8	11,5	12,2	11,5	10,8	12,4
Ústecký	8,2	9,3	10,5	10,4	8,3	8,1	8,0	7,8
Vysočina	6,7	6,0	5,3	4,9	5,1	5,0	5,0	4,8
Zlínský	4,2	4,1	4,0	4,1	5,4	5,6	5,8	5,6
ČESKO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Příloha 9: Tabulka počtu obyvatel vybraných jihočeských obcí za zvolené období.* –
1. část

Mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
České Budějovice	19232	32134	54786	59079	55709	76699	97243	93715
Dříteň	2348	2445	2502	2328	1756	1381	1167	1522
Hluboká nad Vltavou	4836	5442	5448	5148	4263	4236	4277	4982
Kamenný újezd	1720	1949	2227	2171	1955	1949	1819	2160
Ledenice	2223	2409	2562	2466	2170	2060	2039	2329
Lišov	4904	4760	4891	4594	4 048	3 642	3 806	4113
Rudolfov	1320	1591	1940	1979	1926	1877	2303	2418
Zliv	285	614	1280	1502	1368	2787	3770	3489
Trhové Sviny	5436	5430	5625	4823	3809	4006	4632	4983
Borovany	2378	2536	2839	2915	2529	2682	3312	3936
Horní Stropnice	6307	6151	5960	4835	1869	1726	1522	1510
Jílovice	2304	2337	2634	2180	1588	1324	901	933
Nové Hrady	4566	4999	4642	4086	2221	2373	2622	2513
Týn nad Vltavou	6128	5933	18 097	5412	5571	5299	6831	8021
Dolní Bukovsko	2833	2518	2499	2312	1833	1592	1503	1572
Temelín	2920	2823	2772	2520	2031	1811	751	795
Český Krumlov	7071	8903	9485	9709	8441	10430	14108	13361
Boletice	6639	6581	6359	6493	877	271	235	298
Brloh	2086	2056	2066	1996	1297	1057	960	1036
Černá v Pošumaví	2145	2522	2915	2631	711	845	798	802
Frymburk	2648	2850	2938	2653	764	951	1289	1339
Horní Planá	6105	7284	7470	6 624	2268	1967	2302	2233
Hořice na Šumavě	2218	2222	2441	2511	820	707	717	782
Křemže	2434	2784	3046	2798	2104	2352	2403	2717
Loučovice	1573	1678	2181	2948	1789	2076	2043	1627
Přední Výtoň	3673	3404	3376	3253	417	336	287	204
Rožmberk nad Vltavou	2107	1880	1637	1502	661	493	335	371
Větřní	1299	1398	2211	3226	2462	2968	3610	3866
Vyšší Brod	3864	4047	4071	4601	2194	2356	2606	2447
Kaplice	3966	4004	4167	3860	2952	4395	7111	7183
Benešov nad Černou	4336	4626	4579	3631	1764	1441	1150	1404
Dolní Dvořiště	5259	5013	5082	4607	1244	1110	1210	1254
Malonty	3526	3267	3 363	2 594	874	1 073	1 008	1 271
Pohorská Ves	2879	2 772	2 578	2 202	431	306	308	264
Rožmitál na Šumavě	2197	2196	2076	1758	393	447	363	374
Velešín	1551	1620	1452	1443	1357	2103	3509	3904

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005, SLDB 2011

*Obce, které alespoň ve dvou sčítacích obdobích překročily hranici 2 000 obyvatel.

Příloha 10: Tabulka počtu obyvatel vybraných jihočeských obcí za zvolené období.* –
2. část

Mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
Jindřichův Hradec	12294	12032	13602	13591	12080	14675	21822	21574
Čiměř	2623	2505	2226	1982	1372	896	665	693
Kardašova Řečice	3045	3148	3018	2779	2322	2185	2105	2225
Kunžak	3988	3732	3465	2765	1832	1680	1490	1442
Nová Bystřice	8652	8012	7511	6259	4214	3419	3303	3258
Nová Včelnice	1901	1824	1996	1919	1840	2006	2569	2306
Staré město pod Landštejnem	3882	3701	3356	2544	1072	626	567	505
Stráž nad Něžárkou	2005	2052	1731	1379	1199	1054	887	841
Strmilov	3893	3 378	3 221	2724	2082	1861	1471	1436
Dačice	4656	5002	5232	4743	5015	6149	7970	7492
Český Rudolec	2735	2542	2274	2074	1248	1150	1018	916
Slavonice	3663	3468	3394	3063	2702	2675	2615	2455
Studená	2977	3127	3389	3268	2770	2645	2649	2295
Volfířov	2091	2066	1936	1685	1264	951	715	674
Třeboň	7463	7650	7721	7042	6235	7828	9052	8554
České Velenice	1026	2514	5713	4863	2705	3008	3605	3460
Chlum u Třeboně	2878	3123	2959	3087	2266	2363	2270	2055
Rapšach	2104	2746	2912	2270	1471	741	564	568
Suchdol nad Lužnicí	4103	4867	5327	4630	3579	3580	3634	3605
Písek	10565	12550	17273	18658	20560	23713	29550	29706
Albrechtice nad Vltavou	2601	2378	2445	2098	1711	1333	897	831
Mírotice	2944	2587	2397	2030	1572	1382	1154	1149
Mirovice	2196	2200	2013	1999	1693	1639	1637	1566
Protivín	4362	5135	6273	5781	4850	4868	4859	4811
Milevsko	4360	4290	4 241	4324	4000	7553	9782	8661
Bernartice	3001	2813	2891	2633	2025	1737	1239	1267
Chyšky	2837	2643	2383	1970	1524	1337	1116	1019
Kovářov	3657	3485	3220	2813	2159	1892	1547	1430
Prachatice	4911	5363	5779	5926	5130	7100	11805	11203
Husinec	1895	2016	1913	1420	1166	1332	1253	1382
Lhenice	3034	2784	2760	2672	2005	1799	1782	1784
Netolice	3136	3287	3411	2787	2474	2448	2650	2595
Nová Pec	1812	2104	2303	2514	651	827	640	470
Stožec	2609	2847	2721	2811	599	254	168	196
Strunkovice nad Blanicí	2423	2140	1919	1953	1354	1280	1180	1231
Vlachovo Březí	3157	2826	2658	2364	1661	1616	1629	1651
Volary	4611	5516	5549	5865	2 703	3344	3917	3744
Záblatí	2203	2067	1925	1705	626	447	347	360

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005, SLDB 2011

*Obce, které alespoň ve dvou sčítacích obdobích překročily hranici 2 000 obyvatel.

Příloha 11: Tabulka počtu obyvatel vybraných jihočeských obcí za zvolené období.* –
3. část

Mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
Vimperk	6656	7751	8768	8674	5288	6657	8090	7487
Borová Lada	2066	2265	2133	2049	317	264	278	276
Čkyně	2154	2029	2244	1840	1473	1481	1486	1548
Stachy	2872	3356	3590	2771	1746	1462	1236	1251
Strážný	2703	2730	2391	2182	245	312	279	457
Vacov	3453	3920	4 258	3324	2364	1934	1445	1398
Zdíkov	3335	3826	4381	3591	2150	1925	1630	1665
Strakonice	8327	8733	8715	11398	12056	17478	24705	22690
Volyně	3 495	3757	4131	3930	3349	2 970	3251	2981
Blatná	4924	4891	4839	4476	4355	5265	6944	6705
Bělčice	2496	2438	2366	2135	1614	1410	1093	1005
Sedlice	2310	2298	2053	1847	1492	1442	1296	1287
Vodňany	5784	5364	5811	5813	5624	6284	6331	7147
Bavorov	3120	3079	3057	2586	2057	1760	1475	1499
Tábor	10339	12652	17495	19425	23696	27181	36342	34430
Bechyně	2994	2709	2754	2742	2746	5067	6151	5278
Borotín	2096	1779	1549	1279	925	762	545	607
Dolní Hořice	2682	2797	2543	2286	1645	1267	901	804
Chotoviny	2425	2578	2279	2047	1652	1571	1512	1686
Chýnov	2156	2327	2204	1914	1828	2013	2035	2342
Jistebnice	4961	4673	4235	3672	2790	2598	2193	1987
Malšice	2750	2700	2424	2294	1997	1909	1805	1840
Mladá Vožice	4144	3909	3507	3029	2605	2573	2777	2656
Opařany	2400	2640	2730	2529	2196	1520	1411	1384
Planá nad Lužnicí	1142	1052	1190	1454	1649	2325	2901	3844
Raděnín	2122	1989	1615	1413	1048	860	520	522
Ratibořské Hory	2118	1979	1714	1428	1066	890	756	727
Sezimovo Ústí	946	1041	1214	1077	3990	8022	7520	7254
Soběslav	3706	4251	4232	4596	4785	6304	7365	7057
Veselí nad Lužnicí	2776	3088	4108	4588	4302	4847	6450	6386
Výběr obcí celkem	379566	404149	423384	421263	340496	391189	466882	462067
Jihočeský kraj	689 119	716 015	753 025	718 820	550 911	577 543	622 889	628 336

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

*Obce, které alespoň ve dvou sčítacích obdobích překročily hranici 2 000 obyvatel.

Příloha 12: Tabulka počtu obyvatel vybraných jihočeských obcí za zvolené období*
(1. část)

Mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
České Budějovice	19232	32134	54786	59079	55709	76699	97243	93715
Hluboká nad Vltavou	4836	5442	5448	5148	4263	4236	4277	4982
Lišov	4904	4760	4891	4594	4 048	3 642	3 806	4113
Zliv	285	614	1280	1502	1368	2787	3770	3489
Trhové Sviny	5436	5430	5625	4823	3809	4006	4632	4983
Borovany	2378	2536	2839	2915	2529	2682	3312	3936
Horní Stropnice	6307	6151	5960	4835	1869	1726	1522	1510
Nové Hrady	4566	4999	4 642	4 086	2221	2373	2622	2513
Týn nad Vltavou	6128	5933	18 097	5412	5571	5299	6831	8021
Český Krumlov	7071	8903	9485	9709	8441	10430	14108	13361
Boletice	6639	6581	6359	6493	877	271	235	298
Horní Planá	6105	7284	7470	6 624	2268	1967	2302	2233
Přední Výtoň	3673	3404	3376	3253	417	336	287	204
Větřní	1299	1398	2211	3226	2462	2968	3610	3866
Vyšší Brod	3864	4047	4071	4601	2194	2356	2606	2447
Kaplice	3966	4004	4167	3860	2952	4395	7111	7183
Benešov nad Černou	4336	4626	4579	3631	1764	1441	1150	1404
Dolní Dvořiště	5259	5013	5082	4607	1244	1110	1210	1254
Malonty	3526	3267	3 363	2 594	874	1 073	1 008	1 271
Pohorská Ves	2879	2 772	2 578	2 202	431	306	308	264
Velešín	1551	1620	1452	1443	1357	2103	3509	3904
Jindřichův Hradec	12294	12032	13602	13591	12080	14675	21822	21574
Kardašova Řečice	3045	3148	3018	2779	2322	2185	2105	2225
Kunžak	3988	3732	3465	2765	1832	1680	1490	1442
Nová Bystřice	8652	8012	7511	6259	4214	3419	3303	3258
Staré město pod Landštejnem	3882	3701	3356	2544	1072	626	567	505
Strmilov	3893	3 378	3 221	2724	2082	1861	1471	1436
Dačice	4656	5002	5232	4743	5015	6149	7970	7492
Slavonice	3663	3468	3394	3063	2702	2675	2615	2455
Studená	2977	3127	3389	3268	2770	2645	2649	2295
Třeboň	7463	7650	7721	7042	6235	7828	9052	8554
České Velenice	1026	2514	5713	4863	2705	3008	3 605	3460
Chlum u Třeboně	2878	3123	2959	3087	2266	2363	2270	2055
Suchdol nad Lužnicí	4103	4867	5327	4630	3579	3580	3634	3605
Písek	10565	12550	17273	18658	20560	23713	29550	29706
Protivín	4362	5135	6273	5781	4850	4868	4859	4811
Milevsko	4360	4290	4 241	4324	4000	7553	9782	8661
Kovářov	3657	3485	3220	2813	2159	1892	1547	1430

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

*Obce, které alespoň ve dvou sčítacích obdobích překročily hranici 3 000 obyvatel.

Příloha 13: Tabulka počtu obyvatel vybraných jihočeských obcí za zvolené období*
(2. část)

Mikroregion	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
Prachatice	4911	5363	5779	5926	5130	7100	11805	11203
Netolice	3136	3287	3411	2787	2474	2448	2650	2595
Volary	4611	5516	5549	5865	2 703	3344	3917	3744
Vimperk	6656	7751	8768	8674	5288	6657	8090	7487
Stachy	2872	3356	3590	2771	1746	1462	1236	1251
Vacov	3453	3920	4 258	3324	2364	1934	1445	1398
Zdítov	3335	3826	4381	3591	2150	1925	1630	1665
Strakonice	8327	8733	8715	11398	12056	17478	24705	22690
Volyně	3 495	3757	4131	3930	3349	2 970	3251	2981
Blatná	4924	4891	4839	4476	4355	5265	6944	6705
Vodňany	5784	5364	5811	5813	5624	6284	6331	7147
Bavorov	3120	3079	3057	2586	2057	1760	1475	1499
Tábor	10339	12652	17495	19425	23696	27181	36342	34430
Bechyně	2994	2709	2754	2742	2746	5067	6151	5278
Jistebnice	4961	4673	4235	3672	2790	2598	2193	1987
Mladá Ložice	4144	3909	3507	3029	2605	2573	2777	2656
Sezimovo Ústí	946	1041	1214	1077	3990	8022	7520	7254
Soběslav	3706	4251	4232	4596	4785	6304	7365	7057
Veselí nad Lužnicí	2776	3088	4108	4588	4302	4847	6450	6386
Výběr obcí celkem	270699	295148	316110	322335	274570	330460	407608	404057
Podíl obcí na populaci kraje (%)	39,3	41,2	42,0	44,8	49,8	57,2	65,4	64,3
Jihočeský kraj	689 119	716 015	753 025	718 820	550 911	577 543	622 889	628 336

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Města a obce 2016, vlastní šetření

*Obce, které alespoň ve dvou sčítacích obdobích překročily hranici 3 000 obyvatel.

Příloha 14: Tabulka indexu vývoje počtu obyvatel v sedmi největších městech Jihočeského kraje (Index 100 = počet obyvatel v roce 1869)

Město	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
České Budějovice	100	167	285	307	290	399	506	487
Tábor	100	122	169	188	229	263	352	333
Písek	100	119	163	177	195	224	280	281
Strakonice	100	105	105	137	145	210	297	272
Jindřichův Hradec	100	98	111	111	98	119	178	175
Český Krumlov	100	126	134	137	119	148	200	189
Prachatice	100	109	118	121	104	145	240	228
Jihočeský kraj	100	104	109	104	80	84	90	91

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Příloha 15: Tabulka srovnání vývoje a hierarchizace sedmi největších měst Jihočeského kraje (Index 100 = počet obyvatel v Českých Budějovicích)

Město	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
České Budějovice	100	100	100	100	100	100	100	100
Tábor	54	39	32	33	43	35	37	37
Písek	55	39	32	32	37	31	30	32
Strakonice	43	27	16	19	22	23	25	24
Jindřichův Hradec	64	37	25	23	22	19	22	23
Český Krumlov	37	28	17	16	15	14	15	14
Prachatice	26	17	11	10	9	9	12	12

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Příloha 16: Tabulka vývoje počtu obyvatel Jihočeského kraje ve vybraných obcích ve velikostních kategoriích

Velikostní kategorie	Relativní populační velikost dle vybraných kategorií							
	1869	1890	1910	1930	1950	1970	1991	2011
1.	19232	32134	54786	59079	55709	76699	97243	93715
2. - 4.	33195	37234	52865	51674	56336	68372	90597	86286
5. - 12.	57243	61065	69631	62125	53360	68569	90149	86353
13. - 34.	101851	105261	110395	102878	76520	86734	102346	104703
35. - 103.	171537	174605	176107	161013	105322	98500	91361	91741

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

Příloha 17: Tabulka vývoje počtu obyvatel kategorií obcí ve vztahu k postavení vůči železničnímu systému

Kategorie	počet sídel	počet obyvatel v roce 1869	počet obyvatel v roce 1930	Index růstu počtu obyvatel 1869-1930	% průměru růstu sídel	Průměrný roční růst (%)
I. vícenásobné uzly	2	29571	78504	265,5	237,1	3,9
a) České Budějovice		19232	59079	307,2	274,4	4,5
b) Tábor		10339	19425	187,9	167,8	2,8
II. čtyřnásobný uzel	3	23397	29577	126,4	112,9	1,9
III. tronásobný uzel	5	25488	39643	155,5	138,9	2,3
IV. průjezd stanice (do 3km)	43	133050	133471	100,3	89,6	1,5
V. konečná stanice	6	25599	25126	98,2	87,7	1,4
VI. bez žel. zastávky	44	143487	119805	83,5	74,6	1,2
Vybrané obce celkem	103	380592	426126	112,0	100,0	1,6
Jihočeský kraj celkem		689119	718820	104,3	93,2	1,5

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, Wikipedie 2016b

Příloha 18: Tabulka rozdělení obcí do kategorií podle roku napojení na železnici

Kategorie*	Obce
Obce I	České Budějovice, Hluboká nad Vltavou, Zliv, Borovany, Jílovce, Nové Hrady, České Velenice, Protivín, Strakonice
Obce II	Kamenný Újezd, Kaplice, Dolní Dvořiště, Rožmitál na Šumavě, Velešín, Jindřichův Hradec, Kardašova Řečice, Třeboň, Suchdol nad Lužnicí, Písek, Mirovice, Tábor, Chotoviny, Chýnov, Planá nad Lužnicí, Sezimovo ústí, Soběslav, Veselí nad Lužnicí
Obce III	Týn nad Vltavou, Temelín, Český Krumlov, Černá v Pošumaví, Horní Planá, Hořice na Šumavě, Křemže, Loučovice, Rožmberk nad Vltavou, Vyšší Brod, Kunžak, Nová Bystřice, Nová Včelnice, Dačice, Slavonice, Prachatice, Husinec, Netolice, Nová Pec, Stožec, Strunkovice nad Blanicí, Volary, Vimperk, Čkyně, Volyně, Blatná, Bělčice, Sedlice, Vodňany, Bavorov, Bechyně, Malšice
Obce IV	Dříteň, Ledenice, Lišov, Rudolfov, Trhové Sviny, Horní Stropnice, Dolní Bukovsko, Boletice, Brloh, Frymburk, Přední Výtoň, Benešov nad Černou, Malonty, Pohorská ves, Čiměř, Staré město pod Landštejnem, Stráž nad Nežárkou, Strmilov, Český Rudolec, Studená, Volfířov, Chlum u Třeboně, Rašpach, Albrechtice nad Vltavou, Mirovice, Bernartice, Chyšky, Kovářov, Lhenice, Vlachovo Březí, Záblatí, Borová Lada, Stachy, Strážný, Vacov, Zdíkov, Borotín, Dolní Hořice, Jistebnice, Mladá Vožice, Opařany, Raděňín, Ratibořské hory

* I = Obce s železničním připojením do roku 1870, II = obce s železničním připojením do roku 1890, III = obce s železničním připojením do roku 1911, IV = obce bez železničního napojení

Zdroj: Wikipedie 2016b

Příloha 19: Tabulka relativní změny počtu obyvatel ve vybraných obcích v letech 1869 - 2011

Vybrané obce	1869	%	2011	Vybrané obce	1869	%	2011
<i>České Budějovice</i>	19232	79,5	93715	<i>Rapšach</i>	2104	-270,4	568
<i>Dříteň</i>	2348	-54,3	1522	<i>Suchdol nad Lužnicí</i>	4103	-13,8	3605
<i>Hluboká nad Vltavou</i>	4836	2,9	4982	<i>Písek</i>	4103	-13,8	3605
<i>Kamenný újezd</i>	1720	20,4	2160	<i>Albrechtice nad Vltavou</i>	10565	64,4	29706
<i>Ledenice</i>	2223	4,6	2329	<i>Mirovice</i>	2601	-213,0	831
<i>Lišov</i>	4904	-19,2	4113	<i>Mirovice</i>	2944	-156,2	1149
<i>Rudolfov</i>	1320	45,4	2418	<i>Protivín</i>	2196	-40,2	1566
<i>Zliv</i>	285	91,8	3489	<i>Milevsko</i>	4362	9,3	4811
<i>Trhové Sviny</i>	5436	-9,1	4983	<i>Bernartice</i>	4360	49,7	8661
<i>Borovany</i>	2378	39,6	3936	<i>Chyšky</i>	3001	-136,9	1267
<i>Horní Stropnice</i>	6307	-317,7	1510	<i>Kovářov</i>	2837	-178,4	1019
<i>Jilovice</i>	2304	-146,9	933	<i>Prachovice</i>	3657	-155,7	1430
<i>Nové Hrady</i>	4566	-81,7	2513	<i>Husinec</i>	4911	56,2	11203
<i>Týn nad Vltavou</i>	6128	23,6	8021	<i>Lhenice</i>	1895	-37,1	1382
<i>Dolní Bukovsko</i>	2833	-80,2	1572	<i>Netolice</i>	3034	-70,1	1784
<i>Temelín</i>	2920	-267,3	795	<i>Nová Péc</i>	3136	-20,8	2595
<i>Český Krumlov</i>	7071	47,1	13361	<i>Stožec</i>	1812	-285,5	470
<i>Boletice</i>	6639	-2127,9	298	<i>Strunkovice nad Blanicí</i>	2609	-1231,1	196
<i>Brloh</i>	2086	-101,4	1036	<i>Vlachovo Březí</i>	2423	-96,8	1231
<i>Černá v Pošumaví</i>	2145	-167,5	802	<i>Volary</i>	3157	-91,2	1651
<i>Frymburk</i>	2648	-97,8	1339	<i>Záblatí</i>	4611	-23,2	3744
<i>Horní Planá</i>	6105	-173,4	2233	<i>Vimperk</i>	2203	-511,9	360
<i>Hořice na Šumavě</i>	2218	-183,6	782	<i>Borová Lada</i>	6656	11,1	7487
<i>Křemže</i>	2434	10,4	2717	<i>Čkyně</i>	2066	-648,6	276
<i>Loučovice</i>	1573	3,3	1627	<i>Stachy</i>	2154	-39,1	1548
<i>Přední Výtoň</i>	3673	-1700,5	204	<i>Strážný</i>	2872	-129,6	1251
<i>Rožmberk nad Vltavou</i>	2107	-467,9	371	<i>Vacov</i>	2703	-491,5	457
<i>Větrní</i>	1299	66,4	3866	<i>Zdíkov</i>	3453	-147,0	1398
<i>Vyšší Brod</i>	3864	-57,9	2447	<i>Strakonice</i>	3335	-100,3	1665
<i>Kaplice</i>	3966	44,8	7183	<i>Volyně</i>	8327	63,3	22690
<i>Benešov nad Černou</i>	4336	-208,8	1404	<i>Blatná</i>	3495	-17,2	2981
<i>Dolní Dvořiště</i>	5259	-319,4	1254	<i>Bělčice</i>	4924	26,6	6705
<i>Malonty</i>	3526	-177,4	1271	<i>Sedlice</i>	2496	-148,4	1005
<i>Pohorská Ves</i>	2879	-990,5	264	<i>Vodňany</i>	2310	-79,5	1287
<i>Rožmitál na Šumavě</i>	2197	-487,4	374	<i>Bavorov</i>	5784	19,1	7147
<i>Velešín</i>	1551	60,3	3904	<i>Tábor</i>	3120	-108,1	1499
<i>Jindřichův Hradec</i>	12294	43,0	21574	<i>Bechyně</i>	10339	70,0	34430
<i>Čiměř</i>	2623	-278,5	693	<i>Borotín</i>	2994	43,3	5278
<i>Kardašova Řečice</i>	3045	-36,9	2225	<i>Dolní Hořice</i>	2096	-245,3	607
<i>Kunžak</i>	3988	-176,6	1442	<i>Chotoviny</i>	2682	-233,6	804
<i>Nová Bystřice</i>	8652	-165,6	3258	<i>Chýnov</i>	2425	-43,8	1686
<i>Nová Včelnice</i>	1901	17,6	2306	<i>Jistebnice</i>	2156	7,9	2342
<i>Staré město pod Landštejnem</i>	3882	-668,7	505	<i>Malšice</i>	4961	-149,7	1987
<i>Stráž nad Něžárkou</i>	2005	-138,4	841	<i>Mladá Vožice</i>	2750	-49,5	1840
<i>Strmilov</i>	3893	-171,1	1436	<i>Opařany</i>	4144	-56,0	2656
<i>Dačice</i>	4656	37,9	7492	<i>Planá nad Lužnicí</i>	2400	-73,4	1384
<i>Český Rudolec</i>	2735	-198,6	916	<i>Raděňín</i>	1142	70,3	3844
<i>Slavonice</i>	3663	-49,2	2455	<i>Ratibořské Hory</i>	2122	-306,5	522
<i>Studená</i>	2977	-29,7	2295	<i>Sezimovo Ústí</i>	2118	-191,3	727
<i>Volpířov</i>	2091	-210,2	674	<i>Soběslav</i>	946	87,0	7254
<i>Třeboň</i>	7463	12,8	8554	<i>Veselí nad Lužnicí</i>	3706	47,5	7057
<i>České Velenice</i>	1026	70,3	3460	<i>Výběr obcí celkem</i>	2776	56,5	6386
<i>Chlum u Třeboně</i>	2878	-40,0	2055				

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011

Příloha 20: Tabulka relativní změny hustoty zalidnění v industriálním a postindustriálním období

Změna v postindustriálním období (%)	Změna v industriálním období (%)
7,1	117,0
8,2	-44,2
8,0	-37,1
4,3	-33,9
8,0	-39,3
-7,5	-23,2
0,1	-34,3
-3,6	-15,6
-8,6	-27,7
-0,4	-7,6
-1,9	-36,3
-1,9	-48,0
-4,8	-34,3
-4,9	-4,0
7,3	-29,1
-1,4	0,5
-3,1	6,6
0,9	-9,6

Zdroje: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření.

Příloha 21: Dynamika populačního vývoje vzorku vybraných obcí Jihočeského kraje od roku 1869 - 2011

Vysoce růstové	České Budějovice, Zlív, Větřní, Velešín, České Velenice, Písek, Prachatice, Strakonice, Tábor, Planá nad Lužnicí, Seziovo ústí, Veselí na Lužnici
Nadprůměrně růstové	Rudolfov, Borovany, Český Krumlov, Kaplice, Jindřichův Hradec, Dačice, Blatná, Bechyně, Soběslav
Mírně rostoucí až stagnující	Hluboká nad Vltavou, Kamenný újezd, Ledenice, Týn nad Vltavou, Křemže, Loučovice, Nová Včelnice, Třeboň, Protivín, Vimperk, Vodňany, Chýnov
Mírně depopulační	Lišov, Trhové Sviny, Kardašova Řečice, Slavonice, Studená, Chlum u Třeboně, Suchdol nad Lužnicí, Mirovice, Husinec, Netolice, Volary, Čkyně, Volyně, Chotoviny, Malšice, Milevsko
Silně depopulační	Dříteň, Horní Stropnice, Jílovice, Nové Hrady, Dolní Bukovsko, Temelín, Boletice, Brloh, Černá v Pošumaví, Frymburk, Horní Planá, Hořice na Šumavě, Přední Výtoň, Rožmberk nad Vltavou, Vyšší Brod, Benešov nad Černou, Dolní Dvořiště, Malonty, Pohorská Ves, Rožmitál na Šumavě, Čiměř, Kunžak, Nová Bystřice, Staré město pod Landštejnem, Stráž nad Nežárkou, Strmilov, Český Rudolec, Volfířov, Rapšach, Albrechtice nad Vltavou, Mírotice, Bernartice, Chyšky, Kovářov, Lhenice, Nová Pec, Stožec, Strunkovice nad Blanicí, Vlachovo Březí, Záblatí, Borová Lada, Stachy, Strážný, Vacov, Zdíkov, Bělčice, Sedlice, Bavorov, Borotín, Dolní Hořice, Jistebnice, Mladá Vožice, Opařany, Raděňín, Ratibořské Hory, Nové Hrady

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005, SLDB 2011, vlastní šetření

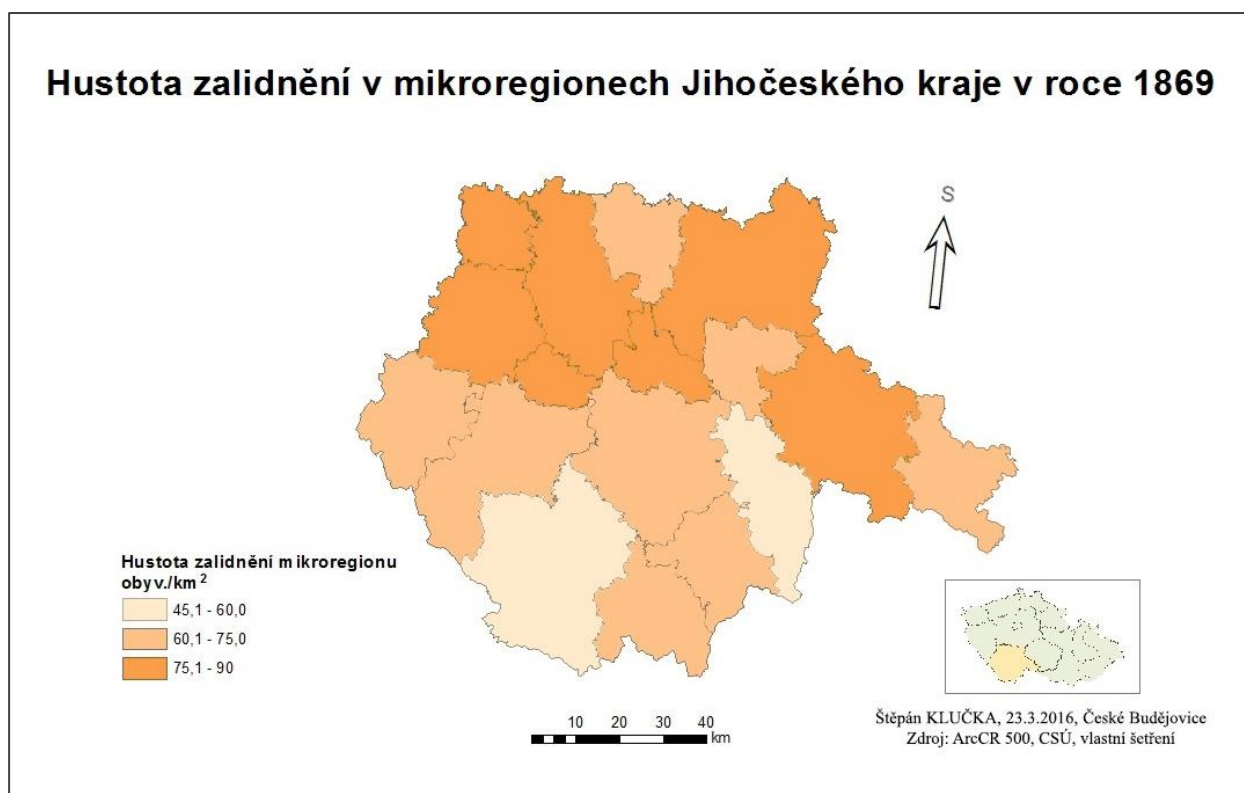
Příloha 22: Tabulka dynamiky změn populačního vývoje mikroregionů Jihočeského kraje v posledních letech (2011 – 2015)

Mikroregion	2011	RIZ*	2015
České Budějovice	154 588	1,00	157 018
Trhové Sviny	18 250	1,01	18747
Týn nad Vltavou	13 624	1,02	14096
Český Krumlov	41 200	1,00	41690
Kaplice	19 316	0,99	19420
Dačice	19 120	1,00	19379
Jindřichův Hradec	46 642	1,01	47575
Třeboň	24 842	0,99	24824
Milevsko	18 342	0,99	18466
Písek	51 501	1,00	52168
Prachatice	32 746	1,00	33334
Vimperk	17 264	1,00	17466
Blatná	13 733	0,99	13790
Strakonice	44 325	1,01	45262
Vodňany	11 728	0,98	11601
Soběslav	21 779	1,00	21983
Tábor	79 336	1,00	80481
Jihočeský kraj	628 336	1,00	637300

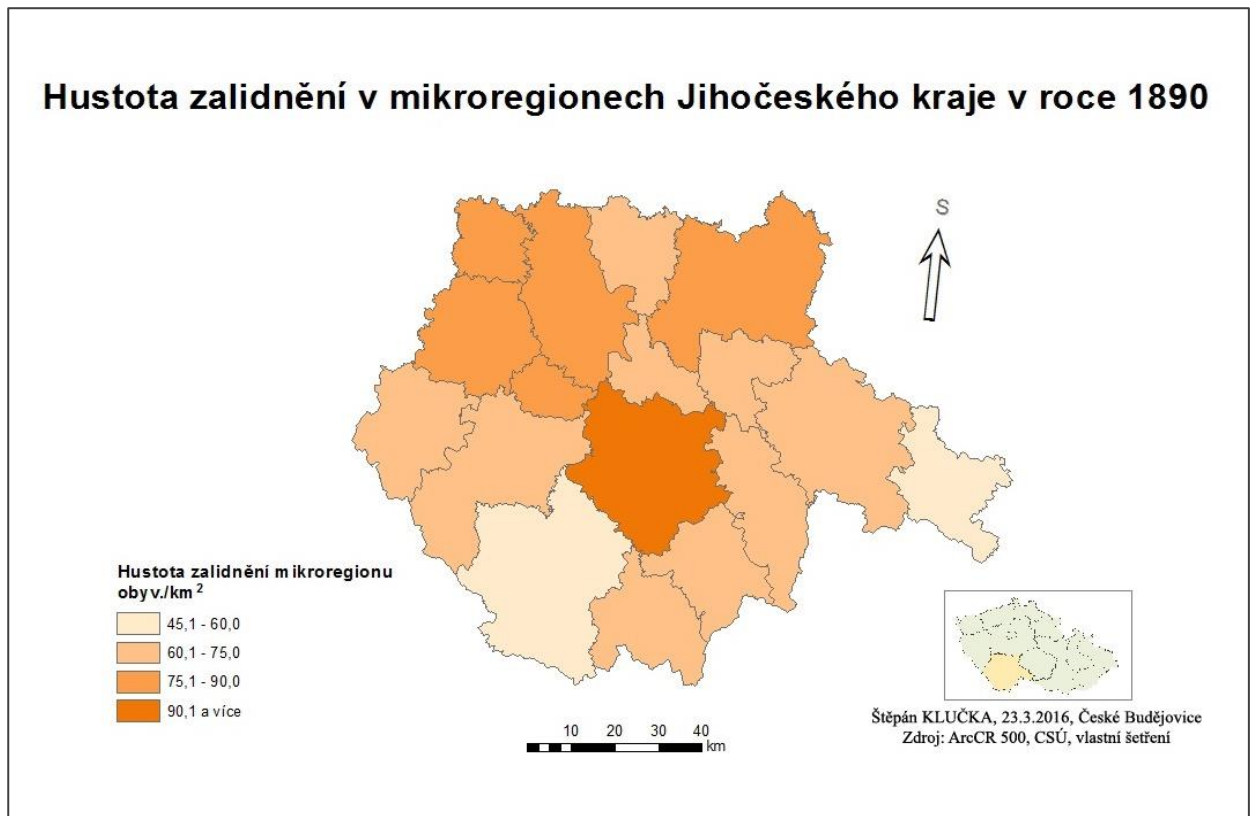
Zdroj: SLDB 2011, ČSÚ, vlastní šetření

*Hodnoty jsou vztaženy k průměru kraje (index = 1)

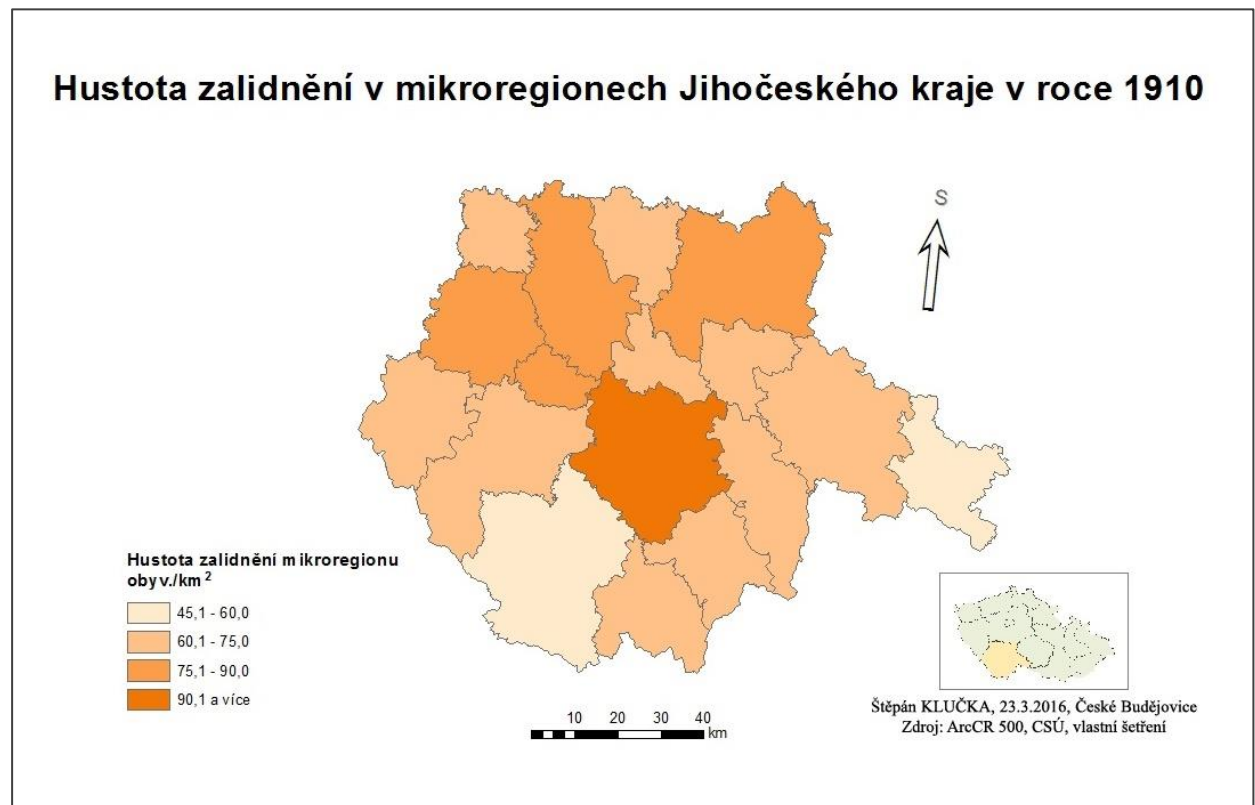
Příloha 23: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 1869

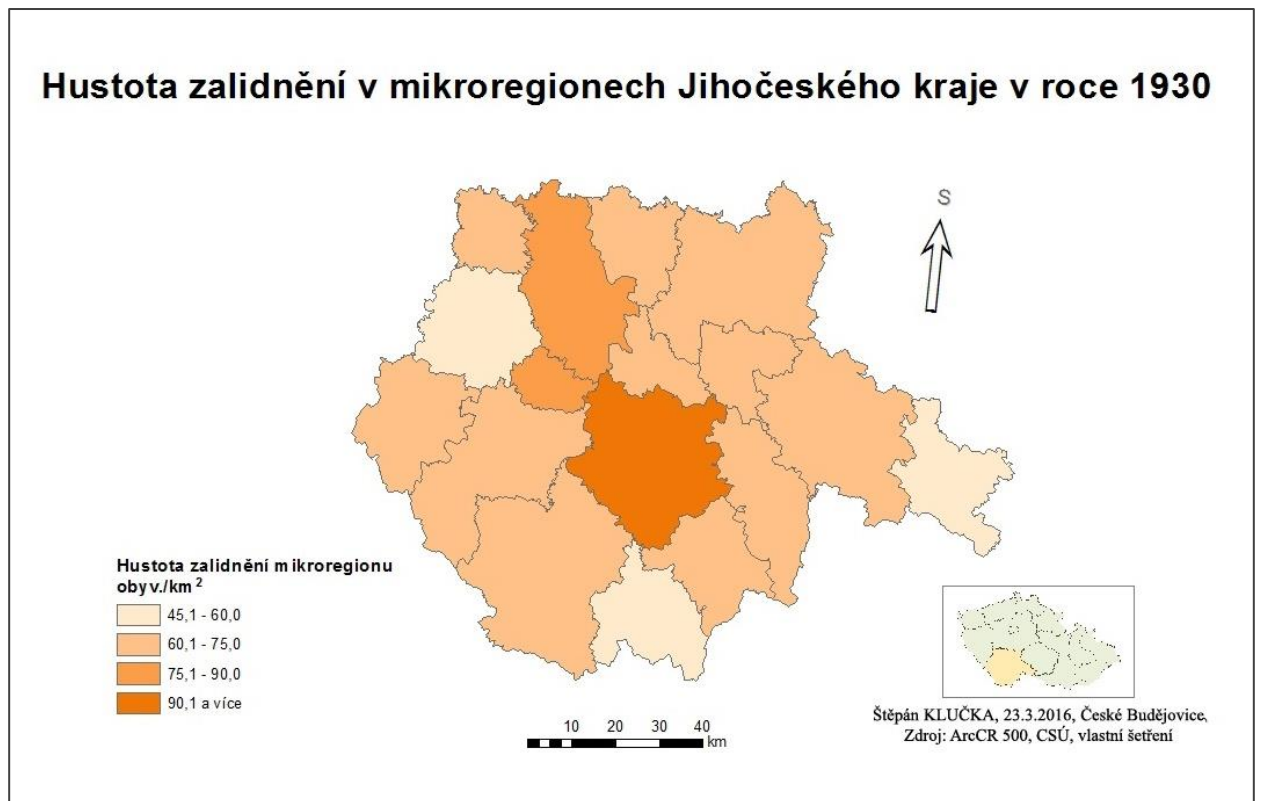
Příloha 24: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 1890

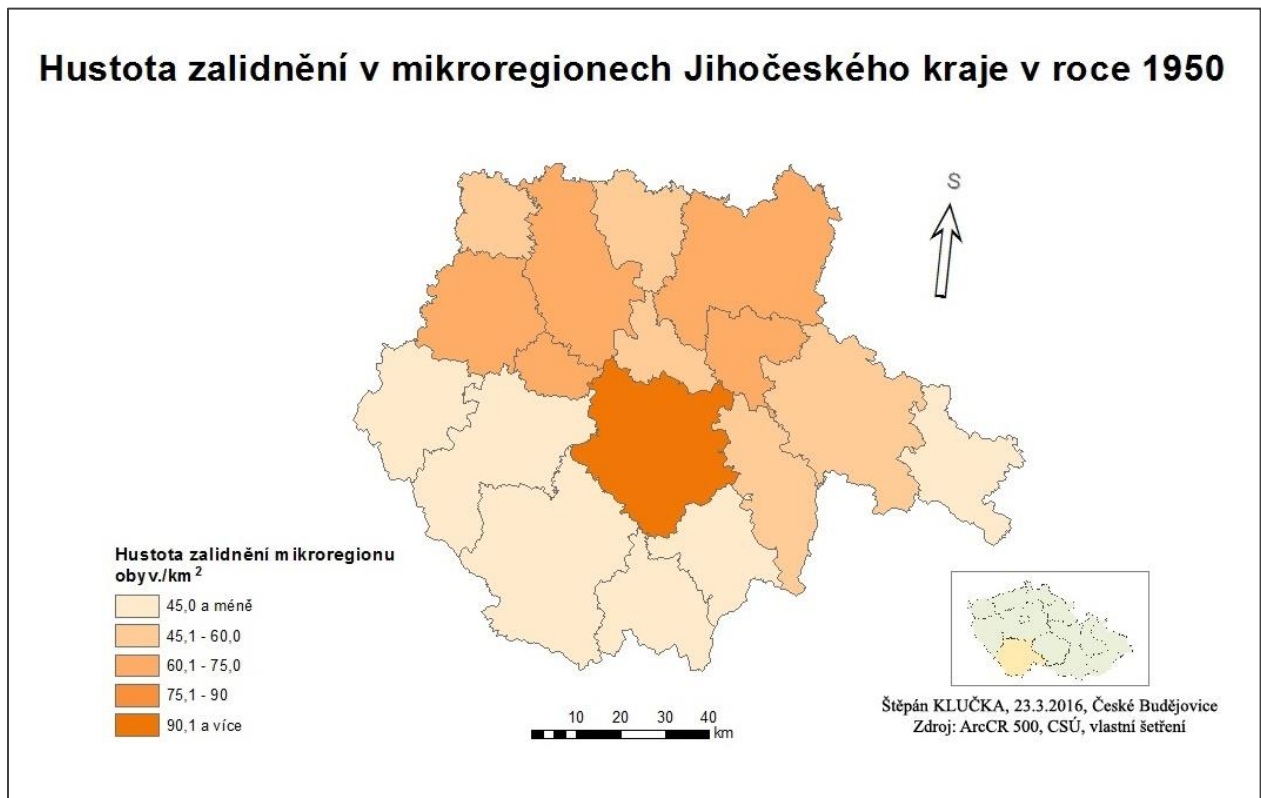
Příloha 25: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 1910

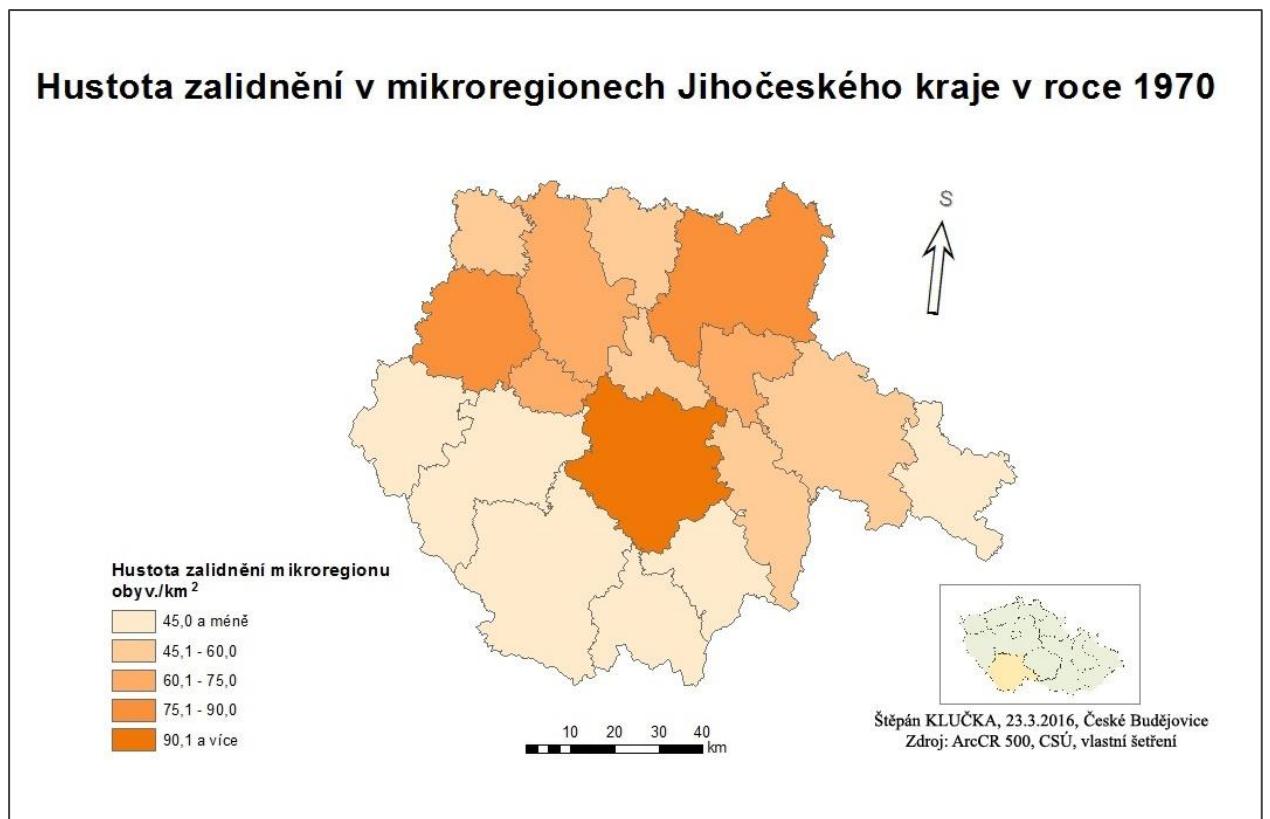
Příloha 26: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 1930

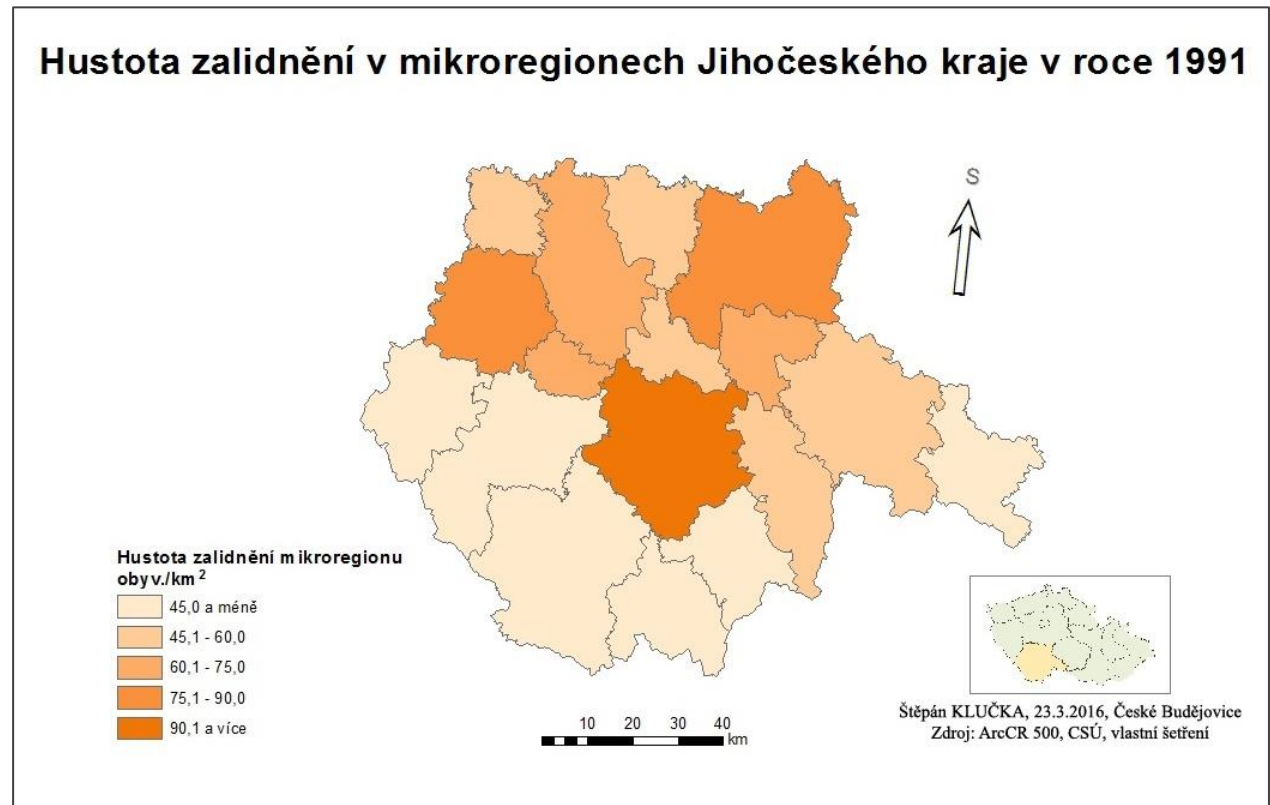
Příloha 27: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 1950

Příloha 28: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 1970

Příloha 29: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 1991

Příloha 30: Mapa hustoty zalidnění mikroregionů Jihočeského kraje v roce 2011

